

אש"פ-

ממאבק מזוין

למאבק מדיני

ניתוח הסיבות לשינוי שבא לידי ביטוי

בהצהרת העצמאות ב-1988 ומשמעותו

זף סגל

מנחה: רמי סימסולו

הקדמה

אש"פ פעל מאז הקמתו כארגון טרור מוחלט. לא היתה קיימת בשבילו נקודת פשרה. כל פשרה או מו"מ עם ישראל היתה בעיניו תבוסה. מאפיינים אלו נמצאים לדראון עולם באמנה הפלסטינית שמהווה חוקה לארגון. ב-1988 קם יו"ר אש"פ, יאסר ערפאת, וקרא לעולם את הצהרת העצמאות הפלסטינית ובצידה הצהרה מדינית שהכריזה על התנגדות הארגון לטרור ועל הסכמתו להחלטת החלוקה של האו"ם, שהכירה בקיומה של מדינת ישראל.

מהם התהליכים ההסטוריים שהובילו למהפך זה בדיעות? ארגון מיליטנטי וקיצוני החליף את שיטותיו ואמונותיו לאמונות הדיפלומטיה, מדוע? מה גרם שינוי זה בעולם וביחסי ישראל-ערב? האם השינוי היה שינוי כה דראסטי ביחס לדעות הקודמות של הארגון? שאלות אלו היו השאלות שמשכו אותי לעסוק בנושא הזה. רציתי לברר אילו גורמים השפיעו על אש"פ להפוך את עמדתו ודרכיו.

מטרותי בעבודה זו היו לחקור:

- א) מה גרם למהפך זה בדיעות במישור הפנים-ארגוני, הבין-ערבי והבין-לאומי?
  - ב) האם התרחש שינוי? מה היה מהות השינוי שעבר הארגון?
  - ג) מה היו תוצאות השינוי בזירה הישראלית-פלסטינית? מה היתה התגובה הישראלית להצהרות השלום הפלסטיניות?
  - ד) מה היו תוצאות השינוי ביחסי מדינות העולם כלפי אש"פ?
- ברצוני להודות למי שסייעו לכתיבת העבודה. מר יוסי שדה שהעלה בפני בראשונה את רעיון כתיבת העבודה, לד"ר מאיר ליטבק שסייע בתחילת הכתיבה ובהנעה הראשונית. בייחוד ברצוני להודות למר רמי סימסולו (אל"מ במיל") שסייע לי בהעלאת נושאים שספק אם היו עולים בלעדיו וסייע בעריכת העבודה.

3.....הקדמה

7.....מבוא

עקרונות אש"פ - בחינת האמנה הפלסטינית מתוך הסעיפים המתנגדים

15.....לישראל

21.....התפתחויות מסביב לארגון במהלך השנים

21.....ספטמבר השחור 1970 - משמעות מבחינת כוחו של אש"פ וקשריו עם העולם הערבי

25.....מלחמת יום הכיפורים 1973

25.....השינוי בקרב מדינות ערב ביחס למדינת ישראל

27.....השינוי באש"פ כתוצאה מהמלחמה ומהשינוי במדינות ערב

30.....השלום עם מצרים 1978

30.....השפעת השלום עם מצרים על הסולידריות הפאן ערבית והאופציה הצבאית

34.....השפעות השלום המצרי על אש"פ

36.....מלחמת "שלום הגליל" 1982

36.....השפעות אובדן המאחז של אש"פ בלבנון על כוחו ויכולת השפעתו

40.....פנייתו של אש"פ לגמישות מדינית ולהסדרים מדיניים

47.....האינתיפאדה

47.....יזמתם הפרטית של ההנהגה המקומית בגדה המערבית כפגיעה בהנהגה הגולה של אש"פ - סיבות ומשמעות

51.....פרישת ירדן מדרשותיה על הגדה המערבית - השפעת המעשה על אחריותו של אש"פ ומטרותיו

55.....הכוח הבינלאומי שהשיגה האינתיפאדה ולחצם של תושבי הגדה המערבית - ניצול הרגע

58.....הצהרת העצמאות והשלכותיה

58.....	תוכן ההצהרה ותוכן הנאום באו"ם
60.....	משמעות ההחלטה כלפי האמנה הפלסטינית וכלפי הקשר לישראל
67.....	תגובות בישראל- תגובות הממשלה הישראלית ומנהיגים ישראלים להצהרה
67.....	ומעשיהם להסדר מדיני
70.....	תגובות המעצמות העולמיות- יחס ארה"ב וברה"מ לאש"פ לאחר ההצהרות
73.....	יחס העולם הערבי כלפי אש"פ לאחר ההצהרה

76..... סיכום

80..... נספחים

80.....	נספח 1 -האמנה הפלסטינית יולי 1968
84.....	נספח 2-תוכנית השלבים יוני 1974
86.....	נספח 3 -הסכם עמאן פברואר 1985
87.....	נספח 4 -ההודעה המדינית נובמבר 1988
88.....	נספח 5 -מסיבת העיתונאים בז'נבה דצמבר 1988

89..... ביבליוגרפיה

מבוא

בנובמבר 1988 יצא יאסר ערפאת, יו"ר אש"פ, בהכרזת העצמאות הפלסטינית. בצד ההכרזה הנ"ל הוא הכריז הכרזה מדינית. שתי ההכרזות כללו בתוכן אלמנטים שנשללו לחלוטין במצע הארגון כפי שהוא ב"אמנה הפלסטינית". בעבודה זו אני מעוניין לבחון מה היה התהליך ההסטורי שבתוכו שונה אש"פ ומה היה היקף השינוי באותן הצהרות. סקירה קצרה אודות הקמת אש"פ הכרחית לצורך הבנת האידיאולוגיה האש"פית בראשות יאסר ערפאת.

ב-1948 לאחר הקמת מדינת ישראל החלה תקופה חדשה עבור ערביי ארץ ישראל, הפלסטינים. הפלסטינים אשר לפני קום המדינה, סירבו לקבל כל הצעת פשרה בנוגע להקמת מדינה יהודית, נאלצו להיות כפליטים או כתושבים ללא אזרחות (בגדה המערבית) במדינות הגובלות במדינה היהודית שקמה על השטח שנועד למדינתם. הפלסטינים סירבו לקבל הצעה בריטית, שעל פיה היהודים והערבים ישלטו יחד ע"פ יחס של 1:2 לטובת הערבים¹. כאשר התקבלה החלטת החלוקה באו"ם, סירבו הפלסטינים לקבל זאת ויום לאחר מכן ב-30.11.47 החלו בהתקפה על היהודים בא"י.

לאחר הקמת המדינה פינו הכנופיות הפלסטיניות את מקומן לצבאות הסדירים של מדינות ערב. מדינות ערב נלחמו במדינת ישראל אך לא למען זכויות המדינה של הפלסטינים. בוועדה של הליגה הערבית בפברואר 1948 נדחו כל הצעותיו של המופתי חאג' אמין אל חוסייני, מנהיגם הראשי של הפלסטינים, בקשר לזכויות מדיניות וריבוניות של הפלסטינים. המופתי דרש נציג לערביי פלסטינה, שיושם במפקדה הכללית הערבית, מסירת השטחים הכבושים מישראל לידי ועדים פלסטיניים ובקשה לתמיכת הליגה הערבית בנפגעי המלחמה הפלסטינים². כל הדרישות הללו נשללו ונדחו.

ב-22.9.48 הוקמה "ממשלת כל פלסטין" ע"י "הוועד הערבי העליון", ארגונו של המופתי, בעזה. שישה ימים לאחר מכן הגיע המופתי לעזה והועמד בראש "המועצה הלאומית הפלסטינית". לאחר כשבוע הרחיקו שלטונות מצרים את המופתי משטחה (עזה הייתה בשטחה של מצרים).

ירדן שלטה ברוב השטח הערבי של המדינה הפלסטינית. מלך ירדן, עבדאללה, התנגד להקמת מדינה פלסטינית בשטחים, שכבש במלחמת השחרור. הוא ראה בהם שטחים משטחי ירדן. התנגדותה של המדינה, שבשטחה התגוררו רוב הפלסטינים, הותירה את "ממשלת כל פלסטין" ריקה מתוכן וחסרת משמעות.

ממשלות ערב מינו את ראש "ממשלת כל פלסטין" כמשקיף בליגה הערבית. תפקידו מוצה בכך שהוא היה מייצגה של פלסטין בכל עת שעלתה פלסטין לדיון. בספטמבר 1952 ניטל אף תפקיד זה מ"ממשלת כל פלסטין" ולייצוג פלסטין מונתה מחלקה לענייני פלסטין במזכירות הליגה הערבית³.

בנוסף לאי הרצון של מדינות ערב להעניק לפלסטינים הנהגה מדינית סירבו הם גם להעניק להם זכויות מדיניות. הפלסטינים, שרבים מהם נסו במלחמת השחרור מבתיהם עקב פחד, איומים צבאיים או סכנה, שוכנו ברחבי העולם הערבי במחנות פליטים ומצבם המדיני לא סודר. הם נותרו חסרי אזרחות ברוב מדינות ערב מלבד ירדן⁴, שב-1960 העניקה לפלסטינים בשטחה אזרחות ירדנית.

בספטמבר 1961 התפרק האיחוד המצרי-סורי, הקע"ם. סוריה ומצרים החלו במאבק קשה וחרוף. מהלומות מילוליות ניתכו מכל צד. סוריה תקפה את מצרים על חוסר נכונותה לצאת למלחמה כנגד ישראל. מצרים, שבאותו זמן הייתה מסובכת עם צבאה במלחמת האזרחים בתימן, לא רצתה לפתוח במלחמה עד שתגיע לעליונות צבאית על ישראל.

ב-1963 עמדה מדינת ישראל לחנוך את המוביל הארצי. ב-23.10.63 בוועדה הלאומית השישית של מפלגת הבעת' קראה סוריה להכשיל את היזמה הזו ולהכריז מלחמה. מצרים, שהושמה ללעג על כך שאינה מוכנה להיכנס למלחמה, זימנה ועידה כל-ערבית לדון בתגובה הפאן-ערבית על מעשיה של ישראל.

ב-13.1.64 התכנסה הוועידה. ההחלטות כללו מס' תגובות כלל ערביות למעשיה של ישראל וביניהן מתן אישור למנהיג פלסטיני בשם אחמד שוקיירי להתחיל בהקמת ארגון מנהיג לעם הפלסטיני. החלטה זו הייתה אבן היסוד להקמתו של אש"פ.

אחמד שוקיירי⁵ היה דיפלומט פלסטיני ששימש בעבר כסגן מזכיר הליגה הערבית, נציג סוריה באו"ם (1949-1956) ונציג סעודיה באו"ם (1957-1963). הוא הודח מתפקידו כנציג סעודיה, משום שדחה העברת תלונה סעודית כנגד מצרים. ב-1963 מונה כמייצגה של פלסטין לליגה הערבית.

ההחלטה קראה לאחמד שוקיירי לפעול ע"י מגעים עם מדינות ערב כדי להקים את הארגון. שוקיירי החל מיד עם ההחלטה הזו בתהליכי כינוסו של קונגרס פלסטיני. שוקיירי פעל להקמת ארגון פלסטיני עצמאי במקום הקמת ארגון פלסטיני מטעם מדינות ערב כפי שנתבקש. שוקיירי אף כתב בזיכרונותיו כי התכוון לכפות את הישות הפלסטינית על מדינות ערב כעובדה מוגמרת. ב-2.6.64-28.5.64 התכנס הקונגרס במלון "אינטרקונטיננטל" במזרח ירושלים.

בקונגרס זה שהורכב ברובו ממנהיגים פלסטיניים עצמאיים הוחלט על הקמת אש"פ והתקבלה האמנה הפלסטינית כמצעו של הארגון.

שוקיירי קרא ל-2 סוגי פעולות כנגד ישראל:

- 1) שוקיירי קרא לפעולה צבאית כנגד ישראל. למטרה זו הוקמה היחידה הצבאית של אש"פ-הצש"פ, צבא שחרור פלסטין. שוקיירי טען שלא תיתכן פעולה למחצה, פלסטין אינה ניתנת לחלוקה.
- 2) שוקיירי קרא לפעולה דיפלומטית כנגד ישראל. שוקיירי טען שעל מדינות ערב להביא לסילוק ישראל מהאו"ם.

שוקיירי נאלץ להתמודד עם הניסיונות של מדינות ערב להשתלט על אש"פ. לבנון אף קראה לשוקיירי "ראש ענף הנאצריזם" כאות לכך שמדיניותו אינה עצמאית אלא מדיניות מצרית. חטיבות הצבא הפלסטיני, הצש"פ, שוכנו במדינות השונות ומדינות ערב השונות השתמשו בהן לצורכיהן. בכל מדינה ניתנו לחטיבות הללו שם המתאים להסטוריה הערבית של אותה מדינה⁶. החטיבות הללו נוצלו במלחמות של מדינות ערב ולעתים אף חטיבה אחת של הצש"פ כנגד חטיבה אחרת של הצש"פ. בלבנון נאלצה חטיבת צש"פ הסורית להלחם נגד חטיבת צש"פ המצרית. כאשר דרש אש"פ יד חופשית בניהול הצש"פ דחו מדינות ערב את הבקשה. הארגון נראה כארגון בובה פלסטיני של נאצר.

רוב הארגונים הפלסטיניים הקטנים סירבו להצטרף לארגונו של שוקיירי. טענתם הייתה כנגד חוסר הדמוקרטיה בארגון, כיוון שהבחירות לא היו ייצוגיות אלא היו על פי הזמנתו של שוקיירי. טענה נוספת שהייתה להם הייתה כנגד כבליו של אש"פ למדינות ערב. הם ראו בארגון ארגון של מדינות ערב ולא ארגון פלסטיני. ארגונים מוכרים כדוגמת הפת"ח או ה"וועד הערבי העליון" יצאו כנגד הארגון וראו בארגון ניסיון מצרי להקים ארגון פלסטיני הפועל מטעמם כדי לסכל התארגנות פלסטינית עצמאית⁷.

הפת"ח הוקם ב 10.10.59 בכווית. הבולטים בקבוצה הראשונית של 20 האיש שהקימו את הפת"ח היו יאסר ערפאת, ח'ליל אל וזיר, צלאח ח'לף ופארוק אל-קדומי. רובם למדו במצרים ושם נפגשו. הם היו מעורבים פוליטית בתנועות סטודנטים פלסטיניות בקהיר ויאסר ערפאת אף שימש כיו"ר "ההתאחדות הכללית של הסטודנטים הפלסטינים"⁸.

הארגון נבנה על אידיאולוגיה פרגמטית לחלוטין לצורך מציאת המכנה המשותף הנמוך ביותר בין הפלסטינים. לארגון היו ארבעה עקרונות ראשיים:

- (1) חיסול מדינת ישראל כולה. שחרור פלסטין אינו יכול להתבצע בחלקו⁹.
- (2) הדרך היחידה הנתונה לשחרור פלסטין הוא הכח. "האידיאולוגיה היא הרובה". דרך המאבק הרצויה היא דרך ה"שחרור העממי". דרך זו דגלה בלוחמת גרילה של ההמונים ולא מלחמה של צבאות.
- (3) הפעולה הפלסטינית חייבת להתבצע מתוך עצמאות פלסטינית מלאה. מהצד השני של המטבע שולל הארגון התערבות בענייניהן הפנימיים של מדינות ערב. התנועה קראה לפעולה עצמאית כנגד ישראל בגלל ריקבונם של המשטרים הערביים. ב-1963 לאחר סירובה של מצרים לפתוח במלחמה נגד ישראל על פתיחת המוביל הארצי קראה התנועה לפלסטינים למרוד נגד מדינות ערב¹⁰. בעיתון התנועה פרסמו שמדינות ערב פעלו בזדון ומתוך רצון לא ניצחו את ישראל במלחמת השחרור¹¹.
- (4) אסור לפלסטינים להתעסק באופי פלסטין לאחר שחרורה. הויכוחים האידיאולוגיים צריכים לבוא לאחר השחרור ולא להפריע בדרך לשחרור.

הארגון חולק לשניים: האגף המדיני אל-פת"ח והאגף הצבאי אל-עאצפה. הפת"ח טען שהפעולה הצבאית חייבת להיות השלד של התנועה. התנועה שללה מלחמת בזק חד פעמית להכרעת ישראל. הארגון לא

דחה את האפשרות שמדינת ישראל תפעל כנגד זה ובשנות ה-60 אף טען הארגון, שהמאבק עלול לקחת עשרות שנים¹².

בסוף שנת 1964 החליטו ראשי הפת"ח לצאת מהמתרת. הפעולה הצבאית הראשונה של הפת"ח תוכננה לראש השנה האזרחית 1965. פעולה זו נחלה כשלון מלא. מטען החבלה נמצא ע"י שירותי הביטחון הישראליים ומבצעי הפיגוע נפגעו בנסיגה. הירדנים הרגו את החוליה ולבנון עצרה את ערפאת על הפעולה¹³. בשנת 1965 ערך אש"פ 35 פעולות טרור.

בתחילת יוני 1965 כינס שוקיירי את כינוס אש"פ השני ובו דנו ארוכות בתנועה החדשה הפת"ח. רבים בארגון רצו להוציא את אש"פ לפעולות טרור גם כן וע"י כך להלחם בכוחו הגובר של פת"ח בקרב הפלסטינים. הם הבינו שזעם רב נאגר בלבבות הפלסטינים כנגד חוסר הפעולה של הפלסטינים. "אנשים אומרים: לארגון השחרור מלאה שנה ומה פעל? רק דיבורים. רוצים פעולה". כך אמר נאצר, נשיא מצרים, בנאום הפתיחה של הכינוס¹⁴. נאצר מנע מאש"פ להתחיל בפעולות טרור. המשתתפים בכנס התכנסו באחד מימי הכינוס וקבעו לאחר דיון שהארגון יכריז מלחמה על ישראל. הנציגים המצריים דיכאו את ההכרזה הזאת ולבסוף יצאה הוועידה בהצהרה שתאמה לרעיון ולדעה הנאצרית. כינוס זה הציג כיצד שולט נאצר באש"פ.

לארגונים הפלסטינים של אותה עת הייתה תיאוריה שנקראה "תיאוריית הסיבוך". ע"פ תיאוריה זו יגררו הארגונים הפדאניים הפלסטיניים את מדינות ערב למלחמה נגד ישראל וכך תוכל להתגשם חיסולה של מדינת ישראל¹⁵. שוקיירי עודד בקריאות מתלהמות את יציאת מדינות ערב לקרב. שוקיירי קרא למדינות ערב לפני המלחמה "להשליך את היהודים לים" וקריאות מעין זו¹⁶.

מלחמת ששת הימים ביוני 1967 חוללה שינויים דראסטיים בקרב מדינות ערב והפלסטיניים. מלחמת ששת הימים, שבה הובסו מדינות ערב בשישה ימים והפסידו שטחים עצומים: סיני, רמת הגולן והגדה המערבית, עוררה הרגשת תבוסה עצומה בקרב כל הערבים. בקרב הפלסטינים נראה אש"פ והנהגתו, שוקיירי, כאחד האחראים לכישלון ולביזיון. בוועידת הפסגה הערבית בח'רטום ב-1/7/67-29/8/67 נראתה בבירור הסתייגותן של מדינות ערב מאש"פ ומשוקיירי. סעודיה, תוניסיה ומרוקו התנגדו להשתתפות שוקיירי בוועידה

וקראו לפרק את אש"פ. חוסין, מלך ירדן, נאם בוועידה ותבע בנאומו חזקה ירדנית על הגדה המערבית, שוקיירי התפרץ וקרא לחוסין לסגת מתביעותיו על הגדה המערבית. גמאל עבד אל-נאצר תבע בסיטואציה זו משוקיירי לשתוק. שוקיירי עזב את הוועידה לפני סופה ושב למטה אש"פ בקהיר .

ב-24.12.67 הודח שוקיירי מהנהגת אש"פ. הדחה זו נערכה לאחר עימותים שבהם הסתבך שוקיירי עם הפת"ח. שוקיירי ביקש סיוע ותמיכה מצרית אולם הוא לא קיבל תמיכה זו¹⁷. לאחר הדחתו נתמנה יחיא חמודה לראש אש"פ. יחיא חמודה היה חדש למדי בהנהגת אש"פ, הוא צורף לועד הפועל כחצי שנה לפני כן, ערב מלחמת ששת הימים. יחיא חמודה היה דמות אפורה והוא נבחר כדי לא לעורר חיכוכים .

הפת"ח לאחר מלחמת ששת הימים היווה האלטרנטיבה הצבאית היחידה במאבק כנגד ישראל. המלחמה הקונבנציונאלית נחלה כשלון כנגד ישראל והפת"ח הציע את פתרונו. מיד לאחר המלחמה התאחדו עם הפת"ח ארגונים פלסטיניים רבים כדוגמת "תנועת הלוחמים הפלסטינים החופשיים", פורשי "חזית מורדי פלסטין", "החזית לשחרור פלסטין" ועוד¹⁸.

לאחר מלחמת ששת הימים ניסה הפת"ח להקים תשתית ארגונית וביצועית בשטחים הכבושים, הגדה המערבית ורצועת עזה. פת"ח ראה בהזדמנות זו הזדמנות פז להקמת תשתית למרי אזרחי מתוך שטחי ישראל. ביולי 67' הכריזו על "מהפכה עממית מזוינת"¹⁹. כוחות הביטחון הישראלי הצליחו במהלך חצי השנה לאחר מכן לחשוף את כל תאי הארגון של הפת"ח. עד ינואר 68' חוסלה "המהפכה העממית". כוחות הביטחון הגיעו עד משכנו של יאסר ערפאת ברמאללה אולם הוא נמלט לירדן לפני שנתפס. כשלון התכנית הזו היווה שלב מעבר לתכנית חדשה של הפת"ח, שעל פיה המאבק יעשה דרך פעולת גרילה ארוכת טווח ושנים²⁰.

לאחר מלחמת ששת הימים היה אש"פ במצב חמור ורעוע ואילו פת"ח נחל הצלחות, ארגונים הצטרפו אליו והוא נקט בפעולות רבות. לאחר הדחת שוקיירי נפגשו פארוק אל-קדומי וחאלד אל-חסן עם שר החוץ המצרי מחמוד ריאד ועם מוחמד חסנין היכל, איש סודו של נאצר ועורך ראשי בעיתון אלאהראם. ב-21.3.68 נערכה פעולת כראמה. פעולה זו נערכה כאשר ערך הצבא הישראלי פעולת תגמול לאחר פעילות חבלנית מהגבול הירדני. צה"ל ערך את פעולת התגמול בעיירה כראמה שבה ישבו מחבלים רבים. בעיירה נערך קרב קשה שבו נהרגו 128 פלסטינים ו-30 חיילים ישראלים, נפצעו 80 חיילים ישראלים ו-4 טנקים הושארו שם.

הפעולה הוגדרה ככישלון ישראלי והפלסטינים הציגו אותו כהצלחה עצומה להם. חוסין הכריז "כולנו פדאינים"²¹.

בסוף 1967 החליט פת"ח להצטרף לאש"פ ולהשתלט עליו מבפנים. ב-10.12.67 יצא הפת"ח בקריאות כנגד שוקיירי לשרי החוץ הערביים שהתכנסו בקהיר. בינואר 1968 ארגן הפת"ח ועידה של ארגוני הפדאיון לצורך תיאום עמדות. באפריל 1968 מונה ערפאת לדובר אש"פ²². במאי 1968 הקים אש"פ זרוע צבאית פדאיונית בשם "כוחות השחרור העממים". במושב הרביעי של מושב אש"פ ביולי 1968 שונה הרכב המועצה הלאומית הפלסטינית. המועצה שונתה כך שכמחצית מחבריה היו חברי ארגוני הלוחמים. החלוקה המדויקת עוררה ויכוחים רבים בתוך אש"פ בין הארגונים הרבים. החלוקה עוררה מתח פנימי קשה בתוך הפת"ח²³ משום שהועד הפועל הקודם נשאר על כנו²⁴. החלוקה הסופית באותו מושב לא הביא לשליטה לה ציפו חברי הפת"ח אולם במושב החמישי בפברואר 1969 השיג הפת"ח גרעין שליטה בארגון. השלטון הושג בזכות התמיכה שלה זכה הפת"ח מצד השלטון המצרי²⁵.

הועד הפועל החדש שנבחר הכיל 2 מעוזריו של יחיא חמודה ו-9 מראשי ארגוני הלוחמים. ארגוני הלוחמים התחלקו לפי 4 נציגים לפת"ח, 3 נציגים ל"צאעיקה" ו-2 נציגים בלתי תלויים. בועד הפועל הנתון היה חייב ערפאת להתחשב בחברי ה"צאעיקה". דרך השלטון של אש"פ היא דרך הקונצנזוס. כל החלטה חייבת להתקבל ע"י כל חברי הועד הפועל. דרך זו הייתה הדרך היחידה בה יכלו כל הארגונים הפדאינים השונים להישאר יחד תחת שלטון אחד.

כניסת הפת"ח לאש"פ עוררה התמרמרות רבה בקרב פעילי הפת"ח²⁶ וביקורת כנגד מיסודה של הפת"ח. היה חשש פן תהפוך תנועת הפת"ח, שביקרה בעבר את אש"פ נגד מיסודה, לממוסדת. ערפאת הצהיר שהוא "יעביר את הפקידים לחפירות", הוא העלה את משכורות החיילים על חשבון משכורות הפקידים והצהיר שלא יהיה כפוף להחלטות המוסדות הבין ערביים²⁷.

בפסגת רבאט זכה אש"פ ליוקרה עקב השינוי שחל בו. בפיסגה הוחלטו החלטות רבות שקראו לסייע לאש"פ. מנהיגי ערב התחרו ביניהם על מידת התמיכה בפלסטינים שיציגו. הוחלטה החלטה על פיה יועברו כספי תמיכה כלל ערביים לשטחים דרך אש"פ. חלק מהנציגים בוועידה אף קראו להכריז על אש"פ נציג כל

הפלסטינים²⁸, הכרזה שהיתה פוגעת קשה בירדן. החום שבו נתקל ערפאת בועידה מודגש לעומת הצינה שבה

נתקל שוקיירי בועידה הקודמת. ערפאת נתפס כמנהיג חדש שירענן את המאבק.

השתלטותו של הפת"ח על אש"פ הייתה נקודת מפנה בתולדות הארגון. מרגע ההשתלטות הפך

אש"פ, שהיה ארגון שהוקם ע"י מדינות ערב והונהג ע"י שוקיירי הדיפלומט, לארגון פלסטיני עצמאי שנשלט

ע"י ארגון סורר שנאבק תכופות עם מדינות ערב ומונהג ע"י ערפאת הלוחם הפדאיני. עד כניסת הפת"ח

וארגוני הלוחמים האחרים היה אש"פ ארגון אחד מתוך כל הארגונים הפלסטיניים. לאחר השינוי במועצה

הלאומית, שהעניק לארגוני הלוחמים מחצית מהמושבים, הפך הארגון לארגון גג למרבית התנועות

הפלסטיניות²⁹. הארגון עבר מהפך. ביולי '68 שונתה האמנה הפלסטינית והפכה את הארגון לעצמאי יותר

בביטוייו, לאומני יותר בהשקפתו על יחסי העולם הערבי והלאום הפלסטיני ומיליטנטי יותר. המסר המרכזי

של האמנה החדשה היה "המאבק המזוין"³⁰.

עקרונות אש"פ- בחינת האמנה הפלסטינית מתוך

הסעיפים המתנגדים לישראל

האמנה הפלסטינית היא המסמך הראשי של מצע אש"פ. האמנה השתנתה פעם אחת במהלך השנים. האמנה הראשונה נכתבה ב-1964 ע"י אחמד שוקיירי. "החילותי לקבוע את הישות הפלסטינית על נייר כפי שעושה המהנדס"¹. אחמד שוקיירי אף אומר שהוא הקפיד על כל מילה ופסיק "שכן ניצבתי בפני דורות של פלסטינים הקוראים בין השיטין יותר מבשיטין עצמן"². האמנה, שקיבלה תוקף של חוקה, נדרשה לעמוד בלחצים מצד מדינות ערב והאידיאולוגיות השונות ששררו בקרב הפלסטינים. ככזאת היה באמנה צורך כחוט מחבר בין כל הפלסטינים. האמנה נדרשה כדי לשמש "חישוק השומר מפני פילוג"³.

ב-1968 עם השתלטות הפת"ח על הארגון שונתה האמנה הפלסטינית. אש"פ הפך לארגון גג של הארגונים הפדאינים. לארגונים הפדאינים השונים היו אידיאולוגיות שונות זו מזו ולעתים אף נגדיות. ההנהגה החדשה שנבחרה הייתה הנהגה קיבוצית⁴. האמנה הפלסטינית הפכה להיות גורם מקשר הרבה יותר חשוב מכפי שהיה בימי שוקיירי. בימי שוקיירי הייתה מנהיגותו רמה כ"כ עד שלא נזקק לאמנה כמעט. בימי הפת"ח שימשה האמנה הפלסטינית ועקרונותיה חוט מקשר יחידי בין הארגונים.

האמנה מ-1968 שונה במס' עקרונות מהאמנה הראשונה. האמנה החדשה יותר מוסיפה דגש רב יותר על ההיבט הצבאי, הלאומי-פלסטיני והעצמאי. מהסעיף הראשון ניתן לראות את השינוי שחל בארגון. הסעיף הראשון הישן היה "פלסטין היא מולדת ערבית הקשורה בקשרי הלאומיות לשאר ארצות ערב, המרכיבות עמה את המולדת הערבית המלאה"⁵. הסעיף אינו קובע קשר מיוחד בין העם הפלסטיני אל פלסטין אלא כחלק מהעם הערבי. הסעיף החדש הוא "פלסטין היא מולדת העם הערבי הפלסטיני והיא חלק אינטגרלי מהמולדת הערבית הגדולה. העם הפלסטיני הוא חלק מן האומה הערבית"⁶. בסעיף 1 החדש ניתן לראות את הקשר והיחס המיוחד בין העם הפלסטיני לפלסטין בד בבד עם הקשר של העם הפלסטיני והמולדת הפלסטינית אל העם הערבי הגדול והמולדת הערבית הגדולה. ניתן לראות כיצד התחולל שינוי לכיוון לאומיות פלסטינית

עצמאית. 14 סעיפים מתוך האמנה החדשה רומזים לכיוון לאומיות פלסטינית ועצמאות פלסטינית: סעיפים 31,30,29,28,27,18,16,15,12,11,7,5,4,3,1.

שינוי נוסף שחל באמנה עם השתלטות הפת"ח היה הדגשת הפעילות הצבאית המיליטנטית. סעיף שהתווסף ב-1968 היה סעיף 9 "המאבק המזוין הוא הדרך היחידה לשחרר את פלסטין ולפיכך הוא אסטרטגיה ולא טקטיקה"⁷. טקטיקה היא אמצעי למטרה כלשהי, אמצעי מבין אמצעים רבים, אסטרטגיה היא צרוף כל הטקטיקות שבהן נוקטים לצורך המטרה. אסטרטגיה היא אחת ואין סוטים ממנה. הסעיף הנ"ל טוען שהמאבק הצבאי של הארגון אינו אמצעי אחד מיני רבים אלא אמצעי יחיד שאין לסטות ממנו. אין מקום להפסקת המאבק הצבאי משום שהוא הדרך היחידה.

האמנה הפלסטינית מימי שוקירי ועד ימי הפת"ח לא שינתה את יחסה כלפי ישראל. סעיפים 2 ו-3 שנותרו כמעט כשם שהיו באמנה הישנה קובעים במפורש שפלסטין אינה ניתנת לחלוקה ורק לעם הפלסטיני יש זכות עליה. 2 סעיפים אלו מסכמים את האמנה הפלסטינית: סעיף 2 קובע שפלסטין קיימת אך ורק בשלמותה. סעיף 3 קובע שזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני יכולה להתקיים רק בפלסטין והוא היחיד שיש לו זכות כזו עליה.

האמנה הפלסטינית קובעת ב-24 מתוך 33 הסעיפים שלה שפלסטין אינה נחלקת, ישראל היא מדינה לא חוקית ולא מוסרית ואש"פ קיים לשם חיסול ישראל. סעיף 7 קובע שהחינוך ללאומיות פלסטינית ולהשבת המולדת לפלסטינים היא חובה לאומית. בסעיף זה קובעת האמנה קשר קבוע בין השייכות הלאומית הפלסטינית לחיסול ישראל "השייכות הפלסטינית והקשר לפלסטין... הם עובדות קבועות. חינוך הפרט הפלסטיני... ליצירת תודעה אצל הפלסטיני... הכשרתו למאבק המזוין ולהקרבת רכושו וחיו, למען החזרת המולדת עד לשחרורה- הם חובה לאומית"⁸. כשם שבסעיפים 2 ו-3 יצרה האמנה קשר קבוע ונצחי בין זכות ההגדרה העצמית הפלסטינית ומחיקת ישראל (משום שפלסטין אינה נחלקת), בסעיף 7 יוצרת האמנה קשר נצחי בין הלאומיות הפלסטינית למאבק נצחי לשחרור המולדת, כלומר חיסול ישראל. סעיפים 2,3 ו-7 יוצרים ניגוד וסתירה תמידיים בין זכות ההגדרה העצמית והלאומיות הפלסטינית וקיום מדינת ישראל.

הסעיפים המתנגדים לישראל מתחלקים למס' סוגים. חלקם מתייחסים לחיסול ישראל צבאית, חלקם פונים לדה-הומניזציה של ישראל, חלקם מאפיינים את הלאומיות הפלסטינית כך שהיא יוצרת סתירה עם קיום מדינת ישראל, חלק מהסעיפים דורשים מצבים שבהם ישראל אינה מסוגלת להתקיים יותר וחלקם מציגים את חיסול ישראל כמטרת אש"פ והפלסטינים.

ישראל כסתירה להגדרת הפלסטיניות

בסעיף 1 מוגדרת מולדת העם הפלסטיני, ע"פ ההגדרה פלסטין היא מולדת העם הערבי הפלסטיני. סעיף 2 קובע שפלסטין היא יחידה אחת, מאוחדת שאינה נחלקת בגבולות המנדט הבריטי. שילוב של שתי הסעיפים הללו קובע שהשטח עליו קיימת מדינת ישראל הוא השטח שבו נמצאת מולדת העם הפלסטיני. סעיף 3 קובע שרק לעם הפלסטיני יש זכות חוקית לקבוע את אשר יקרה למולדת הפלסטינית כלומר שטחי מדינת ישראל. בסעיף 8 נאמר שאין מקום לויכוחים פנים פלסטיניים אידיאולוגיים משום שהם צריכים להתאחד עתה ולהיאבק נגד הסתירה היסודית והפנימית ביותר, "הסתירה היסודית שבין הציונות והאימפריאליזם מצד אחד, והעם הערבי הפלסטיני מצד שני"⁹. סעיף 9 קובע שהחיים הטבעיים של הפלסטיניים יתרחשו בשטח פלסטין לאחר שחרורה. החיים הטבעיים הם החיים שנקבעו עם הולדת העם, מקומו הטבעי. הסעיף קובע אם כן שמקומו הטבעי של העם וייעודו יושלם רק לאחר שחרור פלסטין¹⁰. סעיפים 17,18,19 קובעים שקיום מדינת ישראל בטל משום שהוא נוגד את הזכות להגדרה עצמית של העם הפלסטיני.

סעיפים אלו מראים כיצד הלאומיות הפלסטינית והלחימה למען ההגדרה העצמית הפלסטינית מהווה בעצם לחימה לחיסול מדינת ישראל. האמנה יוצרת מאבק ללא אפשרות לפשרה.

חיסול ישראל צבאית

סעיף 9 קובע ש"העם הפלסטיני מאשר את החלטתו הנחושה, המוחלטת והקבועה להמשיך במאבק המזוין ולהתקדם לקראת המהפכה העממית והמזוינת לשחרור פלסטין מולדתו, להחזירה אליו"¹¹. סעיף 11 קובע את שאש"פ יאבק באמצעות האחדות הפנימית שלו והגיוס הפאן ערבי למען השחרור. הדרך לשחרור

היא באמצעות המאבק הפאן ערבי- "הגיוס". סעיף 13 דומה לסעיף 11 בכך שהוא מנסה לשכנע את מדינות ערב להצטרף למאבק הפלסטיני לשחרור. סעיף 11 נראה כהסבר פנים ארגוני לצורך בגיוס הפאן ערבי ואילו סעיף 13 הוא הסבר חוץ ארגוני למדינות ערב מדוע כדאי להם להצטרף למאבק. סעיף 14 שב על טיעונו של סעיף 13 ביתר תקיפות .

לאחר שמציב אש"פ בפני העם הערבי את הטיעונים להצטרפות למאבק הפלסטיני הוא מוסיף בסעיף 15 וקובע "מבחינה ערבית שחרור פלסטין הוא חובה לאומית פאן ערבית... לטהר את פלסטין מהקיום הציוני"¹². סעיפים אלו מדגישים את הצורך בסיוע פאן ערבי שיטיל עוצמה צבאית למערכה כנגד ישראל וכך יוכל לחסלה. בסעיף 21 קובעת האמנה "בבטאו את עצמותו במהפכה הפלסטינית המזוינת דוחה העם הערבי הפלסטיני את כל הפתרונות שהם תחליף לשחרור פלסטין בשלמותה"¹³. סעיפים 13,14,15 קוראים לפתרון צבאי בסיוע מדינות ערב. סעיפים 9 ו-21 קוראים למהפכה מזוינת עממית. חמשת הסעיפים הם קבועים וכוללניים- המאבק הוא על פלסטין בשלמותה ולא גרגיר פחות.

דה-הומניזציה של ישראל

בסעיפים 16,17,18 פונה האמנה לכוחות מוסריים בעולם לפעול נגד קיומה של מדינת ישראל משום שהיא אינה שומרת על חופש הפולחן (סעיף 16), קיום מדינת ישראל מדכא את כבודו וחירותו של האדם הפלסטיני ולכן אין זכות לקיומה (סעיף 17), קיומה של מדינת ישראל סותר את המצב החוקי שבו הפלסטינים יקיימו ריבונות לאומית בפלסטין (סעיף 18). בסעיפים 19,20 קובעת האמנה הפלסטינית שהחוקים הבינלאומיים שעל פיהם הוקמה מדינת ישראל אינם חוקיים. בסעיף 19 קובעת האמנה שהחלטת החלוקה מ-1947 אינה חוקית משום שהיא סותרת את הזכות להגדרה עצמית של הפלסטינים. בסעיף 20 קובעת האמנה שהצהרת בלפור מ-1917 אינה חוקית והיא בטלה. שני הסעיפים הנ"ל קובעים שמדינת ישראל אינה זכאית מבחינת החוק להתקיים ולכן דינה חיסול .

סעיפים 20,22 מבטלים את הקשר המוסרי בין העם היהודי לא"י. סעיף 20 קובע שהיהדות אינה לאום אלא דת בלבד¹⁴. סעיף 22 משייך את הציונות, הקשר היהודי לא"י, לפשעים המדיניים הקשים ביותר

שאי פעם נעשו: אימפריאליסטי, גזעני, פשיסטי-נאצי, שמטרתה וייעודה היחידי הוא חיסול התקווה הלאומית הערבית¹⁵.

האמנה מנסה באמצעות הסעיפים הנ"ל לבטל את קיומה של מדינת ישראל כמדינה לגיטימית.

חיסול כמטרה עקיפה

בסעיף 6 קובעת האמנה שרק היהודים ששכנו בא"י לפני תחילת הפלישה הציונית ייחשבו פלסטינים. תחילת הפלישה הציונית אינו מועד מוגדר וויכוחים רבים נסובים סביב הגדרתו אולם מקובל לייחס תאריך זה ל-1917 הצהרת בלפור¹⁶. הסעיף קובע אם כן שיהודים אשר עלו לארץ לאחר המועד הזה אינם זכאים לקבוע את אשר יקרה בארץ. ציר במל"פ אף קבע במועצה הי"ב ביוני 1974 ש"הפירוש היחיד לסעיף זה הוא עקירת 99% מן היהודים המתגוררים כיום בפלסטין ממקומותיהם"¹⁷.

סעיפים 19,20,22 הוזכרו כסעיפים המבטלים את מוסריות מדינת ישראל אך יתר על כן, הם מבטלים את קיומה. סעיפים אלו קובעים שמדינת ישראל אינה חוקית וההחלטות שקבעו את קיומה אינן לגיטימיות ועל כן קיומה של מדינת ישראל אינו חוקי. הסכמה עם סעיפים אלו מבטל את מדינת ישראל. סעיף 23 קובע שעל מדינות העולם לקבוע שהתנועה הציונית היא תנועה בלתי חוקית ועליהם לאסור את קיומה. קיום סעיף כזה הוא חיסול מדינת ישראל ומוסדותיה מחוץ למדינה כפי שנאמר בסעיף 22 "ישראל היא מכשיר התנועה הציונית"¹⁸. הסעיפים הנ"ל טומנים בחובם חיסול של מדינת ישראל.

חיסול ישראל כמטרת אש"פ

רוב הסעיפים שדובר עליהם בפרק הזה אינם מדברים על תפקיד אש"פ בחיסול ישראל אלא על תפקידם של גורמים שונים בעולם ובקרב הפלסטינים. באמנה יש סעיפים רבים הקובעים שמטרת אש"פ הוא חיסול ישראל. סעיף 7 מדבר על חינוך ללאומיות פלסטינית והקרבה למען שחרור המולדת הפלסטינית. החינוך הזה נובע מאש"פ כמייצג ההשקפה הזו. אש"פ הוא אשר יוביל את החינוך הלאומי שקורא לחיסול ישראל ולשחרור פלסטין. בסעיף 10 מוענק מקום החלוץ במלחמה נגד ישראל לכוחות הפדאיונים¹⁹. סעיפים

25 ו-26 קובעים שאש"פ הוא האחראי במאבק לשחרור פלסטין. שני הסעיפים הללו הקובעים את תפקידיו של אש"פ קובעים שתפקידו העיקרי הוא מאבק בישראל לשם חיסולה (או שחרור פלסטין). סעיפים 29 ו-30 קובעים שאש"פ יהיה בעל הזכות לקבוע את המאבק על פלסטין (סעיף 29) ולוחמיו יהיו גרעין הצבא הלוחם (סעיף 30). סעיפים אלו מבטאים את התפיסה שחיסול ישראל יתבצע ע"י אש"פ וביוזמתו. כל פעולות אש"פ מכוונות לעבר המטרה היסודית הזו.

מניתוח זה של האמנה ניתן לראות שכשני שלישים מהאמנה מדברים או מתקשרים לחיסול מדינת ישראל ותפקידו של אש"פ בחיסול הזה. על מנת להדגיש את חשיבות האמנה רק אציין כי האמנה מהווה החוט המחבר של אש"פ ויהושפט הרכבי אף טוען ש"דומה כי אש"פ הוא אמנה שיש לה ארגון"²⁰. הניתוח המפורט שערכתי לאמנה, נובע מרצוני להציג את האמנה במלוא חד-משמעיותה ומנקודה זו להתחיל בניתוח המאורעות שעבר אש"פ במהלך השנים תוך בחינת התהליך שעברה ההשקפה כלפי ישראל והמאבק במהלך השנים.

התפתחויות מסביב לארגון במהלך השנים

ספטמבר השחור 1970 - משמעות מבחינת כוחו של אש"פ וקשריו עם העולם

הערבי

הארגונים הפלסטיניים נאלצו להתמודד מרגע היווסדם עם בעיית עצמאותם. הארגונים, שרצו ללחום בישראל, היו חסרי טריטוריה ומימון. מדינות ערב שבהם שכנו ארגוני הטרור ניסו ללחוץ עליהם לפעול ע"פ דרכם. לאחר מלחמת ששת הימים ניסו ארגוני הטרור להקים תשתית בגדה המערבית כתחליף לפעילות ממדינות ערב. ניסיון זה כשל במהרה לאחר ששירותי הביטחון הישראליים הצליחו לשבור את הגרעין תוך חודשים ספורים.

ארגוני הטרור חיפשו מקום אחר שבו לא יהיו נתונים תחת ניסיונות השתלטות מצד המדינה ובו תהיה להם תמיכה נרחבת מצד האוכלוסייה.

המקום הראשון שאליו פנו היה ירדן. ירדן הינה ארץ ענייה ש-55% מתושביה פלסטינים. היא שימשה כמקום יציאה נוח לחוליות מחבלים. בתחילה השתלטו ארגוני המחבלים (פת"ח, החזית העממית והחזית הדמוקרטית) על עיירות קטנות ומחנות פליטים בבקעת הירדן והפכו אותם לבסיסי מחבלים¹. המפקדה הראשית הייתה במחנה הפליטים כראמה. במרץ 1968 עלה אוטובוס תלמידים ישראלי על מוקש, שהונח ע"י ארגוני המחבלים, בערבה. ישראל ביצעה פעולת תגמול על כראמה. בפעולה נהרגו 128 מחבלים ו-130 נישבו. על אף שהקרב הוצג כהצלחה פלסטינית משום ש-30 חיילים ישראלים נהרגו, הבינו הארגונים שבסיסים קרובים מדי לגבול, פגיעים מדי להתקפה ע"י כוחות קרקע.

כל הבסיסים הוזזו מזרחה לעבר מדרונות הרי גלעד ומואב², משם יכלו הבסיסים להשקיף על בקעת הירדן ולכוחות קרקע ישראלים היה קשה לתקוף. המפקדה הראשית עברה לפאתי העיירה סאלט. ב-4 לאוגוסט 1968 עברה ישראל לטקטיקה חדשה, שהייתה תקיפת הבסיסים בכוחות אוויריים. כוחות המחבלים העבירו עקב ההסלמה את בסיסיהם לתוך מרכזי אוכלוסין מתוך אמונה שישראל לא תפגע בהם שם.

העברת הבסיסים לתוך מרכזי האוכלוסין הפכו את הארגונים לדומיננטיים יותר בחברה הירדנית. כאשר החלו את פעילותם בירדן היה מספרם כ-700 איש בסוף 1969 היה מספרם כ-15,000 איש³. הארגונים חימשו את הפליטים הפלסטינים כצעד ראשון בפגיעותיהם בריבונות הירדנית. הארגונים הקימו בתי דין עצמאיים, משטרה עצמאית, נקודות ביקורת על דרכים למחנותיהם. הפגיעה בריבונות הירדנית הגיעה למצב שבו אסרו באוגוסט 1968 על המלך חוסיין להיכנס למפקדת הפת"ח .

המלך חוסיין, שחשש מפני תקיפותיה של ישראל על ירדן ומפני אובדן השליטה והריבונות על מדינתו, הוציא צווים שאסרו על פעילות חבלנית באזורים מסוימים בירדן. לאחר כל צו כזה הופעל לחץ תעמולתי ומהומות מצד הפלסטינים שלאחריהם הורדו הצווים. צווים כדוגמת אלה יצאו במרס, יוני, אוגוסט, נובמבר 1968, אפריל, אוגוסט, אוקטובר 1969 ופברואר, יוני 1970⁴.

ב-2 בנובמבר 1968 הייתה התפרעות מול בניין השגרירות האמריקאית⁵. הצווים הוטלו וכוחות צבאיים יצאו להשתלט על מחנות פליטים. ב-4 לנובמבר יצאו אלפי תלמידים פלסטינים להפגנות ושלטונות ירדן הכריזו עוצר. ראשי הארגונים נפגשו עם ראשי המטכ"ל הירדני ויצאה מהפגישה הודעת הרגעה. למחרת התרחשו התנגשויות נוספות בין ארגוני המחבלים והצבא .

נאצר, נשיא מצרים התערב במשבר וב-16 לנובמבר נחתם הסכם בין השלטונות לארגונים. ההסכם אסר על הארגונים לפעול שלא בתיאום עם שלטונות ירדן מבחינה מוסדית תוך ירדנית ומבחינה צבאית. ארגוני המחבלים לא כיבדו את הסעיפים שנגעו ללחימה בישראל⁶ אך כיבדו את הסעיפים שנגעו לעניינים תוך ירדניים. כרוזי הפת"ח אף קראו לא להתגרות בשלטונות, "מי שיורה באוויר לוקה במהפכנותו ומזלזל בנשקו"⁷. המצב בירדן התמתן ובאמצע 1969 אף הודיעו השלטונות הירדניים על תמיכה מוחלטת בארגוני המחבלים ומתן אישור לפעולה עצמאית⁸ .

במחצית השנייה של 1969 שבו הארגונים והופיעו בחוצות הערים. עקב חולשתו של המלך עברו קצינים רבים מהצבא הירדני לשתף פעולה עם המחבלים. בדצמבר 1969 תקף חיל האוויר הישראלי עמדות ירדניות והסב אבדות קשות⁹.

באפריל 1970 הגיע תת שר החוץ האמריקאי לשליחות במזה"ת לנסות לשכנע את מדינות ערב בצדקת תכנית השלום החדשה- תכנית רוג'רס. כאשר נכנס תת השר לירדן החלה הפגנה שקטה של 10,000 פלסטינים ברבת עמון, במהרה הפכה ההפגנה להתפרעות המונית על בניין השגרירות האמריקאית. השגריר האמריקאי המליץ על ביטול הביקור ברבת עמון. חוסיין, שהיה תומך גדול של תכנית רוג'רס, ראה בביטול הפגישה צעד לבלימת יוזמת השלום¹⁰. חוסיין הורה לשגריר האמריקאי לעזוב את ירדן ופיטר את שר ההגנה הירדני שראה בו אשם לרשלנות שהובילה להתפרעות.

בתחילת יוני התרחשו התנגשויות בין כוחות המחבלים לכוחות הצבא הירדני. במהלך ההלוויות לקורבנות ההתנגשויות נעשה ניסיון להתנקש במלך. הצבא הירדני הגיב בתקיפות וכתגובה התקיפו המחבלים את רבת עמון וכבשו את בתי המלון אינטרקונטיננטל ופילדלפיה, שבתוכם אזרחים זרים רבים. לאחר כניעת חוסיין ב-10 ליוני לתביעות הארגונים הייתה מתיחות בירדן¹¹.

ב-24 ליולי קיבלה מצרים את תכנית רוג'רס האמריקאית לשלום. יומיים לאחר מכן, שלח חוסיין מברק לנאצר ובו יזם התקרבות בין המדינות על רקע התמיכה בתכנית¹². ההתקרבות למצרים העניקה לירדן את הלגיטימציה לחזק את מעמדו. בעוד חוסיין מציב בעמדות כוח אישים שהמחבלים אילצוהו להדיחם, החלו הארגונים לקרוא להפלת משטרו של חוסיין¹³.

ב-6 בספטמבר חטפו אנשי החזית העממית שלושה מטוסי נוסעים, הנחיתו אותם בזרקא וב-12 בספטמבר פוצצו אותם. ב-15 בספטמבר הכריזו המחבלים על שטח בצפון ירדן כ"שטח משוחרר"¹⁴. המלך חוסיין הכריז על משטר צבאי באותו יום. למחרת החלו מבצעי טיהור אכזריים מתוך הערים ומחנות הפליטים. מספר ההרוגים נאמד בכ-7000 מחבלים. רוב מדינות ערב סירבו להגיב על המתקפה. לגיון עיראקי, ששהה בירדן באותו זמן, נסוג לעיראק ב-17 בספטמבר. רוב מדינות ערב סירבו לפעול נגד ירדן, משום שראו בכך פתח לנטישת המאבק הערבי בישראל¹⁵. ב-20 בספטמבר שלחה סוריה חיל שריון לירדן. ישראל שלחה חילות לצפון הארץ כדי לאיים על סוריה, ירדן לחמה נגד הטנקים שהגיעו לירדן והשמידה 75 מתוכם¹⁶. ב-23 בספטמבר נסוגו הכוחות הסורים חזרה לסוריה.

ב-24 בספטמבר שלחה הליגה הערבית משלחת, שקראה לצדדים להפסיק אש. ב-25 בספטמבר 1970 הוכרזה הפסקת אש. כעבור יומיים נחתם הסכם הפסקת אש בקהיר. למחרת נאצר נפטר ועקב כך לא נשמר ההסכם. במהלך השנה שלאחר מכן ניסו מדינות שונות להעלות ועידות פסגה ערביות בנוגע לאי קיום הסכם קהיר: תוניסיה- נוב' 1970, מצרים- מרץ 1971. ביולי 1971 המשיכו הקרבות וכוח ארגוני המחבלים בירדן נשבר. אלפי מחבלים נהרגו, מאות ברחו לסוריה ומאה אף ברחו לידי ישראל, מאות נכלאו ומאות ערקו מהארגונים. הארגונים נחלשו עד כדי 30% מכוחם שלפני מלחמת האזרחים עם ירדן¹⁷. על ירדן הוטלו סנקציות ע"י מדינות ערב¹⁸, כוויית ולוב הפסיקו סיוע כספי שהוענק לה ועיראק סגרה את גבולה עם ירדן.

ההשפעה על ארגוני המחבלים הייתה חמורה בהרבה. ארגוני המחבלים איבדו את המאחז הטריטוריאלי הראשי שלהם. הארגונים ספגו ירידה גבוהה מאוד במוראל הלוחמים¹⁹. ההתקפה הירדנית וחוסר הסיוע מצד מדינות ערב הוכיחו את חולשת הארגונים.

הארגונים הפלסטיניים שלאחר "ספטמבר השחור" עברו פילוגים ומאבקים פנימיים רבים. הפת"ח עבר מאבקים פנימיים קשים עקב כניסת קבוצות אופוזיציוניות בעידוד ירדני²⁰. החזית העממית עברה פילוג, ארגון ה"צאעיקה" הפרו-סורי עבר טיהור מקיף בידי הסורים והפיקוד הצבאי של "צבא השחרור הפלסטיני" תבע ייצוג גדול יותר במל"פ.

בנוסף למאבקים הפנימיים איבדו הארגונים את כר פעילותם ולכן נאלצו להנמיך פרופיל ולהתחיל בהקמת תשתית במקום חדש. המקום החדש הנבחר היה לבנון. לבנון הייתה מדינה חלשה בעלת מס' גדול של מחנות פליטים פלסטיניים ואחוז גבוה של מוסלמים שיעים שתמכו בפלסטינים. הפעילות החבלנית הפנים ישראלית הופסקה משום שלא היו לארגונים נקודות יציאה לישראל. במקומה החלו בפעילות חוץ-ישראלית, פיגועים ברחבי העולם²¹. פיגועים נוספים שנערכו היו נגד מטרות ירדניות: 28.11.71 נרצח ראש ממשלת ירדן²². בנוסף החלו ביצירת קשרים עם ארגוני טרור עולמיים אחרים להקלת הפעילות הכלל עולמית²³.

הארגונים הפלסטיניים שקעו ל-3 שנים של תקופת שפל עמוקה. ארועי "ספטמבר השחור" הבהירו לארגונים את נקודות התורפה שלהם בגלל היותם מחוסרי טריטוריה. האחדות הפאן ערבית שעליה נשענו הפלסטינים לא עמדה לרשותם באירוע זה ומאירוע זה והלאה דעך הרגש הפאן ערבי.

מלחמת יום הכיפורים 1973

השינוי בקרב מדינות ערב ביחס למדינת ישראל

מלחמת יום הכיפורים היא נקודת ציון מרכזית ביותר בהסטוריה של מדינת ישראל ויחסיה עם שכנותיה. מלחמת יום הכיפורים הייתה המלחמה הראשונה שהסתיימה ללא ניצחון ישראלי ואף עם ניצחון מוראלי של מדינות ערב. מלחמת יום הכיפורים שברה מיתוסים צבאיים של מדינת ישראל. קו בר-לב ותעלת סואץ, שהיוו עקרונות בטחוניים ראשוניים של מדינת ישראל, נשברו בקלות בתחילת המלחמה ואף הפכו לחרב פיפיות בכך שנשבו כל החיילים ששמרו שם²⁴. הכח הישראלי הסדיר, שעליו סמכה מדינת ישראל, שישמור בעת מצוקה עד בוא המילואים, לא עמד במשימה.

יחסי הכוחות המוראליים בין הצדדים הפכו כיוונים. האופוריה בישראל של מלחמת ששת הימים הפכה לביקורת פנימית חסרת תקדים, הממשלה התפטרה עקב מחאת הציבור. האחדות הפנימית האיתנה למדי של מדינת ישראל עד אותה מלחמה הפכה למשבר קשה במדינה. ישראל עברה שנים של ירידה המונית מהמדינה²⁵. בעולם הערבי, הכישלון וההתמרמרות שלאחר מלחמת ששת הימים שינו פניהם לשיכרון גאוה לאומית²⁶.

מדינות ערב לאחר המלחמה שינו את המדיניות הצבאית שלהן כלפי ישראל. שני עקרונות מרכזיים מנוגדים עלו בקרב מדינות ערב כתוצאה ממלחמת יום הכיפורים. העיקרון הראשון קבע שתוך מס' שנים יגיעו מדינות ערב ליתרון צבאי על ישראל²⁷. עקרון זה נסמך על היתרון הכמותי העצום של מדינות ערב. העיקרון השני קבע שחיסול הקיום הישראלי אינו יכול להתבצע ע"י מלחמת בזק²⁸ או דרך מלחמות כלל²⁹.

מדינות ערב נאלצו למצוא אסטרטגיה חדשה שתתאים לעקרונות החדשים שנמצאו. האסטרטגיה

החדשה שנמצאה הייתה "אסטרטגיית השלבים" או ה"כרסום המוראלי".

אסטרטגיה ערבית זאת התקבלה בוועידת הפסגה הערבית השישית באלג'יר (26-28\11\73).

האסטרטגיה החדשה לא שאפה עוד לכיבוש מלא של מדינת ישראל אלא שמה לעצמה כמטרה ראשונית להביא לנסיגה ישראלית מהשטחים הכבושים של מלחמת ששת הימים³⁰. דרכי הפעולה של אסטרטגיית השלבים היו גם הם חדשים לדרכי הפעולה הערביות. דרכי הפעולה כללו פעולות מדיניות, כלכליות וצבאיות³¹. הפעולות נעשו תוך אחדות ערבית מלאה.

בשנתיים שלאחר המלחמה ניהלו מדינות ערב פעילות מדינית חסרת לאות. הפעילות עסקה בניסיונות להביא להוצאת מדינת ישראל מארגונים בינלאומיים. ישראל גורשה מאונסק"ו, ערפאת הוזמן לדבר באו"ם, התקבלו החלטות אנטי-ישראליות רבות באו"ם כדוגמת ההחלטה המזהה ציונות כגזענות ועוד פעולות רבות שהתקבלו בשנים אלו.

הפעילות המדינית הזו לוותה בפעילות כלכלית חזקה מצד מדינות המפרץ. מדינות המפרץ שלטו במשק הנפט העולמי. לאחר מלחמת יום כיפור התאגדו מדינות המפרץ והחלו להעלות את מחירי הנפט כאמצעי לאיום על העולם. 3 חודשים לאחר המלחמה עלה מחיר הנפט פי 4 ממחירו הקודם³². המדינות המתועשות במערב נכנסו לגירעונות עמוקים ומדינות ערב השיגו רזרבות כלכליות עצומות.

הפעילות הזו של מדינות ערב הביאו להגברת מצב בידודה של מדינת ישראל. למדינות ערב היה רוב תמידי מצד ברה"מ וגרורותיה ומדינות העולם השלישי³³ בארגונים בינלאומיים. חל שינוי ביחסים בין ארה"ב לישראל, ארה"ב החלה ללחוץ על מדינת ישראל שתתגמש לטובת מדינות ערב. הפעילות המשולבת השלבת הוכיחה את עצמה כהצלחה.

הלחץ הסובייטי על מדינות המפרץ להתמיד בלחץ הנפט שלהם הביא לראיית ישראל ככלי מערבי במזה"ת³⁴. ראייה זו הביאה להידוק הקשר בין ישראל לשוק האירופי המשותף³⁵ ולהגברת התלות הישראלית בארה"ב.

העולם הערבי לאחר מלחמת יום הכיפורים הובל ע"י חמש מדינות ראשיות: ערב הסעודית, סוריה, מצרים, עיראק ואלג'יריה. ערב הסעודית הייתה בעלת הממון והנפט, סוריה ומצרים היו "מדינות העימות" הראשיות מסביב לישראל. אלג'יריה ועיראק היו מנהיגות האופוזיציה לשלוש המדינות האחרות. הן התנגדו לכל פתרון פוליטי לסכסוך ולאחר מלחמת יום הכיפורים אף טבעו את המושג "חזית הסירוב" לאותה התנגדות³⁶.

התופעה השנייה שארעה במדינות ערב לאחר מלחמת יום הכיפורים היה תחילת התפוררות הפאן-ערביזם. התפוררות זו החלה לאחר מות "מלך האחדות הערבית", גמאל עבד אל נאצר, ב-1970, אך מלחמת יום הכיפורים האיצה אותה. האחדות המשותפת בפעולות המדיניות שהזכרתי לעיל אינן עומדות בניגוד לתופעת הפעולות הבודדות של המדינות.

מדינות ערב פעלו במשותף בדרכים מדיניות המשותפות לכולן, החרם הערבי ופעולות באו"ם. עם זאת הן פעלו בנפרד ע"פ תפיסותיהן. עיראק ואלג'יריה הקימו את חזית הסירוב, גורם שהאיץ פירוד בין מדינות ערב. מצרים פנתה יותר ויותר לכיוון המערב והסכם נפרד בינה לבין ישראל, ב-1975 חתמה על הסכם ביניים עם ישראל. ערב הסעודית וסוריה לא הסכימו זו עם זו אך פעלו יחד בשם האחדות. היווצרות שלושת הגושים בקרב מדינות ערב: חזית הסירוב, מדינות האחדות, מצרים וגרורותיה, היו תוצאה של מלחמת יום הכיפורים.

הסיכוי להשגת הצלחה מדינית בודדת לאחר ההצלחה הערבית הייתה הגורם לפעולות מצרים, ויש אומרים שגם הסיבה לתקיפה המצרית בסיני ב-1973. החשש מפני התמתנות כל מדינות ערב לאחר ההצלחה הערבית הייתה הגורם להיווצרות חזית הסירוב.

מלחמת יום הכיפורים יצרה מצד אחד חזית מדינית מאוחדת למראית עין ומצד שני החלה את הפירוד בקרב מדינות ערב.

השינוי באש"פ כתוצאה מהמלחמה ומהשינוי במדינות ערב

אש"פ לאחר מלחמת יום הכיפורים עמד בפני קריסת עקרונותיו. לאחר מלחמת ששת הימים נהנה הארגון מתמיכה כלל ערבית בגלל האמונה שרק בפעילות גרילה ניתן לפגוע בישראל. כשלון מלחמת ששת

הימים העמיד את הפעילות הטרוריסטית כאמצעי בלעדי במאבק. מלחמת יום הכיפורים הפכה את היוצרות. לוחמת הגרילה הטרוריסטית איבדה את משמעותה מול ההצלחה המדינית הגדולה של מלחמת יום הכיפורים. פרשן צבאי ערבי בולט ששירת כסגן אלוף בצבא הסורי ושימש כראש הזרוע הצבאית של "החזית העממית לשחרור פלסטין" קבע "מלחמת 1973 הוכיחה, כי... הנחות היסוד, שהופיעו לאחר מלחמת 1967 - התמוטטו. הנחות אלו היו... תפקיד הצבאות הקונבנציונליים הסתיים; ולוחמת הגרילה היא התשובה היחידה לכיבוש הציוני"³⁷.

אש"פ נוכח שלמלחמה הסדירה אין תחליף במאבק ואילו הטרור הוא רק מטרד שישמור על אש המאבק בוערת³⁸. השינוי גרר שינוי באסטרטגיה של הארגון. קבלת תוכנית השלבים ע"י מדינות ערב והצורך להשיב את אש"פ לראש הלוחמים למען הפלסטינים, חייב את אש"פ להסכים לתוכנית שלבים.

ביוני 1974, באסיפת המועצה הלאומית הפלסטינית בקהיר נתקבלה תוכנית השלבים. התוכנית קבעה שהארגון יאבק בכל דרך אפשרית להשבת כל פיסת אדמה אפשרית לפלסטינים. סעיף זה מנוגד לסעיפים באמנה הפלסטינית שקבעו שהמאבק המזוין הוא אסטרטגיה ולא טקטיקה ושהמאבק יתנהל על השבת פלסטין כולה. תוכנית השלבים שללה הכרה בישראל או הסכמה עם החלטה 242 של האו"ם אך בכל זאת הכילה בתוכה סתירות ראשוניות למוחלטות של האמנה הפלסטינית.

ב-26/9/74 פרש ג'ורג' חבש וארגונו "החזית העממית- המפקדה הכללית" מהמוסדות העליונים של

אש"פ, הועד הפועל³⁹. יחד עם "חזית השחרור" ו"חזית המאבק העממי" ייסד חבש את "חזית הסירוב".

בתוכנית השלבים קיימת סכנה שהארגון ייעצר בנקודת מעבר כלשהי משלב לשלב. אש"פ הכיר את הרעיון הזה ולכן הארגון תומך ב"אסטרטגיית השלבים המסלימה"⁴⁰. כל שלב הוא מקפצה לשלב הבא. בועידת טריפולי בדצמבר 1977 הוחלט ש"תיערך פעולה לשם מימוש זכות העם הפלסטיני לשיבה ולהגדרה עצמית... על כל חלק מהאדמה הפלסטינית שישוחרר, ללא שלום, ללא הכרה, וללא משא ומתן, כמטרה שלבית של המהפכה הפלסטינית"⁴¹. הארגון תומך בפעילות מדינית ללא התחייבות לשלום.

מאז התוכנית הזו החלו להיווצר בארגון תוכניות רבות שביקשו לפעול בדרכים מדיניות. במרץ

1975 התפרסם בלונדון נייר עמדה של נציג אש"פ בבריטניה, סעיד חמאמי, תחת הכותרת "אסטרטגיה

פלסטינית לזו קיום בשלום". ביולי 1975 הוקמה עמותה בישראל בשם "המועצה לשלום ישראלי פלסטיני" שבראשה עמדו פעילים פוליטיים ציוניים כדוגמת: פרופ' מתתיהו פלד, אורי אבנרי, לובה אליאב ומאיר פעיל. בין השנים 1975-1977 נערכו מפגשים רבים בין 'המועצה' לפעילים בכירים באש"פ⁴².

ב-2/1/77 נועדה להיות הצהרה משותפת משני הצדדים למפגשים. הנהגת אש"פ לא אישרה את ההצהרה ואף הוציאה הצהרה קשה מאוד שבה תקפו את המשתתפים במפגשים. "העם הפלסטיני יקטע את ידו של כל מי שיפקיר ולו גם גרגיר אחד מזכויותיו הלאומיות"⁴³.

במל"פ ה-13 במרץ 1977 התקבלה החלטה, שבה אושרו מפגשים מסוג זה כמכשיר פוליטי להגברת החיכוך הפנימי במדינת ישראל. ההחלטה הציגה את מהות תוכנית השלבים. כל דרך מקובלת כדרך פעולה כל עוד היא מביאה להתקרבות למטרת ה"שחרור הפלסטיני". אישים מהצד הפלסטיני, שתמכו במפגשים מסוג זה כאמצעי להבאת שלום, נרצחו בשנים שלאחר מכן ע"י ארגון בראשות אבו-נידאל (סעיד חמאמי ועז אל דין קלק נרצחו ב-1978 ועצאם סרטאוי נרצח ב-1983).

חודשיים לאחר המל"פ ה-12, שקיבל את "תוכנית השלבים", נסע ערפאת לברה"מ ונתקבל לראשונה כאורח רשמי של המדינה⁴⁴. בספטמבר 1974 יזמה ברה"מ את הזמנת יאסר ערפאת לנאום בעצרת הכללית של האו"ם. לאחר הנאום הועברו החלטות מטעם אש"פ: החלטה 3236 שאישרה את זכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית ושיבה לבתיהם והחלטה 3237, שקבעה שאש"פ ישתתף בכל ישיבות האו"ם. החלטה 3236 אישרה את הזכויות שאש"פ הגדירם באמנה הפלסטינית כמנוגדות לקיום מדינת ישראל.

בנובמבר 1973 המליצה אלג'יריה להכריז על אש"פ כנציג הפלסטינים, בפב' 1974 בוועידת ראשי המדינות המוסלמיות בפקיסטן מוכר אש"פ כנציג העם הפלסטיני. רצון לשמור על אחדות המחנה הערבי הותיר את משבצת נציג הפלסטינים ריקה עד לוועידת רבאט באוקטובר 1974. מצרים, שתמכה בירדן עקב התקרבותה למערב, שבה לתמוך באש"פ לאחר שראתה את הצלחותיו המדיניות. ב-21/9/74 הודיעה מצרים על תמיכה באש"פ כנציג כל הפלסטינים. בוועידת רבאט התקבלה החלטה, שקבעה, שאש"פ הוא נציג כל הפלסטינים.

פניית מדינות ערב לכיוונו של המאבק המדיני והפתרונות המדיניים חייב את אש"פ לעבור לדרכים אלה. אש"פ לא יכול היה להרשות לעצמו להפסיד נקודות כמייצג הפלסטינים כנגד ירדן. בסוף התקופה יצא אש"פ כמנצח משום שמדינות ערב קבעו מפורשות, שאש"פ יהיה נציג הפלסטינים. ההכרזה הזו הפכה את אש"פ לדמות בינלאומית ועל כן הוא נאלץ להתחיל להתחשב בדעת הקהל הבינלאומית.

אש"פ נאלץ לעבור לשקלול הרווח המדיני מכל פעילות צבאית. מסיבה זו הפסיק אש"פ או לפחות רובו את הפיגועים מחוץ למדינת ישראל משום שאלו פגעו קשות בתדמיתו של הארגון. "החזית העממית" סירבה להפסיק בביצוע הפיגועים וניסתה להפעיל עליו לחץ.

מלחמת יום הכיפורים הכניסה את אש"פ למעגל הפעילות המדינית. ערפאת, שהודיע בהיכנסו לאש"פ, שהוא "יכניס את הפקידים לחפירות"⁴⁵, הפך את אש"פ לארגון שחלק ניכר מפעילותו מדינית.

השלום עם מצרים 1978

השפעת השלום עם מצרים על הסולידריות הפאן ערבית והאופציה הצבאית

מצרים בימי סאדאת ואף בסוף ימי נאצר החלה לפנות להסכם עם ישראל. ב-1970 תמך נאצר בתוכנית רוג'רס האמריקאית להסדר שלום במזה"ת. בימי סאדאת הפכה התמיכה לבולטת יותר. לאחר מלחמת יום הכיפורים ב-18/1/74 חתם סאדאת על הסכם הפסקת אש נפרד עם ישראל, עד אז חתמו על ההסכמים מדינות ערב כגוש מאוחד. מצרים לא רצתה להראות כפועלת מחוץ לקונצנזוס ולכן חיזרה אחרי אש"פ, כדי שיהיה נוכח בחתימה. סיבה זו הייתה אחת הסיבות לתמיכת מצרים בהכרזה על אש"פ כנציג הפלסטינים⁴⁶.

ירדן ב-1974 פנתה לדיונים עם ישראל על הפרדת הכוחות של שתי המדינות משני צידי הירדן. מצרים הביעה תמיכה במהלך ואף הצהירה שאש"פ הוא נציג "כל הפלשתינאים החיים מחוץ לירדן" כדי להעניק לירדן כוח נוסף על חשבון אש"פ⁴⁷. ב-1976, ימי ועידת ז'נבה לשלום במזה"ת, הודיעו המצרים, שאם

מסרב אש"פ להצהיר על הכרה בהחלטה 242 של האו"ם, יעניקו מדינות ערב לירדן את מקום הארגון כמייצג הפלסטינים בועידה. סאדאת לא רצה לפגוע בהחלטות ועידת רבאט בנוגע לאש"פ כנציג הפלסטינים ולכן הציג תפיסה, שעל פיה ירדן תמלא את הנציג ה'מדיני' ואילו אש"פ ימלא את מקום הנציג 'לזכויות הפלסטינים'⁴⁸. אסד, נשיא סוריה, תמך בהצעות אלו של סאדאת. אש"פ סירב לשנות את גישתו להחלטה 242⁴⁹.

בזמן הקראת נאמו של סאדאת ובו ההצהרה, ש"הוא מוכן ללכת עד ירושלים בכדי למנוע הריגת חייל נוסף", היה ערפאת בפרלמנט המצרי. ב-16/11/77 נסע סאדאת לסוריה ושם דן עם אסד בנוגע לנסיעה לישראל. בתום הביקור סירב אסד להשתתף במסיבת עיתונאים משותפת⁵⁰. המפלגה השלטת בסוריה, הבעת', והממשלה הוציאו פרסום ובו ציינו, שאסד ניסה להביא לשינוי דעתו של סאדאת.

עיראק ולוב, מנהיגי האופוזיציה לגישה המדינית המרכזית של המנהיגות הערבית, פרסמו הצהרות ובהן הודיעו שביקורו של סאדאת הוא "שוואה לאומית", "פשע נגד האומה הערבית, הם קראו לחרם על מצרים והדחת סאדאת"⁵¹.

סוריה החליטה להשהות את תגובתה למהלכים המצריים, עד שתשיג קואליציה אנטי מצרית חזקה. סוריה פנתה על כן לערב הסעודית ולעיראק כדי לגבש משולש כוחות ערבי חדש להחליף את משולש הכוחות הישן: מצרים, סוריה וערב הסעודית. ערב הסעודית מיאנה להשתתף במשולש מסוג זה, משום שסירבה להביע עמדה אנטי מצרית בשלב זה. עיראק מיאנה להשתתף בקואליציה עם סוריה, משום שראתה בה אויבת בנפש מזה שנים רבות.

לאחר כשלון זה פנתה סוריה אל לוב לשם קואליציה עמה. ב-5/12/77 נערכה ועידת פסגה בטריפולי, לוב. בועידה השתתפו סוריה, לוב, אלג'יריה, דרום תימן, עיראק ואש"פ. הקבוצה הקימה בועידה זו את "חזית העמידה האיתנה", שפועלת כנגד פנייה לדרך המו"מ עם ישראל. החזית קראה להחרמת מצרים והעברת הסיוע המוענק למצרים כמדינת עימות ראשית לסוריה. עיראק פרשה מהחזית לפני סיום הועידה, משום שראתה בסוריה את האויב הראשי, וראתה בועידה מסווה להליכת סוריה בעקבות מצרים⁵².

ערב הסעודית בניגוד ל"חזית העמידה האיתנה" לא ראתה במעשי מצרים שלילה משום שפנתה לדרך המו"מ. ערב הסעודית גינתה את פנייתה של מצרים לדרך לא מאוחדת. ערב הסעודית בהודעת הגינוי טענה,

"שיוזמה ערבית כלשהי בנוגע לסכסוך הערבי הישראלי צריכה לצמוח מעמדה ערבית מאוחדת"⁵³. לעמדת ערב הסעודית הצטרפו נסיכויות המפרץ הפרסי (מלבד עומאן), צפון תימן, לבנון מאוריטניה וכעבור זמן מה גם תוניסיה.

בסאדאת תמכו סודאן, עומאן, מרוקו ותוניסיה. סודאן תמכה במצרים משום שהיה קשר עמוק בין שתי המדינות. עומאן תמכה במצרים משום קשריה עם איראן של השאה (שתמך במצרים). מרוקו תמכה במצרים בגלל אמונת המלך חסן בקשרי הגורל של היהודים והערבים. תוניסיה פנתה לאחר זמן קצר לגישת ערב הסעודית.

ירדן לא תמכה באף גישה במחלוקת. ירדן לא הייתה מעוניינת להפסיד אם יתפתח מהלך מדיני באזור, שהיא תוכל להשתתף בו, ומן הצד השני לא רצתה ירדן להפסיד אם המהלך ייפול והיא תוצג שוב כפונה נגד הקונצנזוס הערבי.

בספטמבר 1978 נחתם הסכם קמפ דייוויד, הסכם המסגרת של הסכם השלום. בהסכם קמפ דייוויד לא הוזכר אש"פ כלל. לאחר החתימה חלו תזוזות בעולם הערבי.

עיראק עברה לניסיון לתפוס את עמדת מצרים בעולם הערבי. עיראק פנתה לניסיון איחוד עם סוריה⁵⁴. המוטיבציה, שגילתה לפתע עיראק, הביאה לשינוי בכל מדינות ערב. ערב הסעודית ושותפותיה פנו כנגד מצרים בצורה קשה הרבה יותר. ירדן, שראתה, שאין סיכוי לרווח מההסדר, פנתה אף היא בתקיפות נגד מצרים. סודאן, התומכת הראשית של מצרים עברה לגישת ערב הסעודית.

בנובמבר 1978 ארגנה עיראק ועידת פסגה בבגדאד. בוועידה השתתפו כל מדינות ערב (מלבד מצרים). התומכות הראשיות של מצרים: סודאן ועומאן השתתפו אף הן בוועידה אם כי בייצוג נמוך. כל המדינות שהשתתפו חתמו על ההחלטות בסיום, שקראו למצרים לא לחתום חוזה שלום עם ישראל. הוחלט שסנקציות לא יוטלו אלא לאחר שיחתם הסכם שלום. הוועידה היוותה איחוד מלא של העולם הערבי.

ועידת בגדאד השנייה נערכה יום לאחר חתימת חוזה השלום. שלוש מדינות לא השתתפו בכינוס: עומאן, סודאן וג'יבוטי. הוועידה נועדה לקבוע את היקף הסנקציות, שיוטלו על מצרים, ע"פ החלטות הוועידה הקודמת. בוועידה הזו לא היה קונצנזוס. ויכוחים מרים נערכו על מידת הסנקציות שיוטלו. ערב הסעודית עמדה

מול עיראק, סוריה ואש"פ שקראו להטיל איסור כלל ערבי על יחסים עם מצרים. סוריה הודיעה, שלא "יתייחסו בסלחנות, למי שלא מתייצב נגד סאדאת"⁵⁵. ערב הסעודית ותומכיה ערכו ועידה נפרדת בכווית. מדינות ערב החליטו בסוף להביע עמדה משותפת, שקבעה, שיחול איסור גורף על יצירת יחסים דיפלומטיים עם מצרים. סנקציות הוטלו על מצרים מהבחינה המדינית והכלכלית. מצרים גורשה מהליגה הערבית וארגונים איסלמיים וערביים רבים אחרים. הסיוע הכלכלי, שהוענק למצרים, הופסק. המחלוקת הראשית, שנפתרה, נושא השגרירויות, לא התבצעה בחלקה. מדינות מסוימות סירבו לנתק את היחסים הדיפלומטיים: סודאן, עומאן וסומאליה⁵⁶.

האיחוד הערבי המדומה של הימים לאחר מלחמת יום הכיפורים פינה את מקומו לפילוג תוך ערבי עמוק. מדינות ערב התחלקו בתוך עצמן לסיעות בראשות המדינות המרכזיות. המשולש הערבי של סוריה, מצרים, ערב הסעודית הפך למשולש הסיעות. הקבוצה שתמכה בערב הסעודית, הקבוצה שתמכה במצרים והקבוצה שתמכה בסוריה. חוסר היכולת של מדינות ערב ליצור הנהגה מאחדת הביא להעמקת השסע.

באותן שנים התנהלו אירועים נוספים שהביאו להעמקה נוספת של הקיטוב בין מדינות ערב. העמקת הקרע בין סוריה ועיראק, מאבק המעצמות העולמיות באזור ומלחמת איראן- עיראק.

סוריה ועיראק ביטלו את תוכניות האיחוד שלהן ביוני 1979 בגלל מחלוקת בחלוקה היחסית של כוח בין שתי המדינות. חודש לאחר הכישלון בשיחות החליף צדאם חוסיין את הנשיא הקודם של עיראק אחמד חסאן אל בכר. יחסו של צדאם חוסיין לסוריה היה עויין בהרבה. מייד לאחר עלייתו לשלטון האשים את סוריה בקשר נגדו. ביולי 1980 תמך צדאם חוסיין במפורש במתנגדיו של אסד בסוריה. באוגוסט 1980 גירש צדאם חוסיין את אנשי השגרירות הסורית מבגדאד וצעד דומה נערך כתגמול לאנשי השגרירות העיראקית בדמשק. הקרע בין סוריה לעיראק יצר מצב, שבו אין אפשרות ליצור עמדת כוח כלל ערבית. המדינות החזקות הערביות: מצרים, ערב הסעודית, סוריה ועיראק, אינן יכולות לפעול כגוש משותף.

מאבק המעצמות במזה"ת הפך לבולט לאחר מלחמת ששת הימים. בשנים של הסכם השלום עם ישראל הפך המאבק לחוט קורע בתוך המחנה הערבי. הסכם השלום בין ישראל למצרים נתפס כהסכם פרו- אמריקאי. ברה"מ קראה נגד ההסכם והתקרבה לאש"פ כדי להציג עמדה מנוגדת לעמדה האמריקאית⁵⁷.

ב-1979 נערכה פלישת ברה"מ לאפגניסטן. מדינות ערב נעמדו בין הדרישה לסייע מוראלית לאומה מוסלמית כבושה לבין הצורך בהמשך הקשר התקין עם ברה"מ. רוב מדינות ערב העדיפו את הסולידריות המוסלמית ותקפו את הכיבוש הסובייטי. סוריה, לוב, אלג'יריה וצפון תימן נמנעו מלהביע עמדה שוללת לפעולת ברה"מ בגלל הצורך בסיוע הסובייטי. דרום תימן ואש"פ הביעו תמיכה מוצהרת במעשה⁵⁸. הפילוג בנושא זה החליש את הכוח הערבי הבינלאומי והסיף חוט מפריד נוסף בין מדינות פרו-סובייטיות ובין מדינות אנטי-סובייטיות.

מלחמת איראן-עיראק שפרצה בסוף 1979 הביאה לפילוג נוסף בקרב מדינות ערב. מדינות ערב התחלקו למדינות התומכות באיראן כדוגמת סוריה, לוב ואלג'יריה לבין מדינות התומכות בעיראק כדוגמת ערב הסעודית, ירדן ונסיכויות המפרץ. בועידת הפסגה הכלל ערבית שנערכה בנובמבר 1980 החרימו 6 משתתפות את הכינוס. הסולידריות הערבית נשברה⁵⁹.

אובדן הסולידריות הערבית עקב הסכם השלום בין מצרים לישראל, הסכסוך בין איראן-עיראק, סוריה-עיראק ומלחמת אפגניסטן הביאה להחלשות ואף אובדן האופציה הצבאית. מעשים שהציגו אחדות ערבית שנערכו כגון ועידת בגדאד הראשונה והניסיון לאיחוד הסורי-עיראקי נפלו לאחר זמן קצר. יחסיהן של מדינות ערב וישראל שהופנו לאחר מלחמת יום הכיפורים לפסים מדיניים ואף לדיונים במסגרת ועידת ז'נווה הפכו כיוון. הסכם השלום עם מצרים הקצין את עמדות "חזית הסירוב" הערבית ועקב כך פנו אף מדינות ערב המרכזיות לכיוון קיצוני יותר. הגבול הפתוח לפלסטינים בין ישראל לירדן נמשך⁶⁰ אך כל הדיונים האחרים שהתנהלו הופסקו

השפעות השלום המצרי על אש"פ

בזמן קריאת נאומו של סאדאת ישב ערפאת באולם. לפתע הפסיק סאדאת את נאומו הרגיל כמדי שנה וקרא לפני אולם הפרלמנט המצרי את קריאתו שהוא מוכן ללכת עד הכנסת הישראלית. מצלמות הטלוויזיה

התמקדו על ערפאת והוא נראה מוחא כפיים יחד עם כל הקהל. במסיבת העיתונאים אח"כ הודיע ערפאת, שהיה בטוח, שמדובר בפליטת פה בלהט הנאום⁶¹.

ב-11/3/78 נערך פיגוע כבד כתגובה למהלכי השלום. אוטובוס נחטף בכביש החוף והובל לת"א. כוחות הביטחון הישראלי ניהלו מרדף ובמהלכו נערך קרב יריות. 31 ישראלים נהרגו במהלך ההשתלטות, 6 מחבלים נהרגו⁶². כתגובה ערך הצבא הישראלי את מבצע ליטאני בדרום לבנון. מבצע ליטאני היה מבצע, שנערך לעומק לבנון עד נחל הליטאני 10-15 ק"מ. המבצע נפסק לאחר התחייבות האו"ם לשמירה על השקט. אש"פ החל לפעול נגד מצרים. ב-18/2/79 נרצח יו"ר מועצת המנהלים של אלאהראם ע"י אש"פ. אש"פ הצטרף ל"חזית העמידה האיתנה" והציג בוועידות הפסגה הערביות את העמדה הקשוחה ביותר כלפי מצרים. ערפאת קרא לחרם על מצרים. סאדאת הודיע שאש"פ אינו ראוי להוות נציג הפלסטינים⁶³. ב-1979 וב-1981 גונתה מצרים במועצות הלאומיות הפלסטיניות.

אש"פ ראה בהסכמים שנחתמו הסכמי כניעה שמותירים בידי הישראלים את כל שטחי הפלסטינים. האוטונומיה שהוצעה ע"י הסכמי קמפ דייויד הותירה את כל הריבונות בידי ישראל⁶⁴.

אש"פ ראה בהסכמים חלק מתוכנית אמריקנית-ישראלית ששואפת ליצור פירוד בין מדינות ערב דרך הסכמים נפרדים וע"י כך ליצור גרורות אמריקניות ברחבי המזה"ת⁶⁵. ההסכמים נראו לאש"פ כצעד לקראת תוכנית "הפרד ומשול" ישראלית לערבים שבנוסף אינה כוללת בתוכה תוכנית לפלסטינים.

אש"פ, שקבע ב-1974 את תוכנית השלבים, שהתירה פעילות מדינית, חשש שהפעולות המדיניות של מצרים יראו כהמשך של מעשיו. קדאפי האשים את ערפאת לפני ועידת הייסוד של "חזית העמידה האיתנה", ש"סאדאת יכול היה לטוס לישראל הודות למטוס, שעל כנפו... חותמו של ערפאת"⁶⁶. לוועידת הייסוד עצמה הזמין קדאפי, נשיא לוב, לא רק את ראשי אש"פ אלא את האופוזיציה שלהם, אנשי "חזית הסירוב הפלסטינית". ערפאת ותומכיו דרשו להוציא את ראשי האופוזיציה מהדיונים, כשם שאין מביאים את ראשי האופוזיציה בכל אחת מהמדינות האחרות⁶⁷.

הצורך להציג עמדה אחידה ע"י אש"פ הביא לכך שערפאת נאלץ להתפשר ולהגיע למצע "חזית העמידה האיתנה", שדמה לתפיסותיהם של חברי "חזית הסירוב הפלסטינית"⁶⁸. הצורך להתרחק מדימוי הפשרן המדיני הביא להקצנה בעמדת אש"פ. "בגלל סאדאת ובני בריתו האמריקנים לא הייתה לנו ברירה אלא להקשיח את עמדתנו"⁶⁹ אמר אבו איאד, בכיר באש"פ.

התוכנית החדשה של אש"פ, שהתבססה על מצע "חזית העמידה האיתנה", הביעה הסכמה עם תוכנית השלבים המקורית אך הוסיפה תנאי, שאש"פ לא ישא ויתן עם ישראל. תוכנית זו הייתה נסיגה מדינית מבחינת הארגון.

מלחמת "שלום הגליל" 1982

השפעות אובדן המאחז של אש"פ בלבנון על כוחו ויכולת השפעתו

אש"פ היה נתון מרגע היווסדו תחת הלחץ של חולשתו המרכזית. אש"פ נאלץ להתמודד מצד אחד עם חסרון הטריטוריה שלו, שבגללה הוא נאלץ ליצור תלות במדינות ערב, ומהצד השני עם ניסיונות ההשתלטות של מדינות ערב. הפתרון, שמצא אש"פ, לבעיה זו היה לנסות ליצור טריטוריה עצמאית יחסית במדינות ערב החלשות. ניסיונות אלו החלו עם ירדן, שלבסוף ביצעה את "ספטמבר השחור" וגירשה את הארגון מתחומי המדינה. הניסיון השני של הארגון היה בלבנון.

לבנון היא מדינה שסועה חברתית בין נוצרים מתבדלים המעוניינים להתקרב למערב ולהתרחק ממדינות ערב לבין מוסלמים התומכים בפאן ערביות. לבנון נשענת על הסכם אחדות רעוע משנות ה-40, שמעניק שליטה יחסית במדינה למגזרים השונים. אש"פ רצה לנצל את החולשה הזו ולהתבסס בלבנון.

ב-1969 הייתה ההתנגשות הראשונה של הארגון עם צבא לבנון. הבעיה נפתרה ב-3/11/69, כאשר נחתם הסכם קהיר במצרים בין לבנון לאש"פ. ההסכם העניק לאש"פ אוטונומיה וקבע שהוא ידאג להרגיע את אנשיו, הסכם זה החליש את ריבונותה של לבנון. הנוצרים התנגדו להסכם זה וב-1973 היו התנגשויות שוב.

עתה נחתם הסכם מלקארת, שקבע, שאש"פ יהיה מוגבל ברוב אזורי לבנון אולם העניק לו אזור חופשי, שהוא אל-ערקוב, שיכונה לעתיד "פת"ח-לנד".

במרץ 1975 נפתחה מלחמת האזרחים בלבנון. המלחמה התנהלה בין המוסלמים לנוצרים ואש"פ שמר על ניטרליות במאבק הזה. ב-13/4/75 החלו התנגשויות בין המיליציות הנוצריות לארגונים הפלסטינים⁷⁰. בהדרגה נכנסו הארגונים הפלסטיניים למלחמה. בינואר 1976 הכניסה סוריה את כוחותיה למלחמה, סוריה שאפה להשתלט על לבנון וליצור את "סוריה הגדולה". במקביל החלו אש"פ והארגונים לפרסם הצהרות על רצונם להשתלט על לבנון בדומה להצהרות, שפורסמו בימי המאבק עם ירדן⁷¹. סוריה החלה לתקוף את אש"פ. בוועידות הפסגה הערביות בריאד ובקהיר, שהתנהלו בשנת 1976, קיבלו מדינות ערב את הפעילות הסורית בלבנון. מלחמת האזרחים שככה ב-1976. תוצאות המלחמה היו: אש"פ נחלש עקב התקיפות הסוריות, הצבא הלבנוני התפורר והתפלג לצבא המוסלמי ולמיליציות הנוצריות, הפלנגות.

הנוצרים פנו לישראל לסיוע נגד האויבים המשותפים: סוריה ואש"פ. ישראל שלחה נשק. במרץ 1976 נפגש כמיל שמעון, ממנהיגי הנוצרים, עם יצחק רבין, ראש הממשלה הישראלי. לאחר זמן קצר נפגש עמו גם פייר ג'ומייל, מנהיג לבנוני נוסף. רבין פירסם הצהרות בזכות הסיוע. "אויבכם הוא אויבנו"⁷², "נעזור לכם, כדי שתוכלו לסייע לעצמכם"⁷³.

ב-1977-78 שבה סוריה לתמוך באש"פ בגלל היותו חלש ורצונה להשתלט עליו. בכוחות הנוצריים קיבלו הפלנגות של בשיר ג'ומייל את השליטה. לבנון חולקה: סוריה ואש"פ שלטו על צפון ומזרח לבנון ומערב ביירות והנוצרים שלטו על הר הלבנון.

דרום לבנון בגבול עם ישראל נשלטה ע"י אש"פ מלבד 3 מובלעות נוצריות. ב-1978 לאחר פיגוע כביש החוף נערך מבצע ליטאני, שכלל כניסה ישראלית ללבנון למרחק 10-15 ק"מ פנימה. ב-11/3/78 נכנס האו"ם לשמור על הגבול ובנוסף הקימה ישראל כוח צבאי בדרום לבנון בהנהגת רב סרן סעד חדאד מצבא לבנון. במהרה נכנס אש"פ לשטח האו"ם בדרום לבנון.

מנחם בגין, ראש ממשלת ישראל, הבטיח לנוצרים סיוע מלא במקרה של התקפה. לאחר פיגוע של אש"פ בנהריה ב-22/4/79, שבו נהרגו אב, שתי בנותיו וסמל משטרה, שינה הצבא הישראלי טקטיקה. הצבא

הישראלי לא מחכה יותר לתקיפת מחבלים כדי לבצע פעולת תגמול. ישראל ביצעה תקיפות מוקדמות על יעדי מחבלים⁷⁴. ארגוני המחבלים תמכו בהשתלטות הסורית על לבנון וקראו להשתלטות על אזור חדאד בדרום לבנון שהיה אזור בעל אוריינטציה ישראלית. המחבלים הפגינו את האזור.

לבנון חולקה לאזורי שליטה רבים. בדרום שלט חדאד בסיוע ישראלי, בבקעה שלטה סוריה, בג'ונייה ומזרח ביירות שלטו הנוצרים האנטי סורים, בצפון שלט פרנג'יה הנוצרי הפרו-סורי ובשטח שבין הדרום למערב ביירות שלטו ארגוני הפלסטינים.

ב-1980 התפטר עזר וייצמן מתפקידו כשר בטחון ובגין שמר את תיק הביטחון אצלו. בגין, שהיה עסוק בתפקידו כראש ממשלה, הניח לרמטכ"ל רפאל איתן ליזום. אובדן המתינות של וייצמן הייתה תפנית בתפיסה הלבנונית.

ביולי התחיל מאבק חריף בין הארגונים לישראל. בין ה-14/7/81-2 התנהלו התנגשויות בין חיל האוויר הישראלי לארגונים הפלסטיניים. ב-14 ליוולי הגיבו הארגונים בחריפות ושלחו במהלך השבוע שלאחר מכן 1230 טילי קטיושה ופגזים על 33 ישובים ישראלים שהובילו ל-3 הרוגים ו-59 פצועים. בתגובה ביצע חיל האוויר תקיפות על לבנון שבמהלכה נהרגו 100 מחבלים ו-200 אזרחים ונפצעו 130 מחבלים ו-800 אזרחים.

ב-24/7/81 נחתמת הפסקת אש בין הצדדים. מינואר 1982 עד אפריל 1982 נערכו 81 מעשי טרור בישראל⁷⁵. ב-2 לאפריל תקפו מטוסי חיל האוויר 3 בסיסי מחבלים בלבנון. הסורים התערבו בתקיפה ו-2 מיגים סורים הופלו בקרב. במאי 1982 מטוסי חיל האוויר הפגינו שוב בלבנון בתגובה על 23 מעשי טרור⁷⁶. בתגובה הפגינו המחבלים את אצבע הגליל, הגליל המערבי וקריית שמונה.

ב-3/6 נורה השגריר הישראלי בבריטניה ארגוב. הוחלט בישראל על הפצצת לבנון. בתגובה הטילו הארגונים הפלסטיניים אלפי פגזים על צפון ישראל. ב-6/6 הודיעה ישראל על מבצע מוגבל בן 48 שעות להרחיק את הגליל מהאש. המבצע פורסם כמבצע, שיעדו 40 ק"מ מהגבול בלבד.

ב-15/6 היה צה"ל מחוץ לביירות. ישראל הודיעה על כוונתה לגרש את כל המחבלים משטח לבנון. ישראל הטילה מצור על ביירות. היא ניתקה את אספקת המים והחשמל לביירות. ממשלת ישראל לא קיבלה

תוכנית לפלוש למערב ביירות אך הפלסטינים לא ידעו זאת⁷⁷. הארגונים הפלסטינים היו בטוחים, שישראל תפלוש לביירות ולכן הם נכנעו והביעו נכונות לסגת⁷⁸. ב-20/8 פונו ראשוני המחבלים. הם הועברו לקפריסין ומשם לירדן. 8000 איש הועברו. אלפים נותרו בלבנון אך רק באזורים בשליטה סורית כך שלהם לא נותר חופש פעולה. לוחמי אש"פ התפזרו בין תוניסיה, אלג'יריה, סודאן, תימן הצפונית ותימן הדרומית ושם הם פורקו מנשקם ופוקחו בקפדנות⁷⁹.

אש"פ פנה מייד לאחר המלחמה לשיקום הארגון. שלושת העקרונות שעמדו מול עיני הארגון בתחילה היו: שמירה על עצמאות החלטה, אחדות לאומית, בלעדיות הייצוג של אש"פ⁸⁰. מטהו החדש של הארגון הוקם בתוניס כדי למנוע השתלטות סורית על הארגון. אמצעי התקשורת של הארגון שרוכזו קודם לכן בלבנון פוזרו עתה ברחבי העולם הערבי מחוץ לתחומי סוריה, פלסטין אל- ת'ורה ביטאונה הרשמי של אש"פ חודש בקפריסין באוקטובר 1982 ותחנת הרדיו העיקרית של אש"פ, ששידרה מלבנון, הועברה לעיראק וחזרה לאוויר בנובמבר 1982. פגישות המל"פ אף הן נערכו מחוץ לסוריה, הראשונה לאחר המלחמה בפברואר 1983 נערכה באלג'יר. השאיפה הייתה להתרחק מסוריה כמה שניתן.

בלבנון עצמה ניסה הארגון להסתגל חזרה. אש"פ ראה בפעילותו בלבנון פעילות מוסכמת שעליה נחתם הסכם קהיר ב-1969. הם ראו הבדל תהומי בין הלגיטימיות של ישיבתם בלבנון לבין הפלישה הישראלית ללבנון⁸¹. הם קראו בהחלטות המל"פ באלג'יר להתקרבות בין ה"כוחות הלאומיים" של לבנון לבין אש"פ אך לא הזכירו נסיגה עתידית שלהם מלבנון⁸². כבר ביוני 1983 הסתננו 1000 אנשי אש"פ חזרה לביירות⁸³.

פנייתו של אש"פ לגמישות מדינית ולהסדרים מדיניים

אש"פ עמד בפני סכנה כבדה לעצמאותו. ב-1/9/82 פירסם הממשל האמריקאי את תכניתו להסדר מדיני במזה"ת. תוכנית זו כונתה "תוכנית רייגן". התוכנית קבעה, שלא תהא חזרה מלאה לגבולות '67, יהיו הסדרי בטחון מיוחדים הכוללים פירוז של הגדה המערבית, לא ייבנו עוד התנחלויות וירושלים לא תחולק⁸⁴. בהקשר הפלסטיני הביעה ממשלת ארה"ב התנגדות למדינה פלסטינית וקראה לייסוד אוטונומיה בשטחים, שתהיה קשורה לממלכת ירדן. התוכנית לא הזכירה את אש"פ כלל ומזכיר המדינה האמריקאי, שולץ, אף אמר "נגן על ידידינו... אין לתאר את ירדן בעתיד כמדינה פלסטינית"⁸⁵. מדינות ערב המתונות קיבלו את התוכנית ואש"פ הועמד בפניה. ברה"מ התומכת באש"פ לא יכלה באותו זמן להוות כח מנוגד לתוכניתה של ארה"ב. ברה"מ היתה שקועה באותו זמן במלחמה קשה באפגניסטן. מאזן העוצמה המעצמתי בעולם היה לטובת האמריקאים.

אש"פ עמד לאבד את היתרון היחיד שהחזיק, ייצוג העם הפלסטיני. גורמים באש"פ, שעד אז האמינו בתועלת שיעניק הזמן לצד הערבי במאבק המזוין מול ישראל, שינו דעה והודו שהזמן פועל לטובת ישראל, אולם הם המשיכו לתמוך בדעה שהיתרון הישראלי הוא רק זמני ובסוף ישראל תפסיד⁸⁶.

המצב החדש, שבו אש"פ היה מוטל על הקרשים והעולם החל להתעלם ממנו, דרש פתרונות מיוחדים. אש"פ נאלץ לפנות לגמישות גדולה יותר באידיאולוגיה המדינית. תוכנית פז, תוכנית ההסדר המדיני של מדינות ערב, שאושרה בוועידת הפסגה הערבית בספטמבר 1982, השיבה לאש"פ את מקומו בעולם הדיפלומטי. התוכנית הדגישה את מקומו של אש"פ כנציגו הלגיטימי של העם הפלסטיני. אש"פ שאף עתה לקרב את רעיונותיה של תוכנית רייגן לזו של תוכנית פז. לשם כך החל ערפאת בהתקרבות לירדן. זו שיח בין ירדן ואש"פ, שהופסק לאחר אירועי "ספטמבר השחור", החל כבר ב-1978 אולם באוקטובר 1982 עבר הדו שיח לדרג בכיר יותר ולמגעים אינטנסיביים יותר. בנובמבר 1982 הוקמה ועדה ראשית ליחסים עתידיים בין ירדן ואש"פ ובראשה עמדו ערפאת וראש ממשלת ירדן, מודאר בדראן⁸⁷. בתחילת 1983 הסכימו בינם ירדן

ואש"פ, שהקשר העתידי בין שתי המדינות יהיה קשר קונפדרטיבי כלשהו. דיונים על משלחת משותפת של ירדן ואש"פ, שתייצג את הפלסטינים בוועידות השלום, לא הגיעו לתוצאה כלשהי.

לאחר תחילת המלחמה בלבנון החלה הנהגת אש"פ לקיים מגעים עם מצרים. ההרעה ביחסי ישראל ומצרים הביאה להתקרבות יחסית בין אש"פ ומצרים. בסוף 1982 אישים רבים מהנהגת אש"פ נפגשו עם בכירים בצמרת הממשל המצרית. היו שמועות, שערפאת עצמו יגיע לביקור בקהיר. המגעים עם מצרים התנהלו בד בבד עם קריאות בגנות הסכמי קמפ דייוויד והצהרות, שקראו "לשתף פעולה עם מצרים באותה מידה, שמצרים תרחיק עצמה מהסכמי קמפ דייוויד"⁸⁸. בראשית 1983 הודיע פארוק אל-קדומי שהוועד הפועל של אש"פ החליט להפסיק את המגעים עם מצרים והמגעים, שינוהלו מאותה עת יהיו אך ורק עם חוגי אופוזיציה במצרים⁸⁹.

מפגשים עם ישראלים ציונים, שהופסקו בשנת 1977, שבו בימי מלחמת לבנון. ההתנגדות הפנימית הגדולה בישראל למלחמה יצרה נכונות מצד הנהגת אש"פ להיפגש עם ישראלים. באוקטובר 1982 הודיע ערפאת על נכונות להיפגש עם ישראלים, המתנגדים למדיניותו של בגין. נציגי אש"פ באיטליה הודיעו על יצירת דיאלוג בין מפלגת העבודה לאש"פ⁹⁰. המפגש לא התקיים בסוף בגלל סירוב מצד מפלגת העבודה והבעת אי רצון מצד אש"פ לקיום מפגשים עם מפלגת העבודה. בינואר 1983 נפגשה המועצה לשלום ישראלי פלסטיני עם ערפאת ובכירים נוספים ובסוף הפגישה פרסמו הצהרה משותפת. הפגישה עם ישראלים, שהגדירו עצמם כציונים, לא נחשבה כפגישה עם ציונים, משום שאש"פ ראה בהם לא ציונים, משום שהם מקבלים את זכות ההגדרה העצמית הפלסטינית. אש"פ ראה צורך חשוב להביא ל"ריב ומדון בתוך החברה הישראלית"⁹¹. החלטות המל"פ ה-16 בפברואר 1983 הרחיבו את זכות המפגשים עם ישראלים משנת 1977. ההחלטה הקודמת קבעה, שמותר להיפגש עם אנטי-ציונים, וההחלטה החדשה הוסיפה, שעל הפגישות להתבצע בהתאם לאינטרס המאבק הלאומי, ובכך העניק הכשר למפגש עם ציונים. על אף ההכשר החדש, שנוסף, לא נוספו מפגשים רבים בין אש"פ לישראלים ציונים.

המעבר לכיוון המדיני בתחילת מלחמת לבנון נבע בחלקו מהצורך לשוב ולהוות כוח מדיני בעולם ובחלקו מהצורך להינתק מהשפעה סורית. כל צעדי ההתקרבות לעבר המדינות "הריאקציונריות" כדוגמת

מצרים וירדן נבעו מהצורך להתקרב למדינות המתנגדות לסוריה. סוריה כצעד נגדי העמיקה את חזירתה לפוליטיקה הפנימית של הארגון והחלה ליזום באמצעות הארגונים המרים לסרותה: אל-צעאקה, החזית העממית- המפקדה הכללית וחזית המאבק העממי, ביקורת חריפה ובוטה על פעילותו של ערפאת. מספטמבר 1982 סירב אסד להיפגש עם ערפאת.

האירועים, שהזכרתי בקצרה, השפיעו עמוקות על המאבקים הפנימיים בתוך הארגון. הארגונים הסרים למרותה של סוריה האשימו את ערפאת בחתירה להסדר מדיני עם ישראל וויתור על עמדות הפלסטינים⁹². הם קראו להפסקת השיחות עם ירדן וביטול הועדה המשותפת, שהוקמה. בנוגע לשיחות עם מצרים קראו הארגונים הללו להטיל עונשים על בכירים באש"פ, המקיימים את המגעים עם המצרים, ובנוגע למפגשים עם הישראלים קראו הארגונים למפגשים- "מגעים חשודים"⁹³. ביקורת שונה כנגד ערפאת נאמרה ע"י ארגוני החזית הדמוקרטית והחזית העממית. אלו קראו להפסקת המעשים, שערפאת עושה, משום שאלו עלולים להוביל לגלישה בלתי צפויה לעבר הסדר מדיני. הם אינם מאשימים את ערפאת בחתירה מכוונת אלא מזהירים אותו מפני החלשות⁹⁴.

המל"פ הראשון, שהתכנס לאחר תחילת המלחמה, נערך בפברואר 1983 ובו אושרו כל צעדי ערפאת מלבד ההתקרבות עם מצרים. המל"פ אישר את המגעים עם כוחות יהודיים מא"י, אישר את המגעים עם ירדן ואף הביע הסכמה עם תוכנית השלום בפז ועם תוכנית השלום של ברז'נ'ניב⁹⁵. במל"פ הועלה מס' החברים מ-315 עד 384 דבר, שהוסיף לרוב, שהיה בידי הפת"ח וערפאת. המל"פ העניק ניצחון לערפאת. לאחר המל"פ התקררו היחסים עם מצרים⁹⁶.

הניסיון הסורי להשתלט על הארגון והחתירה והביקורת מצד תומכי הסורים בארגון הובילו את ערפאת לחילופי גברי בכוחותיו. ב-3/5/83 מינה ערפאת מפקדים חדשים לכוחות בלבנון. הקצינים היו אל"מ אל חאג' איסמעיל ואל"מ ע'אזי עטאללה. מפקדי השטח בלבנון סירבו לקבל עליהם את דין ההחלפה, משום שלשמם של מינויים חדשים אלו נקשרו שמועות על תפקוד לקוי והתנהגות תבוסתנית במהלך המלחמה נגד ישראל בלבנון. ב-9/5/83 פרסם אל"מ אבו מוסא קריאה לכוחות להישמע לפקודות אך ורק ממנו. תוך זמן קצר הצטרפו למרד קצינים מרכזיים רבים בכוחות⁹⁷. אליהם חברו מבקרים חריפים בהנהגת הפת"ח כדוגמת

נמר צאלח וסמיה אבו כויכ. המורדים דרשו יחד עם דרישותיהם לביטול המינויים החדשים גם דרישות מדיניות, שקראו לדחות כל סטייה מהדרך הצבאית המזוינת. החלטות המל"פ היו ע"פ המורדים פרי סחטנות. לאחר מס' מגעים ופשרות, שנכשלו, תקפו כוחותיו של אבו מוסא ב-25/5/83 מחסני נשק בבקעת הלבנון. לוב שלחה כוחות לסייע למורדים וסוריה גירשה את ערפאת מדמשק ב-24/6/83.⁹⁸

המאבק הצבאי עם המורדים היה לרעת ערפאת אולם מבחינה מדינית ומוראלית הייתה ידו של ערפאת על העליונה. במרד תמכו מקרב אש"פ הארגונים הסורים הקטנים- החזית העממית המפקדה הכללית, אל צאעקה וחזית המאבק העממי ואילו בערפאת תמכו הפת"ח, החזית הדמוקרטית, החזית העממית וחזית השחרור הפלסטיני, הארגונים הגדולים. החזית העממית והחזית הדמוקרטית החליטו יומיים לאחר גירוש ערפאת מסוריה להביע איחוד ע"י כינון הנהגה משותפת בינם⁹⁹. החזית העממית והחזית הדמוקרטית בשיתוף עם המפלגה הקומוניסטית וחזית השחרור הקימו גוש חדש באש"פ בשם "הברית הדמוקרטית"¹⁰⁰, גוש זה קרא לאחדות בארגון ולרפורמה דמוקרטית.

ערפאת ביקר בין יוני ועד ספטמבר 1983 באלג'יריה, סעודיה, כווית, קטר, עיראק, תימן הצפונית, תימן הדרומית, בחריין, רומניה, הודו, יוגוסלביה, צ'כוסלובקיה ושווייץ. ערפאת פעל בדרך המדינית הבינלאומית כדי ליצור לגיטימציה חיצונית לשלטונו.

סיום מלחמת האחים בין המורדים לפת"ח התבצע בסוף ע"י תיווך של מדינות ערב כדוגמת דרום תימן, אלג'יר, כווית וסעודיה¹⁰¹. ב-27.6.84 נחתם הסכם בעדן בין החזית העממית, החזית הדמוקרטית, הפת"ח, חזית השחרור הפלסטינית והמפלגה הקומוניסטית הפלסטינית. ההסכם נועד להדגיש את אחדות העם הפלסטיני. ההסכם קבע כי אין לקיים מגעים עם מצרים בניגוד להחלטות הבינערביות ואין להסכים לתוכניות מדיניות, שאינן עונות במלואן על זכויות הפלסטינים¹⁰². ההסכם קרא לשיפור היחסים עם סוריה. מגעים עם סוריה החלו לאחר מכן אולם אלו הגיעו למבוי תוים. סוריה המשיכה לתמוך בארגונים המתפלגים. הארגונים המתפלגים, צאעיקה, החזית העממית- המפקדה הכללית וחזית המאבק העממי הקימו ברית בשם "הברית הלאומית" והביעו דרישות, שבראשן הדרישה להעביר את ערפאת מתפקידו.

אש"פ התפצל בתוך עצמו לשלושה גושים מרכזיים: פת"ח וספ"ח, "הברית הדמוקרטית" ו"הברית הלאומית". המאבק בסוף 1984 התנהל על מועד הכינוס של המל"פ. "הברית הלאומית" סירבה להשתתף כל עוד לא מולאו תנאיה לשינוי המדיניות¹⁰³, "הברית הדמוקרטית" והפת"ח רצו לקיים את המל"פ בסוף 1984. סוריה הגיבה באיום על אנשי "הברית הדמוקרטית" פן ישתתפו במל"פ¹⁰⁴. לאחר ויכוחים מרים הוחלט בפת"ח לקיים את המל"פ בירדן ב-22/11/84. רבים מהחברים במל"פ לא השתתפו. בפת"ח עצמו ארגונים עממיים רבים לא השתתפו, כדוגמת התאחדות פועלי פלסטין¹⁰⁵. במהלך המל"פ נאמו אישים רבים, שהביעו דעות מתונות וקראו לדרך המדינית. חוסיין נאם במל"פ וקרא להביע הסכמה עם החלטה 242. ההחלטות, שהתקבלו במל"פ, העניקו לערפאת אישור למהלכיו הקודמים, שלא אושרו בכל יתר הועידות. המגעים עם מצרים אושרו, המגעים עם ירדן אושרו בלא תנאים¹⁰⁶. המל"פ הציגה גישה פת"חית לחלוטין ללא התחשבות בפלגים האחרים. רוב הארגונים לא הגיעו למל"פ. החלטות המל"פ כללו גם דחיית התוכניות המדיניות האמריקאיות והבעת הערכה לסוריה.

מיד לאחר המל"פ פרסמו ארגוני "הברית הדמוקרטית" גילוי דעת, שדחה את קריאת חוסיין להסכים להחלטה 242. הארגונים קראו, שלא לסטות מ"הסכם עדן-אלג'יר", אשר ליכד סביבו את מרבית הציבור הפלסטיני¹⁰⁷. הועד הפועל של אש"פ לא דחה את קריאתה של הברית הדמוקרטית¹⁰⁸.

מלחמת לבנון פילגה את אש"פ. אש"פ, שעד אז התבסס על קונצנזוס פנימי, שנסדק לעתים (תוכנית השלבים) אך לא נשבר, עמד בפני סכנת התמוטטות. אש"פ איבד את הטריטוריה שלו וכתוצאה מכך פנה להשגת כוח פוליטי יותר גדול. הפניה לדרך מדינית לוותה בהתרחקות חריפה מהידיים הסוריות התאוותניות. סוריה הפעילה את ארגוניה באש"פ ואלו החלו ליצור פילוג בארגון אך המרד באש"פ לא היווה סוף פסוק בנושא. המל"פ ה-17 נאלץ להתנהל ללא ייצוג כלל פלסטיני.

המאבק הפנים פלסטיני, שעד אז התנהל בדרכים דמוקרטיות, כדוגמת פרישת החזית העממית מהוועד הפועל לאחר קבלת תוכנית השלבים, עבר שינוי. המאבק הפנימי עבר למאבק מזוין, החל מהמרד בהנהגת אש"פ וכלה ברצח סארטווי יוזם השיחות עם הישראלים ע"י ארגון "אבו נידאל", שיזם רציחות של גורמים אחרים באש"פ, שפעלו לכינון שיחות כאלו¹⁰⁹.

פעילותו של חוסיין הביאה לידי מגעים נוספים בין ערפאת לירדן. בפברואר 1985 חתמו ערפאת וחוסיין על הסכם משותף, הסכם עמאן, שנבע מהרצון להגיע לעמדה משותפת בנוגע לעקרונות המדיניים. ההסכם, שנחתם, הביע הסכמה לעקרונות האדמה תמורת שלום ולקיום קונפדרציה כלשהי בין מדינת פלסטין ומדינת ירדן¹¹⁰. ההסכם הותקף מיד לאחר חתימתו ע"י דובר הוועד הפועל, שקבע, שמדובר ב"עסקה חד צדדית כמו למשל, הסכמי קמפ דייוויד"¹¹¹.

הסכם עמאן הוא הפעם הראשונה שבה אש"פ הביע הסכמה לעקרון "שטחים תמורת שלום". לראשונה הביע אש"פ הסכמה להסדר מדיני כלשהו על בסיס עקרון זה. ההסכם מציג את גמישותו הרבה של ערפאת לאחר מלחמת לבנון.

חרף הביטויים כנגד ההסכם מצד גורמים באש"פ, המשיכו אש"פ וירדן לפעול לכינון משלחת משותפת לשיחות מדיניות. ב-11/7/85 העביר אש"פ רשימה של 7 מועמדים למשלחת. רק 2 אושרו ע"י ישראל וראה"ב, שניהם מהשטחים ולא חברי המל"פ¹¹². ב-5/1/86 שיגר הממשל האמריקאי מכתב לחוסיין מלך ירדן ובו הציב את תביעותיו להשתתפות אש"פ בדיונים. התביעה הראשית הייתה הסכמה קודמת ומפורשת להחלטה¹¹³ 242.

בפברואר 1986 פרסם אש"פ את הצעותיו לכינוס ועידה בינלאומית לשלום במזה"ת. הצעות אש"פ הדגישו את זכות ההגדרה העצמית הפלסטינית והוסיף שקבלת החלטה 242 תיערך בד בבד עם הכרה אמריקאית בזכות ההגדרה העצמית הפלסטינית¹¹⁴. הצעות אלו הופיעו יחד עם תזכיר לירדן ובו הודעה על ביטול הסכם פברואר 1985¹¹⁵. חוסיין הופיע בנאום טלוויזיוני והודיע על כשלון ניסיונות המו"מ עם אש"פ¹¹⁶. המגעים המדיניים בין אש"פ לירדן הסתיימו לעת עתה. יש חוקרים הסבורים שההסכם בוטל עקב לחץ סורי כבד¹¹⁷.

ב-20/4/87 התכנסה המל"פ ה-18 באלג'יר. המל"פ הזאת הייתה שונה מהמל"פ הקודמת בשל האחדות הפנימית שהושגה בה. כל הארגונים הגיעו למל"פ מלבד הארגונים המורדים מ"הברית הלאומית". במל"פ לא היו חילוקי דעות קשים כמו בקודמת הנוגעים לסוגיות המדיניות. מ-1983 היו חילוקי דעות קשים באש"פ שנגעו במגעים עם ירדן, עם מצרים ובנוגע לגמישות המדינית הדרושה. חילוקי הדיעות הללו מוזערו

במל"פ. בנאום הפתיחה הביע ערפאת דעה שונה מהדעות שהביע בשנים שקדמו לכך. הוא הביע התנגדות למגעים עם ירדן ולגמישות מדינית. "הריני מתחייב בזאת, שלא אניח את הרובה הפלסטיני מידנו, עד שנגיע לפלסטין - לכל פלסטין"¹¹⁸. לא רק, שהביע ערפאת התנתקות מירדן וממצרים, הוא הוסיף בסוף המל"פ, שהוועד הפועל של אש"פ יתחיל במגעים עם "הברית הלאומית" בדמשק¹¹⁹.

החלטות המל"פ הובילו לכיוונים הפוכים מהמל"פ הקודם ב-1984. בקשר לירדן הוחלט על ביטול הסכם עמאן וצמצום היחסים עמה¹²⁰. מצרים של קמפ דייויד גונתה בחריפות. החלטה זו הביאה להיווצרות משבר ביחסים בין מצרים לאש"פ¹²¹. החלטה 242 ו-338 שהוזכרו בהחלטות הקודמות לא הוזכרו כלל במל"פ הנוכחית.

ההתרחקות נבעה מכישלון המגעים עם ירדן. כשלון המגעים עם ירדן היווה גם כשלון לדרך המדינית שבה הלך ערפאת. הוא נאלץ לשנות מדיניות כדי להתאימה למצב. הוא נאלץ לסוב אחורה בדרכיו ולהתקרב לדעות שאר הארגונים באש"פ. הרצון להראות שהוא שינה את דרכיו הביא לכך שהחלטות הועידה היו חריפות וקיצוניות.

התמוטטות אש"פ בעקבות מלחמת לבנון גררה נסיונות מצידו להישאר על פני השטח. הפעולות המדיניות נערכו מתוך רצון להציג את אש"פ כארגון, שלא ניתן לשבור אותו באמצעות סילוקן מטריטוריה. הפעולות היו קיצוניות בגמישותן יחסית לגמישותו הקודמת של אש"פ. הסכם עמאן הוא שיא הגמישות המדינית של אש"פ בתקופה הנידונה. בעקבות הפעולות חל פילוג חמור בארגון, אשר במהלכו אף התרחשה מרידה.

בסוף התקופה הנידונה נכשלו כל הפעולות המדיניות שנערכו. הפעולות לא הביאו לתוצאות המקוות. מסיבה זו שב הארגון לחיק הקונצנזוס הקודם. המל"פ ה-18 הציגה אחדות כמעט מלאה של הארגון תוך גרסיה עמוקה בכל הנוגע לפעילות מדינית.

האינתיפאדה

יוזמתם הפרטית של ההנהגה המקומית בגדה המערבית כפגיעה בהנהגה

הגולה של אש"פ - סיבות ומשמעות

האינתיפאדה החלה מתאונת דרכים קשה שאירעה בין נהג משאית ישראלי למכונית של פלסטינים ב-8/12/87. התאונה אירעה עקב טעות של נהג המשאית ובעקבותיה נהרגו ארבעה מהפלסטינים ואחרים נפגעו קשה. בשטחים עברה שמועה, שמדובר במעשה חבלני ישראלי כנקמה על רצח שלמה סקל יומיים קודם לכן בעזה¹.

ראש עיריית שכם הכריז על יום אבל, בעזה יצא כרוז נגד ה"רצח" והעיתון "אל-פג'ר" פרסם ידיעה, שבה הודיע, שמה שהוכרז כתאונה, למעשה, בוצע בזדון. כשחזרו האבלים במחנה הפליטים ג'בליה מההלוויה, החלו הרוחות להתלהט והחלו מהומות כנגד החיילים הישראלים.

המהומות היו שונות מכל מה שהתנהל בעבר בשטחים. נערים פלסטינים טיפסו על הנגמ"שים וחטפו כלי נשק מתוך הידיים של החיילים². לאחר יום נהרג חאתם אל-סיסי, ההרוג הראשון של האינתיפאדה. תוך זמן קצר עברו המהומות לכל רחבי רצועת עזה וממנה לכל רחבי הגדה המערבית.

המהומות בתחילה לא היו יזומות אלא היו התפרצויות ספונטניות של זעם בגדה. האסירים, שנכלאו בימים הראשונים של האינתיפאדה היו בחלקם הגדול חסרי מודעות פוליטית אש"פית. לא היו לרובם תיקים קודמים ולא היה להם מודעות למושגי יסוד בפוליטיקה של אש"פ³. רובם היו מפרנסי משפחות מעל גיל 20, העובדים בישראל. המניעים, שנתנו כולם היה יחס מפלה מצד החברה הישראלית⁴.

הרשויות השונות, שראו בעצמן שולטות בשטחים, הופתעו למראה האינתיפאדה. ישראל לא הבינה את משמעות המהומות עד שבוע לאחר תחילתם⁵. ירדן הבינה את משמעות האינתיפאדה רק ימים לאחר מכן

ואף אש"פ לא הבין, שמדובר במהומות שונות מהרגיל, עד מס' ימים לאחר מכן. ארגון המהומות עבר לידי פעילים זוטרים מהשטח.

אש"פ והארגונים בו לא טרחו במהלך השנים להשקיע בטיפוח פוליטי של תושבי השטחים. המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית הייתה הגורם הפוליטי הפנימי הראשי של תושבי השטחים. המפלגה הקומוניסטית נבנתה מתושבי השטחים, אך משום שהיא סבלה מפילוג פנימי ומטינת אש"פ כלפיה, היא לא הצליחה להתקיים כגורם כבד משקל בפוליטיקה הפלסטינית⁶. עד 1973 קרא אש"פ לתושבי השטחים להציב מול השלטון הישראלי התנגדות סבילה- "צמוד". התנגדות זו הייתה צריכה להתבטא בסירוב לשתף פעולה עם השלטון הכובש.

ב-1973, לאחר שהכריז חוסיין על תוכנית "הממלכה המאוחדת" שלו, שקראה לאחד את הגדה המערבית והמזרחית, חויב אש"פ להכיר בכך, שעליו לפעול, על מנת שתושבי השטחים יתמכו בו⁷. במל"פ ה-11 הוחלט, שאש"פ יקים זרוע פוליטית בשטחים- החל"פ, חזית לאומית פלסטינית. עקב היות המפלגה הקומוניסטית, הגוף הפוליטי המאורגן היחיד בשטחים, הוא נהפך לגרעין החל"פ. לקראת סוף 1974 נחלשה החל"פ בגלל הצלחות הצבא הישראלי בגירוש המנהיגים⁸. בבחירות שנערכו ב-1976 לעיריות הגדה המערבית הביע אש"פ תמיכה חשאית במועמדים מסוימים וביקורת חריפה נגד יריביהם. התוצאות שיקפו אהדה מלאה כלפי אש"פ מצד התושבים⁹. מצד שני לא הצליח אש"פ בשנות ה-70 לארגן פעולות מחאה נגד השלטון הישראלי, שלא נבעו ממניעים ישירים של תושבי הגדה חוץ מבתאריכים חשובים במיוחד¹⁰.

אש"פ נקט במדיניות, שנועדה למנוע מכוחות פנימיים לצמוח ולגבור על הכוח הגולה של אש"פ. מועצה להשכלה גבוהה, שאיחדה את הנהגות כל האוניברסיטאות, הוקמה בסוף שנות ה-70 וביקשה לשמור על אי תלות באש"פ. ב-1979 הוחלט בוועידת פסגה בינ-ערבית שכל הכספים שיועברו לשטחים יועברו דרך אש"פ. אש"פ התחיל להעביר כספים לכל אוניברסיטה בנפרד וכך רוקן את כוחה של המועצה להשכלה גבוהה¹¹.

ב-1980 הקים אש"פ את תנועת ה"שְׂבִיָּה", שנועדה להיות תנועת סטודנטים ונוער שיגבירו את התמיכה באש"פ בשטחים. ב-1982 הפכה ה"שְׂבִיָּה" לכוח מרכזי בשטחים, כאשר זכתה בבחירות לאגודות

הסטודנטים ב-3 מהאוניברסיטאות הראשיות. ישראל המשיכה לתקוף את תומכי אש"פ המרכזיים והמוסדים בשטחים וכך הגבירה את כוחה של ה"שביבה". בדרך זו נוצרה לאש"פ בשטחים מערכת מוסדית מבוזרת בשליטתה¹².

במהלך שנות הכיבוש הישראלי על השטחים עלה אחוז הלומדים במסגרות על-יסודיות. בין שנת 1970 ועד שנת 1987 עלה אחוז הלומדים במסגרות על יסודיות בגדה מ-16% ל-38% ואחוז הלומדים במסגרות על תיכוניות עלה מ-1% ל-11%. בחבל עזה נתוני הצמיחה דומים¹³. המספרים עלו ממאות אחדות ב-1968 ועד 17,000 סטודנטים ב-1983¹⁴. באותו פרק זמן חל גידול דמוגרפי גדול מאוד. מגידול של 1.3% לשנה בין השנים 1975 ועד 1981 עלו לצמיחה של 2.7% לשנה בין השנים 1982 ועד 1987¹⁵.

ההגירה מתחומי השטחים ירדה בהדרגה מ-15 אלף איש בין השנים 1979-1981 ל-11 אלף איש בין השנים 1984-1986. שנות ה-80 היו גם כן שנות שפל כלכלי וירידה בתוצר הלאומי של השטחים מ-14% צמיחה בתחילת שנות ה-70 ועד 3% צמיחה באמצע שנות ה-80. שילוב הגורמים הכלכליים הללו הביא למצב שבו רבים מהמשכילים הפלסטינים נאלצו לעבוד בעבודות "שחורות" בישראל ובשטחים או להיות מובטלים¹⁶. 40% מתושבי השטחים גרו 3 אנשים בחדר¹⁷.

התסיסה האינטלקטואלית בשטחים הייתה אחד הגורמים לפרוץ האינתיפאדה. התסיסה האינטלקטואלית לא באה רק כנגד ישראל אלא גם כנגד אש"פ. אש"פ הראה חוסר יצירתיות בקריאתו האנכרוניסטית ל'צמוד', ההתנגדות הפסיבית. הביקורת לפני האינתיפאדה נסבה כלפי אש"פ הגולה¹⁸. עם תחילת האינתיפאדה עברה הביקורת גם לותיקי אש"פ בשטחים כדוגמת חנא סניורה. ביקורת כדוגמת, "אי אפשר לשחק פוקר בלילה, ובבוקר לקרוא באותו מלון למרי"¹⁹, הוטלה לכיוונו ולכיוון ותיקים נוספים כדוגמת מובארכ עואד.

בכינוס בין הותיקים הוציאו מסמך ובו הציגו את 14 הנקודות שאליו שואפת האינתיפאדה. הצבא הישראלי עצר את מנהיגי אותו כינוס. אש"פ הביע הסכמה עם העקרונות הללו אך הציבור הפלסטיני ביטל את המסמך. הציבור הפלסטיני סירב להסכים למסמך זה. אש"פ נאלץ לגנוז אותו. מסמך זה, שכונה "מסמך 14 הנקודות", היווה את סיום הנהגתה של ההנהגה המקומית הותיקה של אש"פ²⁰.

במקום ההנהגה הזו קמה הנהגה אנונימית. בכל כפר, עיר ומחנה שלטו "הועדות העממיות". ועדות אלו הוקמו בספונטניות בחודש הראשון לאינתיפאדה. ועדות אלו פעלו בתחומים שונים, היו ועדות מסחר, ועדות נשים ועדות חקלאיות. ועדות בכל תחום שנוצר צורך בו. הוועדות דאגו לפקח על הפעילות הפנים-יישובית במצב החדש שנוצר ללא השלטון הישראלי²¹. הוועדות הוקמו תוך שיתוף פעולה בין כל מגזרי החברה הפלסטינית: העשירים, העניים, העירוניים, הסוחרים, הכפריים והפליטים. ההשתתפות הייתה כללית²²

הגורם, שלקח על עצמו לתאם את כלל הפעילות בשטחים, היה "המפקדה הלאומית המאוחדת". המפקדה הייתה צירוף של פעילים זוטרים מהארגונים הפלסטיניים: פת"ח, החזית העממית, החזית הדמוקרטית והמפלגה הקומוניסטית. המפקדה הייתה התפתחות של ועדת התיאום בין הארגונים במרחב ירושלים. המפקדה פרסמה את הכרוזים מטעם אש"פ ברחבי הגדה ומאוחר יותר גם ברצועת עזה²³. הקשר בין המפקדה והארגונים היה קשר מסורבל של מתווכים ומתווכי מתווכים²⁴. הכרוזים התקבלו בקרב תושבי הגדה כצווי האינתיפאדה. הכרוזים דיברו על מטרות של סיום הכיבוש בד בבד עם מטרות ביניים של שיפור מצבם של הפלסטינים. הכרוזים נוסחו בנימה שהותירה מקום להידברות עם ישראל²⁵.

ב-7/2/88 לאחר פרסום כרוז המהפכה ה-6 נחשפה זהות כל חברי המפקדה. ימים ספורים לאחר מכן הורכבה המפקדה החדשה בד בבד עם העברת הפעילות מירושלים לרמאללה. חודש לאחר מכן הם נתפסו, בעת שפרסמו את הכרוז ה-11. חודש לאחר מכן נתפסו הפעילים החדשים, בעת שעבדו על הכרוז ה-13. המפקדה איבדה מכוחה העצמאי בגון המעצרים הללו והתלות במפעילים בגולה התחזק.

במהלך החודשים הראשונים של האינתיפאדה נגלתה חולשתה של הנהגת אש"פ בשליטה על השטחים. אש"פ לא יכול היה לפעול ע"פ רצונו בשטחים. הפעילים בשטח פעלו במידה רבה ע"פ המתרחש בשטחים ולא ע"פ ההוראות מהנהגה. בתחילת האינתיפאדה זכתה קריאת אש"פ לשביתה ב-1/1/88, יום השנה לייסוד הפת"ח, להיענות פושרת²⁶, בעוד שהיתה היענות עצומה לקריאותיהם של כרוזי הארגונים האסלאמיים, שקריאתם לשביתה יצאה מתוך השטח. גם המפקדה המאוחדת הגיעה למצב, שאש"פ נאלץ להתפשר עמה בכרוז ה-10. הכרוז קרא להתפטרות כללית ממנגנון הפקידות הירדני בשטחים. פת"ח סירבו

לכך והוציאו כרוז 10 מטעמם. כרוז 11 יצר פשרה ובו קראו לעובדי מנגנון המיסוי להתפטר אך השמיטו התייחסות עוינת לירדן.

בשני הדוגמאות ניתן לראות את חולשת אש"פ בשליטה על המאורעות בהתחלה. אש"פ הגיע למצב של אובדן קשר עם אנשיו. פרשנים מסוימים רואים באינתיפאדה חלק מתהליך, שבו התרחקו תושבי השטחים מיתר העם הפלסטיני בגולה²⁷. פרשנים אחרים רואים באירועי האינתיפאדה ובהשתלשלותה תהליך, שבו נגרר אש"פ בעל כורחו כמו בנושא הקמת המפקדה המאוחדת²⁸. מנחם קליין טוען שהניתוק בין אש"פ לשטחים בתחילת האינתיפאדה נבע מכך שאש"פ לא יזם את המהלך הראשוני והנהגת אש"פ לא היו המארגנים והמנהיגים של האירועים היומיומיים, שאירעו בשטחים²⁹. הניתוק היה קיים ולכן עד ינואר 1988, חודש לאחר פרוץ המהומות, לא שלט אש"פ במאורעות³⁰.

לאש"פ מאז היווסדו יש שתי נקודות בסיס. האחת היא שאש"פ הוא נציגם של הפלסטינים. השני הוא שאש"פ, ארגונו ומוסדותיו הם ראש החץ במאבק הפלסטיני נגד הכיבוש הישראלי. האינתיפאדה הפרה את שתי הנקודות הללו. אש"פ נאלץ להחזיר במהירות את מעמדו כמייצג ההשקפה הפלסטינית כפי שהיא באה לידי ביטוי באינתיפאדה. אש"פ נאלץ להחזיר את מעמדו כלוחם הראשי נגד ישראל. הזירה עברה מהגולה הפלסטינית לשטחים הכבושים ואש"פ נאלץ להתמודד עם השינוי. אש"פ נאלץ להעביר את משקלו לשטחים ולתושבים הפלסטינים שם.

פרישת ירדן מדרישותיה על הגדה המערבית- השפעת המעשה על אחריותו

של אש"פ ומטרותיו

האינתיפאדה תפסה את ההנהגה הירדנית בהפתעה מוחלטת. בפברואר 1986, לאחר שנכשלו השיחות בין ירדן ואש"פ³¹, החלה ירדן בתהליך, שמטרתו הסופית הייתה לחזק את התשתית הירדנית בשטחים. מדיניות זו כונתה "מדיניות שלושת הנדבכים".

הנדבך הראשון בתוכנית היה הוספת אלפי מועסקים במערכת החינוך ובמערכת המנהלית הירדנית, הפועלת בשטחים. תוספת זו שאפה להביא להקטנת האבטלה בשטחים ולחיזוק הנאמנות לירדן³².

הנדבך השני היה ביצוע תוכנית חומש כלכלית בשטחים וגיוס תמיכה כלכלית מערבית לשטחים, שתעבור דרך ירדן. תוכנית זו נועדה לחזק את הקשר הכלכלי בין השטחים לירדן.

הנדבך השלישי היה להגיע לשלטון משותף עם ישראל בשטחים. הדרך להגיע לביצוע נדבך זה היא ע"י הסכמים חשאיים עם ישראל. התוכנית הזו הביאה למס' תוצאות חיוביות. בנקים ירדנים נפתחו בגדה המערבית והתוצאה העיקרית של התוכנית היה "הסכם לונדון" באפריל 1987³³. הסכם לונדון היה הסכם בין המלך חוסיין ומ"מ ראש הממשלה הישראלי שמעון פרס. ההסכם כלל, ע"פ פרסומי העיתונות, נקודות, שדיברו על נסיגה ישראלית ממרבית הגדה עם שמירת מאחזי ביטחון על הירדן ושלטון משותף על ירושלים מאוחדת. ההסכם לא התקבל ע"י ממשלת ישראל³⁴ ולכן נכשל.

הכלכלה המדרדרת של ירדן מנעה את המימוש של מדיניות "שלושת הנדבכים". לירדן היה חוב עצום כשלעצמה בלי לדאוג לתושבי השטחים³⁵. בנוסף לכך גם לא השיגה ירדן מימון לשטחים. נתקבלו רק תרומות מעטות של מיליוני דולרים בודדים ממקורות אמריקנים ואירופאיים. המדיניות נחלה כשלון וירדן החלה להקטין את הסכומים, שהיא הוציאה על תשלום משכורות בגדה.

האינתיפאדה היוותה המשך בתהליך כרסום המעמד הירדני בשטחים. ירדן בתחילת דרכה של האינתיפאדה דאגה להמעט במשמעותו של אש"פ במהומות ולהדגיש מצד שני את הטינה, שהייתה בקרב תושבי הגדה כלפי הנהגת אש"פ³⁶. לאחר החודש הראשון, כאשר החלו להופיע כרוזי המפקדה המאוחדת כנציגי אש"פ, לא יכלו לטעון עוד בירדן, שהמאבק מתרחש ללא קשר לאש"פ.

בכרוזים החלו להופיע סעיפים יותר ויותר אנטי-ירדניים. הכרוז העשירי היה מעין שיא בהתקפות כנגד ירדן. הכרוז העשירי, שיצא באמצע מרץ 1988, באחת מגרסאותיו³⁷ קרא להתפטרותם של נציגי השטחים מבית הנבחרים הירדני. בכרוז 11 הוצאו הניסוחים העוינים בהקשר לירדן ונדחו הקריאות להתפטרות הנציגים מבית הנבחרים אך עדיין קראו להתפטרות הפקידות בשטחים מהמנגנון הירדני³⁸. ירדן נדחתה ע"י העם הפלסטיני ואש"פ התקבל על ידיה.

ירדן החלה לחשוש מהתפשטות המהומות לתוך המדינה. בירדן גרים כ-60% פלסטינים והמלך חוסיין חשש מפני אינתיפאדה פנימית. הצהרות, שנשמעו מפי ראשי השלטון הירדני, הביעו אכזבה מכך שישראל אינה מצליחה להתמודד עם האינתיפאדה. "הישראלים חייבים להפשיל שרוולים ולקחת את העניין לידיהם...התדמית שלהם נפגעת מחמת היותם כובשים - ולא מפני שהם מרביצים ברחובות. ממילא תדמיתם גרועה כ"כ, שמוטב לפחות שישומו במהירות ובכוח קץ להתקוממות"³⁹, דברים אלו נאמרו מפי פלסטיני מחברון, ששירת כשר לענייני האדמה הכבושה בממשלת ירדן.

המלך החל לתמוך באינתיפאדה בשטחים מצד אחד ומצד שני החל לבצע מעצרי מנע בקרב הפלסטינים בירדן ולהחרים כרזות. תומכי ירדן בשטחים עזבו בחלקם את הגדה⁴⁰, חלק אחר שלהם, שלא הסכים לוותר על תמיכתו בירדן, ספג איומים פיזיים ובקבוקי תבערה⁴¹. חלק גדול שינה כיוון והחל לתמוך באש"פ כדוגמת יומון "אל-נאהר", שתמך בירדן עד האינתיפאדה. המנגנון הירדני הממוסד בשטחים שבק חיים עקב השתלטותם של "הועדות העממיות" על שירותי המנגנון.

ב-31/7/88, לאחר שהצהירו יועצי חוסיין שהגיעה העת "להציל לפחות את ירדן מאש ההתקוממות"⁴², הודיע חוסיין על ניתוק הקשרים המשפטיים והמנהליים בין הגדות. חוסיין הודיע, שההודעה מדברת על "האדמה הפלסטינית הכבושה ובני עמה, ולא לאזרחים הירדניים ממוצא פלסטיני בממלכת ירדן ההאשמית...ירדן אינה פלסטינית"⁴³. חוסיין הדגיש אם כן את החלוקה של שתי הגדות ואת ההבדל בין הפלסטינים אצלו והפלסטינים בגדה.

כמתחייב מהצהרתו נקט חוסיין מס' צעדים. שלושה ימים קודם להצהרת הניתוק ביטל חוסיין את תוכנית החומש לשטחים שנקבעה במדיניות "שלושת הנדבכים"⁴⁴. יום קודם לכן פיזר את בית הנבחרים הירדני, שהורכב מנציגי שתי הגדות. ב-4/8/88 הודיעה הממשלה הירדנית על הוצאה לגמלאות מוקדמת של עובדי הפקידות הירדנית בשטחים והפסקת התמיכה הירדנית בשאר עובדי המנהל בשטחים⁴⁵. ההחלטה לא נסבה על הקשרים הדתיים, שעליהם שמרה ירדן. החלטה, שהתקבלה בהמשך החודש, קבעה, שהאזרחות הירדנית של תושבי השטחים תבוטל⁴⁶. לא כל הקשרים בין הגדות בוטלו. ירדן שמרה על מדיניות הגשרים הפתוחים, שהרשתה לפלסטינים לעבור בין הגדות ללא הצגת אשרות או דרכונים.

חסיין דאג לכך שלא תבוטל החלטת האיחוד של שתי הגדות מ-1950. בנוסף דחה חסיין לזמן בלתי מוגבל את הבחירות החדשות לבית הנבחרים, שיכללו רק את נציגי הגדה המזרחית, כדי למנוע את הניתוק הסופי והמוחלט. הקרבה למועד כינוס המל"פ והבחירות בישראל יכולה להיות הסיבה להימנעותו של חסיין מניתוק חד משמעי וברור. חסיין אולי רצה לברר מה יהיו התגובות בקרב ישראל והפלסטינים ל"ניתוק" הזה. הניתוק הותיר את אש"פ בהלם. אישים בהנהגת אש"פ טענו, שההצעה נועדה להכביד על מתקוממי האינתיפאדה וע"י כך להביא לסיומה⁴⁷. האחריות על תושבי השטחים נזרקה על אש"פ בהפתעה. בנוסף, מפלגות הימין במדינת ישראל טענו, שהניתוק חייב לגרור אחריו סיפוח ישראלי של השטחים⁴⁸. נדרשה פעולה מהירה של אש"פ כדי לקבוע את גורל השטחים. אש"פ טען, שהניתוק התבצע ללא התייעצות עם הארגון, והוא החליט בפגישה של המועצה המרכזית של הארגון ב-1/8/88 על כינוס דחוף של המל"פ לדיון בניתוק ובמשמעותו⁴⁹.

באמצע אוגוסט נסעה קבוצה מבכירי אש"פ להידבר עם הצמרת הירדנית על הצעדים, שינקטו עקב הניתוק⁵⁰. הניתוק התקבל באותו מפגש והוחלט על המשך קיום הועדה המשותפת לירדן ולאש"פ לתמיכה בתושבי השטחים. החלטה זו שמרה על כן את קשריה של ירדן והשטחים.

אש"פ כמתחייב מתפיסת העולם של ארגון הפת"ח לא ראה לנכון להציג מדיניות שלטונית. הארגון האמין שויכוחים כאלו צריכים לבוא רק לאחר הגשמת המטרה הראשית, שהיא הקמת המדינה הפלסטינית. ויכוחים שלטוניים פוליטיים נראו קטנוניים לעומת הויכוח המהותי עם האויב הציוני. הודעת הניתוק של ירדן שינתה את המצב. אש"פ נאלץ להתמודד עם מצב חדש שבו אין הוא יכול לעמוד מהצד ולהסתפק בפעילות צבאית. המצב החדש דרש התערבות שלטונית בנעשה בחיי התושבים. לקיחת אחריות שלטונית על עצמו דרשה גם סיפוק האינטרסים של תושבי השטחים. אש"פ נאלץ לעבור סופית למחשבה במונחים של מטרות ביניים.

הכוח הבינלאומי שהשיגה האינתיפאדה ולחצם של תושבי הגדה המערבית-

ניצול הרגע

האינתיפאדה החזירה את אש"פ, שמוטט קשות במלחמת לבנון, למרכז הזירה הישראלית-ערבית. הצלחת הפלסטינים במאבקם מול ישראל באינתיפאדה יחד עם סיום מלחמת המפרץ בין איראן לעיראק, שהדאיגה את העולם הערבי מאז 1980, הובילו לכך שבועידת הפסגה הבינערבית, שהתכנסה באלג'יר ביוני 1988, היה אש"פ מרכז תשומת הלב⁵¹.

אש"פ הצליח להשיג אישור חוזר של מדינות ערב, בכך שהוא הנציג הבלעדי של הפלסטינים. ירדן, ששאפה לקונפדרציה ירדנית-פלסטינית, וסוריה, שראתה בהנהגת אש"פ הנהגה בוגדנית, שפונה לעבר כניעה לישראל, נוצחו ע"י אש"פ בועידה זו. ירדן פנתה חודשיים לאחר מכן להצהרת ה"ניתוק"⁵².

נוסף על הצלחה המדינית של אש"פ בקרב העולם הערבי היתה לאינתיפאדה גם הצלחה מדינית בעולם כולו. שלושה ימים לאחר תחילת האינתיפאדה כבר נתקבלה במועצת הביטחון החלטת גינוי לישראל. החלטות כאלו היו נדחות לרוב עקב וטו אמריקאי אך הפעם התקבלה ההחלטה⁵³. תמונות עיתונאיות של הכאת פלסטינים הביאו לביקורת חריפה בעולם כנגד מדינת ישראל⁵⁴. מדינת ישראל הוצגה כ"חזקים על חלשים" (הפלסטינים).

אחת ההצלחות המדיניות החשובות ביותר, שיצרה האינתיפאדה לפלסטינים, הייתה הזעזוע שהיא עוררה במדינת ישראל. הצבא הישראלי נאלץ להתמודד עם מאבקים כנגד אזרחים, חלק גדול מהם ילדים ונשים. החיילים לא הורגלו לכך. הצבא עצמו עמד תחת ביקורת קשה מצד גופי הימין במדינה. אלו טענו שהצבא אינו עושה דיו לעצירת המהומות, הוא נוקט יד רכה מדי⁵⁵. המתנחלים בשטחים תקפו פעמים רבות את קציני הצבא, ששמרו עליהם ועל יישוביהם. המחלוקת הפנימית במדינת ישראל התחזקה מאוד.

בנוסף למחלוקת הפנימית היהודית במדינת ישראל הצליחה האינתיפאדה להגביר את הקשר הפלסטיני של ערבי ישראל. חלק גדול מהכרוזים ה-11 וה-12 של המפקדה המאוחדת הודפס בבית דפוס באום אל פאחם⁵⁶. כספים הועברו לשטחים דרך חשבונות של ערבים ישראלים⁵⁷. הסיוע היה בעיקר פוליטי,

לרוב לא הסכימו ערבי ישראל לפעול בפעילות מחתרתית לא חוקית. חרף עובדה זו ניתן לקבוע שהייתה
החרפה בקרע היהודי-ערבי בתוך מדינת ישראל בעקבות האינתיפאדה.

אש"פ נמצא במצב, שהוא לא ציפה לו, שבו הוא ניצב בעמדת כוח מדינית לעומת ישראל. העולם
כולו ביקר את ישראל כולל יהודים מארה"ב⁵⁸. ארה"ב לא הייתה מוכנה להגן לחלוטין עליה. העולם הערבי
תמך באש"פ. אש"פ היה מודע לעמדת הכוח המדינית שלו ולקרע המתרחש בתוך מדינת ישראל. בכרוז ה-30
של המפקדה הלאומית המאוחדת בשטחים נכתב "קול ההתקוממות הפלסטינית...הדהד במשך שנה שלמה בכל
רחבי העולם... רצף עלילות הגבורה של המונינו... שימש מגדלור ראשי אשר העמיד את בעייתנו הפלסטינית
בראש ההתעניינות הבין-לאומית, הערבית והמקומית, כך שהבעיה הפלסטינית הפכה לנושא בכל פגישה
ושיחה דיפלומטית ומדינית בכל קצוות העולם, בו בזמן שהכיבוש השנוא חווה מצבים של קרע ופילוג מדיני
וחברתי בזכות המשכה והסלמתה של ההתקוממות"⁵⁹.

תושבי השטחים החלו ללחוץ על אש"פ לניצול עמדת הכוח. תושבי השטחים סבלו קשות בכיבוש.
האינתיפאדה החלה עקב המצוקה העזה ששררה בהם. מטרתם הייתה להוביל לתהליכים שיפסיקו את הכיבוש.
המטרה הראשית הייתה הקמת מדינה פלסטינית ע"פ עקרונות האמנה הפלסטינית אך המטרה המשנית לטווח
קצר היה להביא לסיום הכיבוש. הכרוזים, שהודפסו ע"י המפקדה המאוחדת, דאגו לא לבטל אפשרות של
דיאלוג לסיום הכיבוש⁶⁰. המפלגה הקומוניסטית, שהייתה הארגון הפלסטיני היחיד שצמח מתוך השטחים,
קראה לשיחות עם ישראל. פייסל חוסייני, שהיה מראשי הפת"ח בשטחים, קרא לשיחות עם ישראל⁶¹. כל
הפלסטינים, בין אם תמכו בשיחות עם ישראל ובין אם שללו אותן, שאפו לסיום הכיבוש כמטרה ראשונית.
היה לחץ על אש"פ להתחיל במגעים, שיובילו לסיום המצב. חוקרים פלסטינים טוענים, שהכוחות הלאומיים
בשטחים, משמע תומכי אש"פ, רצו בניצול האינתיפאדה לאפיק מדיני⁶².

האינתיפאדה הביאה למשבר כלכלי חמור בשטחים. ערך הדינר ירד, ישראל העלתה את המחירים
שסובסדו על ידיה, ההכנסות ירדו ביותר מ-30%, עקב השביתות הצטמצמו ימי העבודה וירדו ב-24%,
שכרם של עובדי המנהל ירד ביותר מ-20% משום שירדן הפסיקה את התמיכה שהיא העניקה לעובדים אלו.

בנוסף הורידה ישראל את הסכומים שהיא מרשה להכניס לשטחים מירדן ב-38%. למרות הירידה במס' ימי העבודה ובדרישות לעבודה נאלצו בעלי מפעלים להעלות שכר לפועלים בגלל התגברות כוחם של האיגודים המקצועיים באינתיפאדה⁶³. המשבר הכלכלי פגע בכל מגזרי החברה הפלסטינית בשטחים והביא לשחיקתם וירידת הרצון להיאבק.

השחיקה ברצון הפלסטיני והלחץ העממי לניצול היתרון שמעניקה האינתיפאדה יצר גורם, שאש"פ נאלץ להתמודד עמו. בכרוז ה-24 של המפקדה המאוחדת נתבע מהנהגת אש"פ "לגבש תכנית מדינית ברורה ושלמה, שתוכל לגייס את התמיכה הבין-לאומית הרחבה ביותר"⁶⁴.

האינתיפאדה העמידה את אש"פ מול שלושה גורמים חדשים שהוא נאלץ לתת להם מענה. הראשון הוא התרחקותו של אש"פ מהמרכז המדיני בשטחים והחלפתו בתחילת האינתיפאדה עם הנהגות מקומיות. אש"פ נאלץ להתאים את עמדתו לרוח הזמן כדי לחזור למרכז המפה. הגורם השני הוא הניתוק שעליו הכריזה ירדן. אש"פ נאלץ לתת מענה לצורך בגורם, שיכריז על אחריותו כמנהיג השטחים. הגורם השלישי היה הלחץ הפנימי מהפלסטינים, שקרא לנצל את עמדת הכוח המדינית שהשיגה האינתיפאדה.

הצהרת העצמאות והשלכותיה

תוכן ההצהרה ותוכן הנאום באו"ם

הלחץ, שהופעל על אש"פ מצד הגורמים, שהוזכרו בפרק הקודם, הביאו לכך, שאש"פ ניסה לפנות למהלכים מדיניים. היעד המדיני הראשי אליו פנה אש"פ היה האמריקאים. ארה"ב הייתה המעצמה נותנת החסות של ישראל. לצורך כל פתרון מדיני באזור היה חובה לעבור דרכה. ארה"ב קבעה בספטמבר 1975 תנאים לשיחות עם אש"פ, שנקבעו כחוק ב-1985. התנאים היו: הכרה בזכות קיומה של מדינת ישראל, קבלת החלטות 242 ו-338 והתחייבות להפסקת הטרור. מלבד ארה"ב שמנעה מאש"פ לפעול בדרך המדינית עמדה גם בריה"מ. ברה"מ הפעילה לחצים על אש"פ להביע גמישות מדינית באותם קריטריונים שעליו דיברה ארה"ב¹.

המסלול, שהוביל להצהרת העצמאות והנאום באו"ם, החל עוד קודם לכן ב-17/6/88. מסמך, שפרסם יועצו הפוליטי של ערפאת, בסאם אבו שריף, והופיע במסגרת מסמכים של אש"פ בוועידת הפסגה הערבית ללא עוררות תשומת לב מרובה², התפרסם בעיתון הפלסטיני "אל-פג'ר". המסמך עורר הדים גדולים ברחבי העולם ובלבו של אש"פ. המסמך דיבר על הסכמה להחלטות 242 ו-383. המסמך דיבר על שלום בין ישראל והמדינה הפלסטינית עם ערבויות בינלאומיות³.

המסמך היה שונה לחלוטין מהחלטות המל"פ הקודמת באלג'יר ב-1987 ומהצהרות אש"פ שקדמו אליו. בו בזמן הקפיד ערפאת על השמעת הצהרות קיצוניות כדוגמת אלו שאמר בוועידת הפסגה הערבית באלג'יר שבה שלל את החלטות האו"ם וקרא ללחץ ערבי על ישראל לשחרור השטחים הכבושים⁴ וכדוגמת אלו, שאמר באותו יום, שבו התפרסם המאמר ב"אל פג'ר", שבהן דיבר על הסלמת המלחמה עם ישראל ועל הצתות גדולות שיבוצעו ע"י ההתקוממות בשטחים⁵. הצהרות נוספות, שנשמעו מפי אישים כמו דובר אש"פ, אחמד עבד אל רחמן, ימים ספורים לפני פרסום המסמך הזה קראו להמשך המלחמה, משום ש"תבוסת אויבנו היא אפשרית"⁶. סגנו של ערפאת באש"פ תקף אף הוא בחריפות את המסמך וכתבו⁷.

כחודשיים מאוחר יותר ב-1/8/88 נתפס בירושלים פייסל אל-חוסייני, מראשי ההנהגה הפלסטינית בשטחים, ע"י כוחות הביטחון הישראלי. החשד היה, שהוא מתכנן קשר להכרזה על מדינה פלסטינית. במסמכים, שנתפסו, תוכנן המהלך. ההכרזה הייתה צריכה להתרחש בתוך תחומי ישראל ע"י תושבי השטחים. הממשלה תהיה מורכבת בחלקה מהנהגת אש"פ ובחלקה מתושבי השטחים⁸. מסמך זה הביע מורת רוח מהנהגת אש"פ באמצעות הגדרת יחסי הכוחות החדשים בין תושבי השטחים וההנהגה הגולה. מיד לאחר המסמך הופיע כרוז 24 של המפקדה הלאומית המאוחדת שתבע מפורשות מההנהגה לבצע תוכנית מדינית⁹. השטחים קראו לפתרון כלשהו.

המל"פ ה-19, שנערכה באלג'יר ב-12/11/88, נועדה להיות נקודת התפנית של אש"פ. 2000 אנשי תקשורת עולמיים הגיעו למל"פ בגלל פרסום מוקדם, שבמל"פ יהיה השינוי¹⁰. בנאום הפתיחה פנה ערפאת ישירות לנשיא ארה"ב ג'ורג' בוש וקרא לו להתקרב לעמדות הערביות במקצת ובלשונו "לנקוט מדיניות מאוזנת"¹¹. בנעילת המל"פ הכריז ערפאת את הכרזת העצמאות הפלסטינית יחד עם הצהרה מדינית. הכרזת העצמאות קובעת, ש"החלטת עצרת האו"ם 181, שהמליצה על חלוקת פלשתיין לשתי מדינות, האחת ערבית והאחרת יהודית... היא הקובעת... את התנאים ללגיטימיות בינלאומית, אשר מביטחים גם את זכות העם הערבי הפלסטיני לריבונות ולעצמאות"¹². הכרזת העצמאות הכירה בעקיפין במדינת ישראל דרך הכרתה בהחלטת ה"חלוקה" של האו"ם.

ההודעה המדינית כללה הסכמה להחלטות 242 ו-338 במשותף עם החלטות האו"ם האחרות הנוגעות לפלסטינים. ההודעה כללה תנאי ראשוני של נסיגה מלאה של ישראל מהשטחים שנכבשו ב-1967 ופתרון של בעיית הפליטים הפלסטינים ע"פ החלטות האו"ם הנוגעות לה¹³. ההכרזה גם שללה את הטרור הכולל את הטרור כנגד המדינה. החלטות המל"פ התקבלו פה אחד מלבד הסעיף הנוגע להחלטה 242, שהתקבל ברוב גדול של 253 בעד מול 43 מתנגדים.

האמריקאים סירבו לקבל את הצהרת העצמאות כפתיח למו"מ בינה לבין אש"פ. ארה"ב טענה שהצהרה היא שינוי חיובי אולם דרושה הצהרה חד משמעית בקשר לסוגיות, שאותן היא דרשה¹⁴. בדצמבר

סירבה ארה"ב להרשות לערפאת לנאום באו"ם בניו יורק, משום שהיו עדויות לכך שהוא אחראי לפיגועי טרור, שפגעו באזרחים אמריקאים¹⁵.

ב-13/12/88 נערך מושב מיוחד של האו"ם, שהועבר לצורך כך לז'נווה. במושב נאם ערפאת ותוכנו, שהוא ימלא אחר התנאים של ארה"ב. נאומו של ערפאת כלל פרשנות וחזרה על החלטות המל"פ באלג'יר. הוא שב על התנגדותו לטרור וקבלת החלטת החלוקה. האמריקאים הודיעו, שגם הפעם אין הם מקבלים את ההכרזות.

יום לאחר מכן הופיע ערפאת במסיבת עיתונאים בז'נווה. דבריו הפעם היו חד משמעיים וברורים. מילוי תנאי ארה"ב היו מילה במילה. הוא הודיע על הכרה "בזכות קיומם של כל הצדדים בסכסוך המזרח תיכוני להתקיים בשלום... ובכללם מדינת פלסטין, ישראל". הוא הודיע על הסתייגות מלאה מ"כל סוג של טרור כולל טרור אישי, קבוצתי ומדינתי". הוא גם הסכים "לקבל את החלטות 242 ו-338 כבסיס למו"מ"¹⁶.

משמעות ההחלטה כלפי האמנה הפלסטינית וכלפי הקשר לישראל

הכרזת העצמאות הפלסטינית והנאום באו"ם, שבא לאחריו, מהווים שינוי. הכרזת העצמאות הביעה הסכמה עקיפה לקיומה של מדינת ישראל והנאום באו"ם שלאחריה הביע הכרה ישירה בקיום מדינת ישראל ובזכותה לקיום.

התנתקות מהאמנה הפלסטינית

הכרזת העצמאות דוחה את מרבית עקרונות האמנה הפלסטינית. עקרון שלמות פלסטין ושליטת החלטת החלוקה (סעיף 19 באמנה) מתבטלים בפני הכרזת העצמאות. הכרזת העצמאות הביעה הסכמה להחלטת החלוקה של האו"ם ואף קבעה, שזו הבסיס לגיטימיות הבינלאומית של המדינה הפלסטינית. הדרך המזוינת של אש"פ כארגון טרור, שהייתה "אסטרטגיה ולא טקטיקה" בימי האמנה, נדחתה בנאומו במסיבת העיתונאים לאחר הנאום באו"ם. בהכרזת העצמאות עדיין לא נשללת דרך הטרור, כיוון שהוא הסתמך על קביעתו ב-1985, שבה הוא הבדיל בין טרור לבין מאבק לעצמאות ושחרור¹⁷. במסיבת העיתונאים אמר

ערפאת, שהוא שולל ומסתייג מכל פעולת טרור בין אם היא של קבוצה, מדינה או פרט. השלילה המוחלטת הייתה, לפחות באופן מילולי, שלילה מוחלטת של הדרך המזוינת חוץ מהאינתיפאדה העממית. המאבק המזוין החמוש, שהיה הבסיס של האמנה הפלסטינית, אינו מוזכר כלל והוא מפנה מקום לאינתיפאדה בהכרזת העצמאות. האינתיפאדה היא מאבק לשחרור מכיבוש שטחי 1967 להבדיל מהמאבק המזוין, שהוא מאבק לשחרור כל שטחי פלסטין. בין אם מדובר בחלק מתוכנית השלבים או בשינוי אמיתי ומוחלט עדיין מהווה שינוי דרך המאבק שינוי מהותי. ההבדל בין האינתיפאדה ו"המאבק המזוין" הוא הבדל במטרות. המטרה שוב אינה פלסטין כולה, לפי הכרזת העצמאות אלא החלק המכונה השטחים. פרשנים, בין אם הם מסכימים לטענה ובין אם הם מתנגדים לה, מסכימים, שמדובר בהתרחקות מהאמנה הפלסטינית. אשר ססר קובע, שמדובר בסטייה מהאמנה הפלסטינית אך רק בגמישות המדינית, לא במטרות העל¹⁸. מתי שטיינברג קובע, שהכרזת העצמאות מבטאת את ההגיון הפנימי של אש"פ בסוף שנות ה-80 ובכך הפך להיות מסמך העל של הארגון במקום האמנה הפלסטינית¹⁹. יהושע פורת טוען, שאש"פ התרחק מהאמנה הפלסטינית החל מ-1974 עם קבלתו את תוכנית השלבים. מ-1985 בכלל, ומהכרזת העצמאות בפרט, מתעלם אש"פ לחלוטין מהאמנה²⁰ בהצהרותיו.

הכרה בזכות קיומה של מדינת ישראל

חילוקי הדעות הקיימים בקשר להכרזת העצמאות נוגעים למהות השינוי ביחס לישראל. בהכרזת העצמאות כובל אש"פ את החלטה 242 יחד עם החלטות האו"ם הנוגעות לפלסטינים. משמע, מדובר בהחלטת האו"ם המדברת על זכות הפלסטינים להגדרה עצמית בפלסטין ללא אזכור של ישראל ובהחלטה המחייבת את ישראל לקבל את פליטי תש"ח או לשלם להם פיצויים²¹. החלטות אלו מחייבות שינוי מהותי ובלתי אפשרי במדינת ישראל ועל כן הן מבטלות את החלטה 242. בנאומו באו"ם מבטל ערפאת את הכבלים הללו וקובע, שאש"פ מקבל את החלטה 242 ו-338 ללא כל הגבלה של סעיפים נוספים²².

שתי הנקודות המרכזיות העולות מתוך הכרזת העצמאות הנן: הכרה במדינת ישראל וזכות השיבה. ההכרה בזכות קיומה של מדינת ישראל הייתה תנאי קודם לכל דיון אמריקאי עם אש"פ. בהכרזת העצמאות

של אש"פ הוכרה קיומה של ישראל בעקיפין בעצם ההכרה בהחלטת החלוקה. בנאומו באו"ם הודיע ערפאת במפורש, שאש"פ מכיר בזכותן של כל מדינות האזור לקיום כולל ישראל²³. יהושע פורת טוען שהדבקות בועידה הבינלאומית לשלום נובעת מאי ההכרה בישראל. בעבר דבק אש"פ בועידה בינלאומית, משום שהוא סירב לשבת למו"מ ישיר עם גורם שהוא אינו מכיר בו, דהיינו מדינת ישראל, ואילו בהכרזת העצמאות ובנאום בז'נווה הכיר אש"פ בישראל. פורת טוען, שמכך ניתן ללמוד שמדובר בהכרה למראית עין²⁴. לדעתו הטיעון הזה מוטעה, משום שלא יתכן, שיטענו, שהם מכירים בקיום ישראל אך בלב ליבם יסרבו להכיר בה. ניתן לטעון, שהם ממשיכים לשאוף לחיסול ישראל, אך הכרה במדינת ישראל מתקיימת מהרגע, שהיא מוכרזת. לא ניתן להתכחש לעובדה שהוכרה כעובדה. בנוגע לסוגיית הועידה הבינלאומית טוען שטיינברג כנגדו, שהדרישה לקיומה נובעת מהרצון לא להידמות למצרים בקמפ-דייוויד²⁵. הרצון היה לא לפנות למו"מ ישיר נפרד פן יראה הדבר תבוסתני מדי בעיני שאר הערבים.

ההכרה בישראל מקבלת מכה כואבת מהתיאור החד משמעי של ישראל בנאום בז'נווה. ישראל מתוארת שם כ"מדינה פשיסטית, גזענית המבוססת על גזלת האדמה הפלסטינית ועל השמדת האדמה הפלסטינית"²⁶. מתי שטיינברג טוען, שהצהרה זו על רעותיה טובה יותר מהצהרות לדה לגיטימציה ישראלית מהעבר האש"פי. באמנה הפלסטינית ולאחריה פנה אש"פ לדה-לגיטימציה של יסודות מדינת ישראל, כלומר הציונות. לשם כך הגיעו בשנות ה-70 להחלטה באו"ם, שהשוותה ציונות לגזענות. לעומת זאת, טוען שטיינברג, דבריו של ערפאת בהצהרה זו נוגעים למעשים אקטואליים של מדינת ישראל. אש"פ טוען שישראל עושה פעולות גזעניות פשיסטיות. אין כאן דה-לגיטימציה של מדינת ישראל בכל הזמנים אלא דה-לגיטימציה של מדינת ישראל בפעולותיה בשטחים באותו הזמן²⁷.

לעומתו טוענים אשר ססר ויהושע פורת, שהצהרה זו שוללת את הבסיס לקיומה של מדינת ישראל²⁸. דבריו של ערפאת על מדינת ישראל המבוססת על גזילת אדמות ורצח העם הפלסטיני אינם נוגעים רק לאותו זמן. דברים אלו נוגעים למהות מדינת ישראל, ליסודות שעליהם היא "מבוססת". בדברים אלו יש שלילה ודה-לגיטימציה של המדינה בכל הזמנים.

תוכנית החלוקה המתקבלת בהצהרת העצמאות מוזכרת אף היא באופן דו-משמעי. מצד אחד מתייחס אש"פ להחלטת החלוקה כאל ה"בסיס לגיטימציה בינלאומית של המדינה הפלסטינית" ומצד שני הוא קובע, שתוכנית החלוקה היא "אי צדק הסטורי, שנכפה על העם הערבי הפלסטיני"²⁹. ההסכמה להחלטת החלוקה אינה הסכמה לגבולות '47 אלא הסכמה לעקרון חלוקה בין שתי המדינות. במל"פ אף נוספה מפה לתוכנית המדינית ובה חולקה א"י ע"פ גבולות 1967 ולא 47³⁰. ההסכמה להחלטת החלוקה לא נועדה להביא לנסיגת ישראל משטחים, שהשיגה ב-1948, אלא נועדה להביא איזו מוסכמה בין-לאומית, שעל סמך אותה מוסכמה יוכל אש"פ להכריז עצמאות.

באותו הקשר של המוסכמה הבין-לאומית מציג אשר ססר בעיה. החלטת החלוקה מוצגת כבסיס לגיטימי בין-לאומי למדינה הפלסטינית. החלטת החלוקה אינה מוצגת בהכרזות כמעניקה לגיטימיות לזכות ההגדרה העצמית אלא כמעניקה לגיטימיות לעצמאות וריבונות פלסטינית. זכות ההגדרה העצמית אינה מצויה בתחומי אותה לגיטימיות בינלאומית. ההכרה בזכות ההגדרה העצמית הוצגה בכל השנים מהצד הפלסטיני כתנאי הכרחי לקבלתם את החלטה 242³¹.

בהכרזת העצמאות מוצגת מצד אחד החלטת החלוקה ומצד שני הדרישה לזכות ההגדרה העצמית³². זכות ההגדרה העצמית אינה נוגעת רק לשטחי המדינה הפלסטינית אלא לכל הפלסטינים באשר הם. ע"פ ססר זכות ההגדרה העצמית נועדה להוסיף למו"מ העתידי סוגיות נוספות. מו"מ, שיערך ע"פ עקרונות החלטה 242, יהיה מו"מ על גבולות שטחי '67 ואילו מו"מ, שיערך על זכות ההגדרה העצמית, יאליץ לדון בקשרי ערביי ישראל והמדינה הפלסטינית. זכות ההגדרה העצמית יחד עם החלטה 242 קובעות למעשה את הסוגיות, שבהן ידונו בהסדרים³³. סוגיות אלו אינן ניתנות לדיון, בגלל הסיכון של קרע במדינת ישראל בין ערבייה ויהודיה, ועל כן רואה ססר בהכרזת העצמאות משחק מילולי אמביוולנטי שאינו מהווה שינוי משמעותי בדרכו של אש"פ.

זכות השיבה

סוגיית השיבה היא נקודה מרכזית ביותר בסכסוך הישראלי פלסטיני. העם הפלסטיני כולל פליטים רבים ברחבי העולם הערבי ובשטחים. פליטים אלו נסו במלחמות ישראל מסיבות שונות. החלטת האו"ם מס' 194 קבעה, שהפליטים יורשו לבחור בין שיבה למדינת ישראל לבין פיצויים. אש"פ בתחילת דרכו סירב להכיר באפשרות הבחירה הזו וטען, שהשיבה היא הבחירה היחידה המקובלת עליו. כל מסמך ערבי או סובייטי, שדיבר על הסכסוך והדרכים לפתרונו הזכיר את השיבה כגורם מרכזי. תוכנית ברז'נ'ייב ב-1981 קבעה, ש"לפליטים הפלסטינים חייבת להינתן האפשרות שנקבעה בהחלטות האו"ם"³⁴. "בתוכנית פס ב-1982 נקבע ע"י מדינות ערב כאחד מ-10 העקרונות למו"מ "אישור מחודש של העם הפלסטיני ל...יישום זכויותיו הלאומיות שאינן בנות חיסול... ופיצוי כל אלה שאינם רוצים לחזור"³⁵. בהסכם עמאן בין ערפאת לחוסיין נקבע כאחד מחמישה עקרונות למו"מ "פתרון בעיית הפליטים הפלסטינים בהתאם להחלטות האו"ם". בגלל החזרה הזו מודגשת עובדת העלמותה של הדרישה לזכות השיבה במסמכים מ-1988. הצהרת הכוונות של ברה"מ במאי 1988 לא כוללת התייחסות לזכות השיבה כנקודה מרכזית במו"מ"³⁶. אש"פ אף הוא עבר את השינוי הזה וחדל להתייחס אל זכות השיבה כאל המטרה המרכזית. המטרה המרכזית היא העצמאות והמדינה הפלסטינית. שינוי זה ניכר אצל ערפאת וכמנהיגו הדומיננטי והראשי של אש"פ ניתן לראות בשינוי כאילו חל באש"פ כולו.

ג'ורג' חבש אמר על ערפאת "הויתורים, שמגיש ערפאת מיועדים להקל את תהליך השגת המדינה הפלסטינית...אפשר שערפאת יסכים להישארות התנחלויות...ואף יסכים למדינה מפורזת. אולם קשה לי לתאר, שערפאת יתנער מסוגיית הדגל, מתביעה למושב באו"ם ומהיותו נשיא המדינה"³⁷. ג'ורג' חבש קבע שלערפאת יש מטרה מרכזית אחת והיא הקמת המדינה הפלסטינית. כל המטרות האחרות של אש"פ יכולות להתבטל, ובלבד, שתתקבל המטרה הזו. ג'ורג' חבש מתנגד לשיטה זו אולם רוב אש"פ תומך בכך. כעדות לכך ניתן לראות את העובדה, שב-26/12/88 הצביע כל הועד הפועל של אש"פ למעט החזית העממית של חבש בעד הצהרתו של אש"פ באו"ם. משמע, שכל אש"פ הסכים לגמישות המדינית, שהפגין ערפאת באו"ם. בנוסף קבע חבש, ש"אם נשיג מדינה בעקבות הויתורים האלו...ההמונים הפלסטינים יבינו זאת"³⁸. חבש

האופוזיציונר של ערפאת טוען אף הוא, שהעם הפלסטיני יקבל את ויתוריו של ערפאת למען המדינה הפלסטינית.

יהושע פורת טוען, שזכות השיבה אינה משנית להצהרת העצמאות. נאמר בהכרזת העצמאות "מעולם לא איבד העם הערבי הפלסטיני את אמונתו בזכותו לשיבה ולעצמאות"³⁹. השיבה אינה מוצגת כמשנית אלא כשוות ערך לזכות לעצמאות. הפליטים המצויים מחוץ לגבולות א"י לא יוותרו על הזכות לשיבה, משום שזוהי הזכות החשובה להם. פורת טוען, שמספרם של הפליטים אינו נופל ממספרם של תושבי הגדה ורצועת עזה ולכן לא ניתן לקבוע איזו זכות נחשבת לאלמנטרית יותר. הזכות לעצמאות, הנחשבת לזכות המקובלת בשטחים, או הזכות לשיבה, הנחשבת לזכות המקובלת בקרב הפליטים.

לדעתי, הזכות לשיבה הפכה בהכרזת העצמאות לכפופה לזכות לעצמאות. המדינה הפלסטינית מוזכרת כ"מדינה של הפלסטינים בכל אתר ואתר"⁴⁰. תזכורת זו נובעת מהרצון להדגיש את הקשר של כל הפליטים למדינה הזו ולא לשיבה למדינת ישראל. המדינה הפלסטינית הפכה להיות אותו מקום, שאליו יבואו כל הפלסטינים באשר הם. היות המדינה הפלסטינית מדינת כל הפלסטינים באשר הם עלולה להוביל לזכות ההגדרה העצמית, שעליה הצביע אשר ססר, המכפיפה את הפלסטינים גם בתוך מדינת ישראל למדינה הפלסטינית, אך עם זאת היא גם כובלת את זכות השיבה עם זכות העצמאות.

סיבה נוספת לכך שהזכות לשיבה בהכרזת העצמאות כבולה בזכות לעצמאות נובעת מהנסיבות ההיסטוריות. הגורם המשפיע ביותר בעולם הפלסטיני באותה עת היו הפלסטינים תושבי השטחים. אלה ראו כמטרה מרכזית את סיום הכיבוש ותחילת המדינה הפלסטינית. פורת מדבר על היחסים המספריים בין הפליטים ותושבי השטחים, אך מבחינת כוח פוליטי היו בין שני המגזרים הבדלים עצומים. בתקופת האינתיפאדה היה בידי תושבי השטחים כוח פוליטי והשפעתי גדול ולכן זכות השיבה היא משנית לזכות לעצמאות וכפופה לה.

גורם נוסף, שמעורר תהיות בנוגע לזכות השיבה הגורפת לשטחי א"י, הוא הדמיון בין הפעולות הפלסטיניות לבין הקמת מדינת ישראל. במהלך האינתיפאדה ניסתה הנהגת אש"פ לשלוח ספינה במסע תקשורתי לא"י. הספינה נקראה "ספינת השיבה" והיו בה פליטים רבים⁴¹. ספינה זו הייתה, ולא במקרה,

אנלוגית לאקסודוס, ספינת השיבה היהודית⁴². ההתבססות על החלטת החלוקה כבסיס לגיימיציה למדינה הפלסטינית דמתה להתבססות מדינת ישראל על אותה החלטה. הצהרת העצמאות עצמה אנלוגית במובנים רבים להצהרת העצמאות הישראלית וכדוגמה ניתן להתבונן במשפטים הראשונים. "הכרזת עצמאות פלסטין... היא ארץ הולדתו של העם הערבי הפלסטיני. שם הוא גדל, שם הוא התפתח ושם שגשג" ולעומתו "בארץ ישראל קם העם היהודי בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית". הדמיון גדול. בדומה לכך ניתן לראות את זכות השיבה כאיזו מקבילה לחוק השבות הישראלי. הזכות או החוק פועלים רק במסגרת אותה מדינה. כאן שוב נכנסת עובדת היותה של המדינה הפלסטינית מדינתם של הפלסטינים באשר הם.

השינוי, שניתן לראות בהצהרת העצמאות, מובהק. האמנה הפלסטינית נדחית לטובת המסמך החדש. עקרונות כגון עקרון השיבה משועבדים לעקרון העצמאות. מדינת ישראל וזכותה לקיום הוכרו ואיתם הוכרו במסיבת העיתונאים בז'נווה גם החלטות 242 ו-338 ללא סעיפים מגבילים. לא ניתן לקבוע לדעתי, שלא חל פה שינוי גדול.

גורמים מכשילים בהצהרות כגון ערעור היסודות הלגיטימיים של מדינת ישראל והזכות להגדרה עצמית, המסרבת להתרצות ע"י הזכות לעצמאות, מקשים על ההיבטים החיוביים של ההצהרה, אך חשוב להבין, שמדינת ישראל עדיין לא ביצעה עד אותה עת צעד אחד לעבר הפלסטינים. את כל הצעדים האלו ביצעו הפלסטינים ללא צעד מקביל ישראלי. מסיבה זו לדעתי ניתן לראות בהכרזות שינוי גדול ואף תפנית בארגון.

ההכרה הישראלית בזכות הפלסטינית להגדרה עצמית, שכפי שאמרתי קודם שימשה בעבר תנאי מקביל לכך שאש"פ יכיר בהחלטה 242, הפכה מעצם זה שאש"פ קיבל את החלטה 242 לחלק מהמו"מ. אש"פ ויתר על טיעון ההדדיות ובכך הותיר את הזכות להגדרה עצמית כאחד מהנושאים שבהם ידונו בעתיד. הזכות להגדרה עצמית איבדה מתוקפה ומכוחה.

ההצהרה עשויה להראות כחלק מתוכנית השלבים מ-1974 אולם תוכנית השלבים דאז קבעה, שאש"פ יאבק נגד כל תוכנית של ישות פלסטינית במחיר של הכרה, שלום, גבולות בטוחים⁴³. ההכרזות מילאו אחר כל הדברים, שאש"פ צריך היה להיאבק נגדם ע"פ תוכנית השלבים.

הצהרת העצמאות והנאום באו"ם מהווים את שיא הגמישות המדינית שאליה הגיע אש"פ. אש"פ ויתר על הערכים, שהיו כה מקודשים באמנה הפלסטינית, לטובת המדינה הפלסטינית העתידית. עתה, ברצוני לבחון האם היו תוצאות להצהרות ולגמישות.

תגובות בישראל- תגובות הממשלה הישראלית ומנהיגים ישראלים להצהרה

ומעשיהם להסדר מדיני

הנהגת ישראל ברובה טענה למחרת נאומו של ערפאת באו"ם, שהוא לא עשה די. ממלא מקום ראש הממשלה שמעון פרס דיבר בכנסת ואמר, שנאומו של ערפאת היה "לכל היותר הצלחה רטורית ולכל הפחות אכזבה מילולית"⁴⁴. פרס טען כנגד ערפאת, שעל אף דבריו היפים עדיין לא מניח ערפאת את נשקו. הוא ממשיך להלל את האינתיפאדה וקורא להמשכתה. מהצד השני של הקשת הפוליטית של ממשלת האחדות הלאומית, שהייתה באותו זמן, אמרו ראש הממשלה יצחק שמיר, שר המסחר אריק שרון ושר הביטחון יצחק רבין שהם מסרבים לדבר עם ערפאת ועם אש"פ בכל מצב שיווצר⁴⁵. יצחק שמיר טען, שאש"פ לא מסוגל לקבל את התנאים ואם הוא מקבל אותם זה רק "מעשה תרמית ותעתועים". בנוסף לכך הוא גם הצהיר, שהוא מקווה, שארה"ב לא תיצור לעולם מגע עם אש"פ⁴⁶. הוא טען למעשה, שבכל מצב לא יתקבלו שיחות עם אש"פ כאופציה.

בקרב חברי כנסת ישראל התחלקו הדעות לארבע. הדעה הראשונה בנוגע למצב החדש קבעה, שעלינו להעמיד את נכונותו של ערפאת לשלום במבחן ע"י הצגת גמישות מדינית מצידנו. חלק מחברי הכנסת, שתמכו בדיעה זו, ראו באש"פ שותף לשלום במצבו דאז וחלק ראו באש"פ שותף לשלום בעתיד הקרוב. בדעה זו תמכו מפלגות השמאל ומס' חברים ממפלגת העבודה כדוגמת חיים רמון⁴⁷. הם טענו כנגד הממשלה, שאינה פועלת לנצל את ההזדמנות הקיימת למו"מ עם אש"פ.

הדעה השנייה הייתה דעתם של חלק מחברי מפלגת העבודה ומנהיגיה. דעה זו טענה, שאש"פ אינו שותף רציני לשלום, משום שהוא ממשיך באינתיפאדה. הם טענו, שהם יסכימו לדבר עם אש"פ אם הוא יפסיק לפעול בדרכי אלימות ואם ימלא אחר תנאים מסוימים. שמעון פרס אמר בנאומו, "אני מוכן לדבר עם כל פלסטיני, לא חשוב מה הן דעותיו... אבל אם מישוהו יבוא עם נשק או עם פגיון, אני אגרש אותו"⁴⁸.

הדעה השלישית היא הדעה של חלק מחברי מפלגת הליכוד וחלק מחברי העבודה. אלה טענו, שכל עוד ערפאת אינו מקיים תנאים מסוימים, הם מסרבים לדבר עמו. אך בד בבד הם טענו, שעם אש"פ הם מסרבים לדבר. את כל הדברים, שאש"פ אומר, הם מבטלים כחלק מתוכנית השלבים או כתרמית מתוחכמת, שנועדה להונות את חצי העם הישראלי, שמצוי בשמאל. ה"כ חנן פורת אמר, "חאלד אל חסן, מראשי הפת"ח...קורא...לנצל את כל יסודות ההרס העצמי בתוך הישות הציונית בכל הדרכים האפשריות...הנה המקום שמייעד אש"פ לאנשים שמתוך כנות...מתפתים לתרמית הגדולה המתרחשת כאן לעינינו"⁴⁹. התנאים אותם מציגים תומכי הגישה הזו הם תנאים מעגליים, שלעולם לא ייגמרו, ולכן גם שיחות עם אש"פ לא יתקיימו.

הגישה הרביעית בנוגע לאש"פ נתמכת ע"י מפלגות הימין וחלק מחברי הליכוד. אלה קוראים במפורש לא להסכים לשום קשר עם ערפאת ואש"פ. הם טוענים ישירות, שאף תנאי, שימלא אחריו אש"פ לא יעלים את עברו כארגון טרור ואת היותו, כדברי גאולה כהן, "נגטיב" לישראל⁵⁰.

כפי שניתן לראות מהצגת ארבע הדעות עמדה הדעה, שקראה לפשרה מדינית כלשהי, בעמדת נחיתות מספרית. הממשלה, שהייתה ממשלת אחדות לאומית עם יתרון פוליטי לליכוד, כדברי רבין "יש לתת צ'אנס לממשלת הליכוד"⁵¹, התנגדה לשיחות עם אש"פ באופן נחרץ. מרבית ההנהגה הפוליטית בישראל סירבה לדון בהקמת ישות פלסטינית עצמאית בשטחים. מצד שני מס' גורמים במדינת ישראל, שעד אז לא רצו לשוחח עם ערפאת, עברו לתמיכה בשיחות עמו. ביניהם תנועת "שלום עכשיו" וקבוצת "יוני העבודה" בראשות עוזי ברעם, אורה נמיר, חיים רמון, לובה אליאב, יוסי בילין, עמיר פרץ, נאוה ארד, אברהם בורג ועזר ויצמן⁵².

למרות שהייתה התנגדות לדיונים עם אש"פ, נאלצה ממשלת ישראל להציע איזו תוכנית מדינית נגדית. בדיונים בכנסת לאחר הנאום באו"ם ניכר בדברי כל הנואמים צורך להביע עמדה מדינית מצד ישראל.

ח"כ אמנון רובינשטיין ממפלגת שינוי קרא, "באווירה בין-לאומית כזו ממשלת ישראל תבוא ותאמר רק מה היא אינה רוצה... הלוואי שאתבדה", ח"כ אליהו בן אלישר מהליכוד קרא, "איני רוצה עוד התלבטויות וגמגומים... הרי מקו הירדן לא ניסוג" וח"כ גאולה כהן מהתחייה קראה, "צריך...להחיל את ההתיישבות היהודית על יהודה ושומרון ומהר ובאופן מסיבי". הקריאות היו שונות אצל כל אחד מחברי הכנסת אולם המשותף היה הקריאה לפעולה כלשהי.

בראשית ינואר 1989 יצאה ממשלת ישראל בתוכנית בחירות לשטחים. ההצעה החלה עוד בהסכמי קמפ דייוויד. בהסכמים הוחלט, שבשטחים תוקם אוטונומיה, שהנהגתה תוכרע בבחירות חופשיות. ב-16/8/88 הציע משה ארנס שוב את ההצעה. לאחר הצהרת ערפאת באו"ם הציע שמעון פרס את ההצעה לבחירות חופשיות כדי למצוא הנהגה אמיתית של הפלסטינים לדון עמם. "אני בעד זה, שנדבר עם משלחת פלסטינית נבחרת"⁵³ אמר שמעון פרס. יצחק רבין הציע תוכנית לבחירות חופשיות בשטחים לראש הממשלה יצחק שמיר. ע"פ תכניתו, הנציגות הנבחרת תהיה רק מתוך תושבי השטחים וכך יבלמו את כוח הגולה הפלסטיני, דהיינו אש"פ⁵⁴. התוכנית הוצגה בפני האמריקאים והתבטלה בסוף, לאחר שמרכז הליכוד שמע עליה והביא את יצחק שמיר, לידי כך שיקצין את עמדותיו⁵⁵.

ב-15/5/89 הוצגה תוכנית מדינית של ממשלת ישראל. תוכנית זו הייתה תוכנית אוטונומיה מנהלית של הפלסטינים בשטחים, שתנוהל ע"י הנהגה נבחרת של הפלסטינים⁵⁶. הנהגה זו תבחר מקרב ערביי השטחים, לא מקרב או ע"י תושבי מזרח ירושלים. הנהגה לא תהיה קשורה לאש"פ ולא יהיה בה איש החבר בהנהגת אש"פ⁵⁷.

לאחר כשלון התוכנית הזו פנו אל ממשלת ישראל עם הצעתו של מובארק לשלום אולם גם דרך זו נדחתה⁵⁸. באוקטובר 1989 הציעה ארה"ב תוכנית משלה אולם גם בה סירבה ישראל להגמיש את עמדותיה והתוכנית נשארה על תקן תוכנית הבחירות. היה סירוב מוחלט להנהגה פלסטינית חיצונית אש"פית.

התוכניות המדיניות של ממשלת ישראל לא היו תגובה נאותה לגמישות המדינית שגילה אש"פ. התוכניות הותקפו מימין ומשמאל בישראל ולא הצליחו להתפתח אפילו לגישה ממשלתית אחידה.

תגובות המעצמות העולמיות- יחס ארה"ב וברה"מ לאש"פ לאחר ההצהרות

המעצמות העולמיות, דהיינו ארה"ב וברה"מ היו והגן גורם מרכזי בדיפלומטיה המזה"ת. במהלך העבודה נמנעתי מלדון ישירות במעצמות, משום שדנתי באירועים שקרו מסביב לאש"פ בארצות מושבו. להלן אתן סקירה קצרה של משחק המעצמות במזה"ת. המלחמה הקרה בין שתי המעצמות הראשיות הודגשה אחרי מלחמת ששת הימים. אחרי המלחמה הזו התחלקה הזירה במובהק לצד הסובייטי הערבי והצד הישראלי אמריקאי⁵⁹. כל צעד מדיני, שנעשה מהצד האחד לווה בצעד מדיני מקביל. תוכנית ברז'נייב הוצעה במקביל להצעת תוכנית רייגן ב-1981 וכן הלאה. הארגונים הפלסטינים היו קשורים לברה"מ ואילו ארה"ב העדיפה ייצוג פלסטיני עם גוון ירדני יותר.

שני הצדדים רצו בשלום ופשרה, כפי שניתן לראות מהשוואה בין נוסחאות השלום של שניהם, אולם כאשר צלחה דרכו של האחד הקשה השני עליו. כאשר נחתם הסכם קמפ דייוויד תקפה ברה"מ את ההסכם כמתנגש עם זכויות הפלסטינים. הקשר בין ברה"מ ואש"פ הפך להיות קרוב עד כדי כך, שבברה"מ פלשה לאפגאניסטאן בתחילת שנות ה-80, ורוב רובן של מדינות ערב תקפו את פלישתה של ברה"מ למדינה מוסלמית כאפגאניסטאן, הביע אש"פ תמיכה במעשה⁶⁰.

לאחר מספר שנים של מלחמה סובייטית באפגניסטן נראה היה בבירור הבוץ אליו שקעה ברה"מ. אחת הסיבות לגמישותו של אש"פ לאחר מלחמת לבנון היא כשלונה של ברה"מ באפגניסטאן לעומת הצלחתה של ארה"ב בתוכנית רייגן.

ב-1988 אירע השינוי המהותי הראשון במלחמה הקרה ובמאזן המעצמות. עליית גורבצ'וב לשלטון בברה"מ הובילה לשינוי הלך הרוחות. גורבצ'וב החל בתהליכי רפורמה פנימיים במדינתו בד בבד עם התקרבות למערב⁶¹. תחילת סיומה של המלחמה הקרה היה גורם משמעותי ביותר, שהשפיע רבות על התפשרותו של אש"פ. מעתה לא נותרה לאש"פ האופציה של שהות תחת חסות המעצמה התומכת כנגד המעצמה האויבת. עתה נאלץ אש"פ להתמודד עם המעצמה האויבת לבדו. מאמצים מדיניים שהפעיל לא נעזרו ע"י ברה"מ. כספו של אש"פ ממומן בחלקו הגדול ע"י ברה"מ. החלשותה הובילה גם לקיצוץ בתקציבי הסיוע. הפנייה לארה"ב היתה כמעט בלתי נמנעת.

ארה"ב הייתה נותנת החסות של ישראל. כל מהלך מדיני של אש"פ, שעשוי להוביל לאיזה שינוי שיכריח את ישראל להגיב, חייב היה להיות קשור לארה"ב. אש"פ הבין זאת. מסיבה זו רבים הפרשים המפרשים את הצהרותיו של ערפאת בנובמבר- דצמבר 1988 כהליך הענות לתנאי ארה"ב למו"מ עם אש"פ. ב-15/12/88 לאחר מסיבת העיתונאים של ערפאת כינס ג'ורג' שולץ מזכיר המדינה האמריקאי מסיבת עיתונאים. במסיבת העיתונאים הזו הודיע שולץ על נכונותה של ארה"ב לפתוח בדיאלוג עם אש"פ. ההצהרה קבעה, שאש"פ עמד בתנאי ארה"ב: "הכרה בהחלטות 242 ו-338, הכרה בזכותה של מדינת ישראל להתקיים ושליטת הטרור"⁶².

מדיניותה הקודמת של ארה"ב לא השתנתה. המגעים עם אש"פ נותרו קטנים. אולם כשינוי ניתן לראות את העובדה, שארה"ב החלה לתקוף את ישראל, היא קראה לישראל להפסיק את מדיניות א"י השלמה ובאותו זמן קראה לפלסטינים לתמוך בתוכנית הבחירות של ממשלת ישראל. אש"פ התנגד למהלכים ודרש ערבויות מיידיות למדינה פלסטינית⁶³.

לאחר כשלון המהלך המדיני הזה ומהלך מדיני מצרי ניסה מזכיר המדינה האמריקאי ג'יימס בייקר להביא למימוש תוכנית מדינית שלו. ע"פ התוכנית ייפגשו שרי החוץ של ישראל, ארה"ב ומצרים ויקבעו משלחת פלסטינית, שתארגן את מהלכי הבחירות. התוכנית קבעה, שבמשלחת עצמה לא יהיו אנשים החברים באש"פ. לאחר לחצים כבדים, שהפעיל הממשל האמריקאי על הממשל הישראלי, וביניהם דחיית ביקורו של ראש הממשלה הישראלי בווינגטון הסכים הקבינט הישראלי לתוכנית. לאחר לחץ מצרי כבד על אש"פ הסכים אש"פ לתוכנית, הוא הסכים להיות שותף סמוי⁶⁴.

מה-6/12/89 החל משחק מילולי של הדיפלומטים האמריקאים בין ישראל ואש"פ. המהלכים התנהלו בהסתייגויות קשות של שני הצדדים. לאחר זמן מסוים, כשהמהלכים נתקעו בקשיים מהצד הישראלי, שסירב לזוז מעמדת המוצא שלו, החלה ארה"ב לתקוף בברוטאליות את ישראל. בין המהלכים, שנערכו כנגד ישראל באותה תקופה, היה כבילת מתן הסיוע לעולים חדשים מברה"מ, בכך שממשלת ישראל לא תקים התנחלויות.

סיום המגעים בין ארה"ב לאש"פ התבצע לאחר ניסיון של החזית לשחרור פלסטיין לבצע פיגוע המוני בחופי ישראל. ארה"ב הודיעה על השעיית המגעים עם אש"פ, עד שיפעל להעניש את אבו עבאס מנהיג החזית לשחרור פלסטיין⁶⁵.

ארה"ב ניסתה לנצל את המצב, שהיה קיים, אולם היא התעלמה מהמציאות. המציאות הייתה, שמדינת ישראל לא הגמישה עמדות ואש"פ המשיך בפעילות חבלנית. התעלמותה של ארה"ב ממסמכים, שהעידו על מעורבות אש"פ בפיגועי טרור, העידה על רצונה לנצל את הגמישות המדינית.

ברה"מ לא הייתה כה אקטיבית בנעשה כארה"ב. בפברואר 1989 הביע שר החוץ הסובייטי בקהיר את עמדתו בנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני ובו הודיע, שהוא תומך בשיחות ישראליות פלסטיניות מכינות לפני הועידה הבינלאומית לשלום⁶⁶. הודעתו הביעה הסכמה עם דרכה של ארה"ב. ג'ורג' חבש יצא בקריאות כנגד מדיניותה של ברה"מ באומרו, שארה"ב לא השתנתה והיא עדיין זוממת להשתלט על המאחזים הסובייטים במזה"ת.

ברה"מ פעלה בשיתוף עם ארה"ב במדיניות השלום שלה. לא נותרה לאש"פ, ובעיקר לארגונים השמאליים, שבו כדוגמת החזית העממית והחזית הדמוקרטית, משענת נגדית לארה"ב. תוצאת הכרזותיו של ערפאת בהקשר ליחסי אש"פ וברה"מ היו בעצם שליליות. אש"פ התרחק מברה"מ לאחר הכרזותיו של ערפאת. חל שינוי במדיניותם של ארגוני השמאל באש"פ בנוגע לארה"ב.

עד אז התנגדו לארה"ב לחלוטין וראו בה "ראש הנחש האימפריאליסטי". כעדות ניתן לראות שוב את תגובתו של חבש לשר החוץ הסובייטי שהזכרתי לעיל. חבש הפך להיות בטיעונו כנגד ארה"ב יותר סובייטי מברה"מ. טיעונו לקוחים מטיעוני המלחמה הקרה של ברה"מ. טיעונו, המביעים חשש מהשתלטות ארה"ב על מאחזים סובייטיים במזה"ת, היו טיעוני ברה"מ של העבר.

לאחר זמן מה של התרחקות ארגוני השמאל מברה"מ שינו ארגוני השמאל הפלסטינים את גישותיהם לארה"ב. לפתע הייתה הסכמה להידברות עמה כשלב בדרך להכרה⁶⁷.

ברה"מ וארה"ב הגיבו בדרכים דומות להצהרותיו של ערפאת אם כי השינוי חל במדיניות ארה"ב ולא ברה"מ. ברה"מ הכירה באש"פ ותמכה בו גם מקודם. הדיאלוג, שנפתח בין ארה"ב ואש"פ, הביא לכך

שגישותיהם של ברה"מ וארה"ב כמעט התמזגו בנוגע לסכסוך. ההתקרבות הזו בין ברה"מ וארה"ב הובילה לכך שארגוני השמאל באש"פ התרחקו אט אט מברה"מ.

יחס העולם הערבי כלפי אש"פ לאחר ההצהרה

ירדן הביעה את תמיכתה בהכרזת העצמאות הפלסטינית מייד לאחר הכרזתה. ירדן הביעה תמיכה, בכך שערפאת "נשא באחריותו" והביע נכונות להיות חלק מ"התפייסות היסטורית בין ערבים לבין ישראלים"⁶⁸. בתחילת ינואר הפך חוסיין את משרדו של אש"פ בירדן לשגרירות. ירדן בתחילה הביעה הסתייגות מתוכניותיה המדיניות של ישראל. תוכנית הבחירות נשללה, משום שראו בה ניסיון להרחקת השטחים מאש"פ. במאי 1989, לאחר שארה"ב הביעה תמיכה בתוכנית, הביעה גם ירדן תמיכה. ירדן ניסתה להביא, לידי כך שאש"פ יקבל את תוכנית הבחירות, כחלק מ"תהליך יסודי"⁶⁹.

מצרים הביעה תמיכה בהצהרותיו של ערפאת וקראה לתחילת המהלכים המדיניים לשלום ישראלי-פלסטיני. מובארכ פרסם תוכנית לשלום משלו. תוכנית זו הציעה תהליך שלום, שיקשור את תוכנית הבחירות הישראלית עם הסדר סופי על בסיס "שטחים תמורת שלום". התוכנית הזו נועדה להיות קו מקשר בין עמדותיה של ישראל לעמדותיו של אש"פ. מצרים קראה לארה"ב לקבל את התוכנית הזו וע"י כך להשיג את תמיכת אש"פ בתוכנית שלום מתונה⁷⁰. התוכנית בסוף נדחתה, לאחר שישראל לא קיבלה אותה. מצרים הפכה להיות נותנת החסות של אש"פ⁷¹.

מדינות ערב קיבלו את הצהרותיו של אש"פ והכירו במדינת פלסטין. בועידת הפסגה הוענק לאש"פ מושב של "מדינת פלסטין". נייר עבודה, שהגיש אש"פ בועידת הפסגה ב-1989 בקזבלנקה, נועד להיות אישור כלל ערבי על הצהרותיו של ערפאת. המסמך כלל את העקרונות, שעליהם דיבר ערפאת: החלטת החלוקה כבסיס למדינת פלסטין, החלטות 242 ו-338 כבסיס למו"מ וועידה בין לאומית לשלום⁷².

סוריה ראתה בהנהגת אש"פ תבוסתנית ולכן לא הכירה במדינת פלסטין⁷³. נייר העבודה הנגדי הסורי היה תקיף יותר כנגד ישראל. המסמך לא כבל את עצמו לשטחי 1967. המסמך הסורי קשר את הסכסוך בלבנון, ברמת הגולן ובשטחים יחד כמקשה אחת. כל הסדר צריך להיות כולל. המסמך נמנע מלהזכיר את מדינת פלסטין, הצהרות אש"פ, החלטות 242, 338 והחלטת החלוקה.

ההבדל בין שני הנוסחים ניתן להדגשה תוך התבוננות ביחס לזכות השיבה הפלסטינית. אש"פ הזכיר לצורך העניין את החלטה 194 של האו"ם, שדיברה על אפשרות בחירה בין שיבה לפיצויים. סוריה לא דיברה כלל על החלטה 194 אלא על זכות השיבה כשלעצמה. אין רשות לבחור בין אופציות, השיבה היא האופציה היחידה⁷⁴. סוריה התנגדה למהלכיו של אש"פ.

מצרים, שהתקבלה באותה ועידת פסגה חזרה לחיק מדינות ערב, פיקדה על הכנת ניירות הסיכום. הסורים סירבו להזכיר בניירות הסיכום את החלטת החלוקה משום שזו עלולה לרמוז על הכרה בישראל. ניירות הסיכום דמו ברובן לניירותיו של אש"פ והזכירו את הנושאים, שאש"פ רצה, שמדינות ערב יביעו הסכמה עליהם.

החלטות הסיכום קשרו את החלטות 242 ו-338 עם שאר החלטות האו"ם הקשורות בנושא וכך פתחו פתח לדרישות עתידיות מישראל לנסיגה אל מעבר לשטחי 1967. החלטה זו שונה מניירותיו של אש"פ, משום שאלו לא עשו קשר כזה והדגישו שמדובר בשטחי 1967. חרף הבדל זה היה השינוי ניכר בוועידת הפסגה. לראשונה התקבלה החלטה בוועידת הפסגה, שקיבלה את החלטות 242 ו-338 כבסיס להסדר שלום⁷⁵.

המלך חסן של מרוקו, שתמך בהצהרותיו המתונות של ערפאת, הביע את דעתו, שההסכמה הערבית להחלטות הסיכום הביעה הסכמה מוחלטת להצהרותיו של ערפאת. מכל מדינות ערב רק לוב שללה את ההחלטות ואילו סוריה המשיכה לתקוף אך לא שללה⁷⁶.

מדינות ערב ובראשן מצרים ומרוקו הביעו תמיכה בהצהרותיו של ערפאת. תמיכה זו נראית מהאקטיביות שבה פעלו מנהיגי שתי המדינות. מובארכ פרסם את תכניתו לשלום והפך למתווך ראשי יחד עם ארה"ב במו"מ. חסן הפך לראש הוועדה, שתסייע לפלסטינים בזירה הבין לאומית. יחד עימם תמכו מדינות ערב ברובם בהצהרות ערפאת כפי שמתבטא מקבלת נייר העמדה של אש"פ. ירדן קיבלה את התוכניות

המדיניות, שהתקבלו, ותמכה בהצהרות אש"פ. סוריה ולוב המשיכו לתקוף את אש"פ, אך משום שנתרו

מבודדות, המשיכה סוריה לתקוף רק מבפנים ולא כאופוזיציה מוחלטת.

סיכום

אש"פ עבר בבירור תהליך התמתנות לאורך השנים. בין ימי האמנה הפלסטינית ובין ימי הכרזת העצמאות מעטות נקודות הדמיון. לאורך העבודה שאפתי לבחון את התהליך שהתרחש.

ב-1964 הוקם התשתית של הארגון. הארגון של שוקיירי היה רעוע, חלש ובובה מצרית אך הוא היה הפתיח של ההסטוריה האש"פית. הקמתו פתחה פתח להקמת ארגון מוכר בינלאומית שיאגד את כל הארגונים הפלסטיניים בסגנון של בית נבחרים.

מלחמת ששת הימים פגעה בארגון והאדירה את הפת"ח. החלשות כוחן של המדינות הביא להתעצמות כוחה וקסמה של תנועת הגרילה. השתלטות הפת"ח על אש"פ הביאה להכנסת מהות חדשה ועצמאות לארגון. חד משמעיות האמנה הובלטה ביתר שאת. העצמאות הפלסטינית והמאבק המזויין היו הגורמים שהוכנסו לארגון. אש"פ הפך לבית הנבחרים הפלסטיני. הוא התיימר לייצג את הפלסטינים בהיותו ארגון-על לכל שאר הארגונים.

במהלך השנים לאחר מכן עבר הארגון טלטולים טקטיים. ב-1967 נכשל הנסיון להקמת ארגון גרילה עממי מתוך השטחים הכבושים ע"י ישראל. ב-1971 נכשל הנסיון להשתלט על מדינה ערבית עצמאית. ב-1973 נגוז החלום לכיבוש מידי של מדינת ישראל.

השינויים שהתרחשו בעקבות האירועים הללו לא היו שינויים מהותיים אלא שינויים פנימיים בדרך הפעולה. המלחמה העממית נגוזה לאחר הנסיון הכושל ב'67, המדינה הירדנית-פלסטינית נגוזה לאחר "ספטמבר השחור" והשינוי הגדול ביותר בדרך הפעולה חל בעקבות 1973. תנועת הגרילה לא נראתה עוד כגורם משמעותי בסכסוך הישראלי-ערבי. השפעות הגרילה הפלסטינית הוצגו כאין וכאפס לעומת הצלחות המלחמה הגדולה. המשבר הוביל לגיבוש תוכנית שרואה ערך גם בפעילות מדינית שתשיג שטחים מוגבלים, כיוון שאלו הם שלבי ביניים לפני הנצחון הסופי על ישראל.

השינוי הזה הוא עדיין שינוי טקטי. המעבר מפעילות צבאית בלבד לפעילות משולבת צבאית ומדינית אינו שינוי מהותי בארגון. הדרכים המדיניות שבהן פועל הארגון הן העברת שדה הקרב אל שדה הקרב המדיני. לא מדובר במשא ומתן או הסדרים כלשהם אלא מדובר בהתקפות יזומות על ישראל שיביאו להחלשותה הבינלאומית.

הדרך המזויינת האלימה פינתה מקום לדרך המדינית האלימה: איומים בגירוש מארגונים בינלאומיים והעברת החלטות אנטי ישראליות במוסדות בינלאומיים.

הסכם השלום עם מצרים הוא לדעתי הפגיעה הראשונה במהותו של אש"פ. בטווח הקצר הביא הארוע להקצנה באידיאולוגיה האש"פית. בטווח הארוך הביא הארוע לשבר.

ההקצנה נבעה מהרצון להתרחק מהתדמית המדינית והממוסדת שהיתה לערפאת ולאש"פ. השבר נבע מאובדן האופציה הצבאית ומשבירה חדה וכואבת של העולם הערבי המאוחד. מדינת ישראל, שמוכרת מהאמנה הפלסטינית כמנוגדת בקיומה להגדרה העצמית הפלסטינית, הוכרה ע"י מדינה ערבית ועוד הבכירה ביותר.

מלחמת לבנון היתה נקודת השבר השנייה של הארגון. התפצלות אש"פ בין כל מדינות ערב לאחר המלחמה ואובדן טריטוריה עצמאית פלסטינית הביאו לחשש באש"פ מפני דעיכת אש"פ לדפי ההסטוריה. אש"פ היה חייב לבצע פעולה כלשהי כדי למנוע ממנו להעלם. תומכיו הראשיים לא באו לעזרו. עיראק היתה במלחמה קשה עם איראן, ברה"מ היתה כלואה במלחמה באפגאניסטאן וסוריה, התומכת מהעבר, היתה הסכנה הגדולה ביותר לעצמאותו של הארגון. אש"פ עבר לפעולות מדיניות שכללו התקרבות למערב ולמדינות הערביות הפרו-מערביות. שיא התהליך ניכר ב-1984 בהסכם עמאן.

הפנייה לגמישות מדינית הובילה לפיצול פנים אש"פ. מרבית הארגון נשאר תומך בערפאת אך גם הוא היה מסוייג ומפוצל. מהסכם עמאן היתה הדרדרות בהצלחות המדיניות. בעקבות ההדרדרות פנה ערפאת שוב לקונצנזוס הפנים ארגוני. ההקצנה במל"פ ה-18 נובעת מכשלון התוכניות המדיניות.

האינתיפאדה יצרה שוב מומנטום לפעילות מדינית. העברת מרכז הכוח הפלסטיני מהגולה לשטחים היוותה גם מעבר אידיאולוגי מתפיסה, השואפת לכל מדינת ישראל, לתפיסה השואפת לשטחים בלבד.

הצטרבות גורמים בסוף 1988 שביניהם הודעת הניתוק הירדנית, ההצלחה הבינלאומית של האינתיפאדה ולחץ תושבי השטחים על אש"פ לבצע מהלכים מדיניים הביאו להצהרות בנובמבר ובדצמבר 1988.

ניכר מהשתלשלות הארועים שפנייתו של אש"פ לגמישות מדינית מ-1982 נבעה בעיקר מהחלשות התמיכה המעצמתית בו. המדינות שעמדו מאחוריו כמשענת לא עמדו לעזרתו והוא נאלץ לעבור לדרך הפשרה. הגורם שהכריע את הכף סופית ב-1988 היה האינתיפאדה. האינתיפאדה להבדיל מהגורמים האחרים לא היתה הישברות התמיכה אלא גדילת התמיכה באש"פ. מה גרם לכך שאש"פ בניגוד לדרך פעולתו בעבר פנה לגמישות מדינית כאשר התמיכה בו עולה.

הסיבה לכך היא ההמון הפלסטיני בשטחים. הפלסטינים רצו בסיום הכבוש. גישת ה'צמוד' לא התאימה יותר. ניצול ההצלחה והאהדה לה זכה אש"פ בעולם בעקבות האינתיפאדה, לא יכלה להתנתק מהשאיפות של הפלסטינים. הודעת הניתוק של ירדן העצימה את הבעייה. אש"פ נאלץ להפוך לאחראי על הפלסטינים. עד אז יכלו ערפאת ואש"פ לשבת על הגדר ולראות בעצמם מצד אחד נציגי הפלסטינים ומצד שני לפעול בעיקר ע"פ שאיפות הגולה הפלסטינית, בגלל שירדן שלטה על תושבי השטחים. בהודעת הניתוק הפילה ירדן על אש"פ את האחריות להקשיב לדרישות התושבים.

שני הגורמים לגמישות המדינית היו אם כן החלשות המשענת מאחורי הארגון וכניסת ההתמרמרות הפלסטינית בשטחים כגורם במשוואת הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

בחינת התוצאות מציגה תגובה מנוגדת לרצוי. מדינות ערב קיבלו את השינוי בארגון בברכה בד בבד עם חזרת מצרים לחיק מדינות ערב. הדבר מעיד על הלך רוח מתון בקרב מדינות ערב. מדינות שהתנגדו לגמישות שגילה אש"פ כדוגמת לוב וסוריה נבלעות בתמיכה הכללית שמקבל ערפאת. בעקבות זאת סוריה ממתנת את ביקורתה. מדינות ערב הפרו-מערביות הפכו לנותני הטון. הצהרתו של אש"פ הביא לשינוי בקרב מדינות ערב. שינוי שהיה קיים קודם אך יצא לידי ביטוי רק לאחר הצהרותיו של ערפאת. לראשונה נזכרות החלטות 242 ו-338 כעקרונות למו"מ בהחלטות הליגה הערבית. התגובות מצד מדינות ערב היו חיוביות

לישראל. לראשונה התקבלו בפורום כלל ערבי החלטות שהצהירו במפורש על נכונות לדון עם ישראל תוך פשרה.

ארה"ב התחילה בשיחות עם אש"פ. דבר המעיד על השינוי המוחלט בתדמית הארגון ובמהותו. אש"פ מסכים בעקבות השיחות עם ארה"ב לתוכניות שונות שמציעות מעט מאוד לארגון (תוכניות המבוססות על תוכנית הבחירות הישראלית), הדבר מעיד לדעתי על רצון להגיע להסדר כלשהו.

ישראל היא הגורם שיצר את התגובה הלא רצויה. כתגובה לשינוי שהתרחש באש"פ לא ניכר שינוי בגישת המדינה לסכסוך. אין התפתחות ועיון מחודש בגישות. העמדה נשארת כפי שהיתה. הקפאון המדיני שאחז בישראל היא הסיבה להתפרקות כל התוכניות המדיניות שנוסו בשנתיים לאחר ההצהרות. תגובתה של ממשלת ישראל הביאה לנסיגה בגישת אש"פ לסכסוך, אולם תקופה זו לא נידונה בעבודתי (מלחמת המפרץ). בחינת ההתרחשויות בשנים האחרונות ממחישה את ההתרחשויות שתיארתי בעבודה. לאחר כשלון המגעים עם האמריקאים ועם הישראלים פונה אש"פ שוב לשותפיו הקודמים. ברה"מ נחלשה והתחברה עם ארה"ב והשותפה התומכת הראשית שנותרה לאש"פ היתה עיראק. התמיכה בעיראק במלחמת המפרץ היא תוצאה של כשלון הגמישות המדינית וכשלון הפנייה למערב. הדבר דומה להקצנה שחלה באש"פ ב-1978 לאחר ההסכם בין ישראל ומצרים וב-1987 בוועידת אלג'יר לאחר כשלון המגעים עם ירדן.

כשלונה של עיראק במלחמת המפרץ הביא גם להבנה הסופית שאין כוח משענת שיתמוך באש"פ. כל הכוחות בעולם התאחדו מאחורי ארה"ב ואלו שלא התאחדו היו חלשים. אש"פ שוב פנה לגמישות המדינית. הדבר זהה לפנייתו של אש"פ לגמישות מדינית לאחר מלחמת לבנון.

נספחים

נספח 1- האמנה הפלסטינית יולי 1968¹

סעיף 1- פלסטין היא מולדת העם הערבי הפלסטיני והיא חלק אינטגרלי מהמולדת הערבית הגדולה. העם הערבי הפלסטיני הוא חלק מן האומה הערבית.

סעיף 2- פלסטין בגבולותיה מתקופת המנדט היא יחידה טריטוריאלית אינטגרלית

סעיף 3- העם הערבי הפלסטיני הוא בעל הזכות החוקית במולדתו ואחר שיסתיים שחרור מולדתו הוא יגדיר עצמו בהתאם לרצונו ואך ורק על פי חפצו

סעיף 4- האישיות הפלסטינית היא תכונה שורשית ומהותית שאינה פגה. היא עוברת מן האבות אל הבנים; הכיבוש הציוני ופיצול העם הערבי הפלסטיני, כתוצאה מן השואות שבאו עליו, אינם פוגמים באישיותו ובשייכותו הפלסטינית של העם ואינם שוללים אותו

סעיף 5- הפלסטינים הם האזרחים הערבים אשר שכנו משכן קבע בפלסטין עד שנת 1947, אחת היא אם הוצאו ממנה או נשארו בה. מי שנולד לאב ערבי פלסטיני אחרי תאריך זה בתוך פלסטין או מחוצה לה הוא פלסטיני.

סעיף 6- היהודים אשר שכנו משכן קבע בפלסטין עד תחילת הפלישה הציונית לתוכה ייחשבו פלסטינים.

סעיף 7- השייכות הפלסטינית והקשר לפלסטין, החומרי, הרוחני וההיסטורי, הם עובדות קבועות. חינוך הפרט הפלסטיני, חינוך ערבי מהפכני ונקיטת כל האמצעים ליצירת תודעה אצל הפלסטיני; וכן השכלתו כדי שיכיר את מולדתו הכרה עמוקה רוחנית וחומרית, והכשרתו למאבק המזויין ולהקרבת רכושו וחייו, למען החזרת מולדתו עד לשחרורה- אלה הם חובה לאומית פאן-ערבית .

סעיף 8- השלב אשר העם הערבי והפלסטיני חי אותו הוא שלב המאבק הלאומי לשחרור פלסטין. משום כך הסתירות בין הכוחות הלאומיים הפלסטינים הן מסוג הסתירות המשניות, אשר יש צורך לבולמן למען הסתירה

---

¹הרכבי, יהושפט. האמנה הפלסטינית ומשמעותה, ירושלים, שירות הפרסומים- מרכז ההסברה, 1977 עמ' 68-20

היסודית שבין הציונות והאימפריאליזם מצד אחד, והעם הערבי הפלסטיני מצד שני. על יסוד זה מהווים ההמונים הפלסטינים בארץ הכבושה או בגולה, ארגונים או פרטים, חזית אחת הפועלת להחזרת פלסטין ולשחרורה במאבק מזוין.

סעיף 9- המאבק המזוין הוא הדרך היחידה לשחרר את פלסטין, לפיכך הוא אסטרטגיה ולא טקטיקה. העם הפלסטיני מאשר את החלטתו הנחושה, המוחלטת והקבועה להמשיך במאבק המזוין ולהתקדם לקראת המהפכה העממית והמזוינת לשחרור פלסטין מולדתו, ולהחזירה אליו ולקיים את זכותו לחיות בה חיים טבעיים ואת זכותו להגדרה עצמית ולריבונות עליה.

סעיף 10- הפעולה הפיזית היא הגרעין של מלחמת השחרור העממית הפלסטינית. הדבר יחייב את העלאתה, הרחבתה, הגנה עליה וגיוס כל היכולת הפלסטינית במסת אדם ובמדע. יש לארגנם ולשתפם במהפיכה הפלסטינית המזוינת, ולממש את המיזוג בין הקבוצות השונות של העם הערבי הפלסטיני לבין ההמונים הערבים במסגרת המאבק הלאומי, כדי לערוב להתמדת המהפכה, להתרחבותה ולנצחונה.

סעיף 11- לפלסטינים יהיו שלוש סיסמאות: האיחוד הלאומי, הגיוס הלאומי הפאן ערבי והשחרור.

סעיף 12- העם הערבי הפלסטיני מאמין באיחוד הערבי, ויודע כי כדי למלא את תפקידו בהגשמת האיחוד הזה, עליו- בשלב זה של מאבק הלאומי- לשמור על אישיותו הפלסטינית ועל מרכיביה, ולטפח את המודעות לקיומה, תוך התנגדות לכל התוכניות העלולות להטמיאה או להחלישה.

סעיף 13- האיחוד הערבי ושחרור פלסטין הם שתי מטרות המשלימות זו את זו, וכל אחת מהן מכינה את הדרך למימוש חברתה. שכן, האיחוד הערבי מוביל לשחרור פלסטין, ושחרור פלסטין מוביל לאיחוד. הפעולות לקראת השגת שני היעדים האלה הולכות יד ביד.

סעיף 14- גורל האומה הערבית, ויתרה מזו- הקיום הערבי עצמו, תלוי בגורל הבעיה הפלסטינית. מקשר גומלין זה נובע המאמץ של האומה הפלסטינית ועמלה לשחרור פלסטין. העם הפלסטיני יישא בתפקידו החלוצי להגשמת מטרה לאומית כלל ערבית מקודשת זו.

סעיף 15- מבחינה ערבית שחרור פלסטין הוא חובה לאומית פאן ערבית, וזאת כדי להדוף מהמולדת הערבית הגדולה את הפלישה הציונית והאימפריאליסטית, ולטהר את פלסטין מהקיום הציוני. האחריות השלמה לכך מוטלת על האומה הערבית, עמים וממשלות כאחד, ובראשם העם הערבי הפלסטיני.

לשם כך על האומה הערבית לגייס את כל יכולתה- הצבאית, האנושית, החומרית והרוחנית, כדי שתוכל להשתתף באופן פעיל עם העם הערבי הפלסטיני בשחרור פלסטין: בשלב הנוכחי של המהפיכה הפלסטינית המזוינת מוטלת על האומה הערבית החובה להגיש לעם הערבי הפלסטיני את כל העזרה ולתת לו את כל התמיכה החומרית והאנושית, וגם להעמיד לרשותו את כל האמצעים והאפשרויות, אשר יאפשרו לו להתמיד במילוי תפקידו החלוצי ולהמשיך במהפיכתו המזוינת עד לשחרור מולדתו.

סעיף 16- מבחינה רוחנית, שחרור פלסטין יעניק לארץ הקדושה אווירה של שלוה ונחת, שבצילה יישמרו כל המקומות הקדושים, ויובטחו חופש הפולחן והביקור לכל, בלי הבחנה או הפליה של גזע, לשון או דת. משום כך, מייחלים הפלסטינים לסיוע מצד כל הכוחות הרוחניים בעולם.

סעיף 17- מבחינה אנושית יחזיר שחרור פלסטין לאדם הפלסטיני את כבודו, תפארתו וחירותו. אי לכך מצפה העם הערבי הפלסטיני לתמיכה של כל אלה בעולם, המאמינים בכבוד האדם וחירותו.

סעיף 18- שחרור פלסטין, מבחינה בינלאומית, הוא פעולה הגנתית, המתחייבת מתוך כורח ההגנה העצמית. לפיכך מצפה העם הפלסטיני, החפץ לקיים יחסי ידידות עם כל העמים, לתמיכתן של המדינות שוחרות החירות, הצדק והשלום. תמיכה זו תעזור להחזיר את המצב החוקי לפלסטין, לכונן בה בטחון ושלוה ולאפשר לפלסטינים לקיים ריבונות לאומית וחירות לאומית.

סעיף 19- חלוקת פלסטין משנת 1947 והקמת ישראל בטלות מיסודן, אחת היא כמה התמידו להתקיים, משום שהן נוגדות את רצון העם הערבי הפלסטיני ואת זכותו הטבעית למולדתו, ומשום שהן סותרות את העקרונות הכלולים במגילת האומות המאוחדות ובראשם- זכות ההגדרה העצמית.

סעיף 20- הצהרת בלפור, נוסח המנדט ומה שנבע מהם ייחשבו בטלים. הטענות בדבר הקשר ההיסטורי או הרוחני של היהודים לפלסטין, אינן עולות בקנה אחד עם אמיתות ההיסטוריה, או עם מרכיבי המדינה

במשמעותם האמיתית. היהדות כדת שמימית אינה לאומיות בעלת קיום עצמי, וכמו כן אין היהודים עם אחד, בעל אישיות עצמית, אלא אזרחים במדינות שלהן הם שייכים.

סעיף 21- בבטאו את עצמותו במהפיכה הפלסטינית המזוינת דוחה העם הערבי הפלסטיני את כל הפתרונות שהם תחליף לשחרור פלסטין בשלמותה, ודוחה את כל התוכניות שמטרתן חיסול הבעיה הפלסטינית או בינאומה.

סעיף 22- הציונות היא תנועה מדינית הקשורה קשר אורגני באימפריאליזם העולמי, והיא עוינת לכל תנועות השחרור והקידמה בעולם. היא תנועה גזענית קנאית בהוויתה, תוקפנית התפשטותית התיישבותית במטרותיה; פשיסטית נאצית באמצעיה. ישראל היא מכשיר התנועה הציונית ובסיס אנושי וגיאוגרפי לאימפריאליזם העולמי. בלב המולדת הערבית משמשת לו ישראל נקודת התבססות וזינוק, כדי להלום בתקוות האומה הערבית לשחרור, לאיחוד ולקידמה.

סעיף 23- דרישות הביטחון, השלום וצורכי האמת והצדק טובעים מכל המדינות החפצות לשמור על יחסי ידידות בין העמים ועל קיום הנאמנות של האזרחים לארצות מולדתם, לחשוב את הציונות לתנועה בלתי חוקית ולאסור את קיומה ופעילותה.

סעיף 24- העם הערבי הפלסטיני מאמין בעקרונות הצדק, החירות, הריבונות, ההגדרה העצמית, הכבוד האנושי, ובזכות העמים ליהנות מהם.

סעיף 25- לשם הגשמת מטרות האמנה ועקרונותיה, יישא אש"פ בתפקידו המלא בשחרור פלסטין

סעיף 26- אש"פ, המגלם את כוחות המהפיכה הפלסטינית, אחראי לתנועת העם הערבי הפלסטיני במאבקו להחזרת מולדתו ושחרורה, אחראי לשיבה אליה, ואחראי לקיים בה את זכות ההגדרה העצמית. אחריות זו חלה בכל התחומים: הצבאי, המדיני והכספי, וככל שתחייב בעיית פלסטין, האחריות תהיה בשתי רמות, הערבית והבינלאומית.

סעיף 27- ארגון השחרור הפלסטיני ישתף פעולה עם כל מדינות ערב בהתאם לאפשרויותיהן. הוא ידבק בחובת הנייטרליות לגבי מה שבינהן, לאור צרכי מערכת השחרור, ועל יסוד זה, לא יתערב בענייני הפנים של איזו מדינה שהיא.

סעיף 28- העם הערבי הפלסטיני מדגיש את שורשיות מהפיכתו הלאומית ואת עצמאותה. הוא דוחה את כל צורות ההתערבות האפוטרופסית. או את הפיכתו לגרורה.

סעיף 29- העם הערבי הפלסטיני הוא בעל הזכות הראשון והמקורי בשחרור פלסטי ובהחזרת מולדתו, הוא יקבע את עמדתו לגבי כל המדינות והכוחות על יסוד עמדותיהם לגבי בעיית פלסטין ועל פי מידת תמיכתם בו ובמהפכתו למען מימוש מטרותיו.

סעיף 30- הלוחמים ונושאי הנשק במערכת השחרור הם גרעין הצבא הערבי, שיהיה זרוע המגן על הישגי העם הערבי הפלסטיני.

סעיף 31- לארגון השחרור הפלסטיני יהיה דגל, שבועה והמנון, שייקבעו בהתאם לתקנון מיוחד.

סעיף 32- לאמנה זו יסופח תקנון יסוד של אש"פ, שיקבע את צורת כינון הארגון.

סעיף 33- מנה זו לא תתוקן אלא ברוב של שני שלישים של כלל חברי המועצה הלאומית של אש"פ.

נספח 2- תוכנית השלבים יוני 1974¹

בהתבססה על "האמנה הלאומית הפלסטינית" והתוכנית המדינית של אש"פ שאושרה בכנס ה-11 מה-6 בינואר עד ה-12 בינואר 1973, ובהאמינה, כי לא תיתכן השכנת שלום צודק ובר-קיימא באזור, ללא החזרת מלוא הזכויות הלאומיות לעם הפלסטיני ובראשן זכות השיבה וההגדרה העצמית על כל אדמת המולדת, ולאחר עיון בנסיבות המדיניות שהתחדשו בתקופה שבין הכנס הקודם והכנס הנוכחי של המועצה, מחליטה המועצה כדלהלן:

---

¹הרכבי, יהושפט. האמנה הפלסטינית ומשמעותה, ירושלים, שירות הפרסומים- מרכז ההסברה, 1977 עמ' 71-72

א. הדגשת עמדת אש"פ הקודמת ביחס להחלטה 242 המוחקת את הזכויות הלאומיות והפאן ערביות של עמנו והמתייחסת לבעיית עמנו כלבעיית פליטים. לכן דוחה המועצה שיתוף פעולה עם החלטה זו על בסיס זה בכל תחום מתחומי הפעולה הערבית והבינלאומית, לרבות ועידת ז'נבה.

ב. אש"פ ייאבק בכל האמצעים, ובראשם המאבק המזוין, כדי לשחרר את האדמה הפלסטינית ולהקים שלון העם הלאומי העצמאי הלוחם על כל חלק מהטריטוריה הפלסטינית שישוחרר. דבר זה מחייב שינוי רב יותר במאזן הכוחות לטובת עמנו ומאבקנו.

ג. אש"פ ייאבק נגד כל תוכנית של ישות פלסטינית במחיר של הכרה, שלום, גבולות בטוחים, ויתור על הזכות הלאומית, ושליטת החזרה וזכות ההגדרה העצמית של עמנו על אדמת מולדתנו.

ד. כל צעד שחרור שיתבצע הוא חוליה בהמשך הגשמת האסטרטגיה של אש"פ לכונן מדינה פלסטינית-דמוקרטית, כפי שנקבע בהחלטות המועצות הלאומיות הקודמות.

ה. אש"פ ייאבק יחד עם הכוחות הלאומיים הירדניים להקמת חזית לאומית ירדנית-פלסטינית שמטרתה לכונן שלטון לאומי דמוקרטי בירדן, אשר יתלכד עם הישות הפלסטינית שתקום כתוצאה מהמאבק.

ו. אש"פ ייאבק להקמת אחדות מאבק בין שני העמים ובין כל כוחות תנועת השחרור הערבית, המסכימים לתוכנית זו.

ז. לאור תוכנית זו ייאבק אש"פ לחיזוק האחדות הלאומית ולהעלאתה לרמה שתאפשר לו למלא את משימותיו הלאומיות והפאן ערביות.

ח. לאחר הקמתו ייאבק השלטון הלאומי הפלסטיני לאיחוד ארצות ההתמודדות למען השלמת שחרור כל הטריטוריה הפלסטינית וכצעד בדרך לאיחוד ערבי כולל.

ט. אש"פ ייאבק לחיזוק הסולידריות שלו עם הארצות הסוציאליסטיות וכוחות השחרור והקדמה העולמיים כדי לסכל את כל התוכניות הציוניות הריאקציוניות והאימפריאליסטיות.

י. על בסיס תוכנית זו תתנה הנהגת המהפיכה את הטקטיקה שתשרת מטרת אלה ושתאפשר להגשימן.

הועד הפועל יפעל לביצוע התוכנית, וכאשר ייוצר מצב גורלי, הקשור בעתיד העם הפלסטיני, אזי תכונס המועצה לכנס מיוחד כדי להחליט בו.

נספח 3- הסכם עמאן פברואר 1985¹

מתוך רוח החלטות פיסגת פאס, שנתקבלו בהסכמה בינערבית; והחלטות האו"ם, הנוגעות לעניין הפלסטיני; בהתאם לגיטימיות הבינלאומית; ומתוך הבנה משותפת, בדבר כינון קשר ייחודי בין העם הירדני והפלסטיני- הסכימו ממשלת הממלכה הירדנית ההאשמית ואש"פ לצעוד יחדיו לקראת כינונו של הסדר שלום צודק לבעיית המזרח התיכון; ולסיום הכיבוש הישראלי באדמות הערביות הכבושות, לרבות ירושלים. וזאת על פי הכללים והעקרונות הבאים:

א. האדמה תמורת השלום, כפי שמופיע בהחלטות האו"ם ובתוכן החלטות מועצת הביטחון.
ב. זכות ההגדרה העצמית לעם הפלסטיני. הפלסטינים יממשו את זכותם הבלתי מעורערת להגדרה עצמית, כשהירדנים והפלסטינים יוכלו להגשים זאת במסגרת האיחוד הקונפדרלי הערבי, שיש לכוננו בין מדינות ירדן ופלסטין.

ג. פתרון בעיית הפליטים הפלסטינים על פי החלטות האו"ם

ד. פתרון הבעייה הפלסטינית על כל היבטיה.

ה. על בסיס זה יתקיים המו"מ לשלום, בחסות ועידה בינלאומית, שבה יהיו נוכחות חמש המדינות, החברות הקבועות במועצת הביטחון וכל צדדי הסכסוך, לרבות אש"פ, הנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני. וזאת במסגרת משלחת משותפת (משלחת ירדנית- פלסטינית משותפת).

---

¹הראבן, אלוף. מלחמות ושלום- ישראל ושכנותיה הערביים- תמורות, בעיות, מסמכים, ירושלים, דביר, 1989 עמ' 219

נספח 4- ההודעה המדינית נובמבר 1988¹

א. הצורך בכינוס הוועידה הבין-לאומית הפעילה לבעיות המזרח התיכון, ובמרכזן הבעיה הפלסטינית, בחסות האו"ם ובהשתתפות המדינות הקבועות במועצת הביטחון וכל צדדי הסכסוך באזור, כולל אש"פ הנציג החוקי היחיד של העם הפלסטיני, ועל בסיס שווה. הוועידה הבין-לאומית תתכנס על בסיס שתי החלטות מועצת הביטחון 242 ו-338 ולביצוען על בסיס הבטחת הזכויות הלאומיות החוקיות של העם הפלסטיני, ובראשן זכויותיו להגדרה עצמית... ובהתאם להחלטות האו"ם הקשורות לבעיה הפלסטינית.

ב. נסיגת ישראל מכל השטחים הפלסטיניים והערביים אשר כבשה בשנת 1967, כולל ירושלים הערבית.

ג. מאמץ להעביר את האדמות הפלסטיניות הכבושות, כולל ירושלים הערבית, תחת פיקוח האו"ם לתקופה מוגבלת.

ד. פתרון בעיית הפליטים הפלסטינים בהתאם להחלטות האו"ם בנושא זה.

ה. מועצת הביטחון תניח הסדרי הביטחון והשלום בין כל המדינות הקשורות באזור כולל המדינה הפלסטינית ותערוב להם.

ו. המל"פ מאשרת החלטותיה הקודמות בעניין היחסים המיוחדים בין שני העמים האחים הירדני והפלסטיני. היחסים העתידיים בין שתי המדינות, ירדן ופלסטין, יתבססו על יסודות קונפדרטיביים ועל בסיס הבחירה החופשית ומרצון בין שני העמים.

ז. המל"פ מכריזה שוב על התנגדותה לטרור על כל סוגיו כולל טרור של המדינה, ומאשרת מחויבותה להחלטות הקודמות בעניין זה ולהחלטות הפסגה הערבית באלג'יר ב-1988, ובמה שנזכר בהכרזות קהיר מ-7 בנובמבר 1988, בעניין זה.

---

¹ שמש, משה, "אש"ף: 1964-1993 ממאבק מזוין לחסיון מדינת ישראל, להסכם שלום איתה" מעוז, משה וב"ז קדר (עורכים). מעימות להשלמה, ת"א, משרד הביטחון, 1996 עמ' 315

נספח 5- מסיבת העיתונאים בז'נבה דצמבר 1988¹

בנאומו אתמול התייחסתי להחלטת האו"ם 181, כבסיס לעצמאות הפלסטינית. כמו כן התייחסתי להסכמתנו להחלטות 242 ו-338 כבסיס למו"מ עם ישראל במסגרת ועידה בינלאומית. המל"פ אימצה החלטות אלה, ופירושן זכות עמנו לחופש ולעצמאות לאומית בהתאם להחלטה 181, וזכות כל הצדדים בסכסוך להתקיים בשלום וביטחון כולל מדינת פלסטין, ישראל ויתר השכנות בהתאם להחלטה 242... ביחס לטרור...אנו דוחים בצורה מוחלטת וקטגורית כל סוגי טרור כולל טרור אישי, קבוצתי ומדינתי.

---

¹שלו, אריה. האינתיפאדה- הסיבות, המאפיינים וההשלכות, ת"א, אוניברסיטת ת"א, 1990 עמ' 258-259

ביבליוגרפיה

ספרים

אבו-איאד. ללא מולדת- שיחות עם אריק רולו, ירושלים, מפרש, 1979

אבנרי, אורי. אויבי אחי, ת"א, סמורה ביתן, 1989

ארנון-אוהנה, יובל ואריה יודפת. אש"פ דיוקנו של ארגון, ת"א, ספרית מעריב, 1985

בכור, גיא. לקסיקון אש"ף, ת"א, משרד הבטחון, 1995

בנבנישתי, מירון. מחול החרדות אינתיפאדה, מלחמת המפרץ, תהליך השלום, ירושלים, מקסוול-מקמילן-כתר,

1992

בר, שמואל. מלחמת יום הכיפורים בעיני הערבים, ירושלים, משרד הבטחון, 1986

גילבר, גד ואשר ססר (עורכים). בעין הסכסוך: אינתיפאדה, ת"א, הקיבוץ המאוחד, 1992

דברי הכנסת, מושב ראשון 1988

הראבן, אלוף. מלחמות ושלום- ישראל ושכנותיה הערביות- תמורות, בעיות, מסמכים, ירושלים, דביר, 1989

הרכבי, יהושפט. האמנה הפלסטינית ומשמעותה, ירושלים, שרות הפרסומים-מרכז ההסברה, 1977

הרכבי, יהושפט ומתי שטינברג. האמנה הפלסטינית במבחן הזמן והמעשה: הסברים והשלכות, ירושלים, שרות הפרסומים-מרכז ההסברה, 1988

ויינטראוב, יוכבד. ארגוני המחבלים, ת"א, משרד הבטחון, 1974

יערי, אהוד. פתח, ת"א, א.לויין-אפשטיין, 1970

סבירסקי, שלמה ואילן פפה (עורכים). אינתיפאדה מבט מבפנים, ת"א, מפרש, 1992

סימסולו, רמי. מדיניות החוץ של אסד והתפנית הסורית בסכסוך הערבי ישראלי, המכללה לבטחון לאומי, יולי 1994

סלע, אברהם. אחדות בתוך פרוד - ועידות הפיסגה הערביות, ירושלים, האוניברסיטה העברית, 1983

סטר, אשר. אש"פ אחרי המלחמה בלבנון: המאבק להישרדות בצל סכנת הפילוג, ת"א, הקיבוץ המאוחד, 1985

קליין, מנחם. אש"פ והאינתיפאדה: מהתרוממות רוח למצוקה, ת"א, מרכז משה דיין אוניברסיטת ת"א, סקירות, 1991

קמחי, דוד. האופציה האחרונה המאבק לשלום במזרח התיכון, ת"א, ידיעות אחרונות, 1992

שיף, זאב ואהוד יערי. אינתיפאדה, ירושלים, שוקן, 1990

שיף, זאב ואהוד יערי. מלחמת שולל, ת"א, שוקן, 1984

שיפר, שמעון. כדור של"ג סודות מלחמת לבנון, ת"א, ידיעות אחרונות, 1984

שלו, אריה. האינתיפאדה- הסיבות, המאפיינים וההשלכות, ת"א, אוניברסיטת ת"א, 1990

שמעוני, יעקב. לקסיקון פוליטי של העולם הערבי, ירושלים, כתר, 1988

תומא, אמיל. התנועה הלאומית הפלסטינית והעולם הערבי, ת"א, ספרי מפרש, 1990

מאמרים

אביר, מרדכי "השפעת מלחמת יום הכיפורים על החשיבה האסטרטגית הערבית" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 8 (אוגוסט- ספטמבר 1975)

סא"ל אברהם "עמדת אש"פ כלפי יהודה, שומרון ורצועת עזה" מערכות- כרך 258 (נובמבר 1977)

אל איובי, מוקדם אל הית'ם "התפתחויות אסטרטגיות באזור מזווית ראייה ערבית: אסטרטגיית העתיד הערבית לנוכח המלחמה הרביעית" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 10 (נובמבר 1975)

ביילי, יצחק "המאבק סביב ייצוג הפלשתינאים" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 24 מס' 9 (אוקטובר 1977)

ביילי, אלכסנדר "יוזמת אוגוסט של חוסיין והשפעתה על מעמד ירדן ואש"ף" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 35 מס' 10 (אוקטובר 1988)

ביילי, אלכסנדר "ירדן בשנים 1967-1973, המאבק עם המחבלים" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 24 מס' 1 (פברואר 1977)

גלבווע, איתן "ארצות הברית-אש"ף הדרך למשא ומתן" סקירה חודשית-ירחון קציני צה"ל, כרך 35 מס' 12 (ינואר 1989)

דישון, דניאל "הלם השלום" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 28 מס' 4 (מאי 1981)

הרכבי, יהושפט "האם נשתנו עמדות הערבים?" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 24 מס' 1 (פברואר 1977)

הרכבי, יהושפט "שלוש תפיסות באסטרטגיה המדינית הערבית" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 8 (אוגוסט- ספטמבר 1975)

יודפת, אריה "תהליך השלום במזרח התיכון בין תוכנית ריגאן להחלטות פאס, בין ירדן לאש"ף" בעיות בינלאומיות, כרך כ"ג מס' 1-4 (1984)

לוי, אביגדור "מגמות בהתפתחות יחסי הכוחות במזרח התיכון" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 12 (ינואר 1975)

לרמן, ערן "היהפוך מהפכן את עורו? הדיאלוג בין ארה"ב לבין אש"ף- רקעו ההסטורי, יעדיו והסיבות להשעייתו" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 37 מס' 11 (ינואר 1991)

סוקר, א. "תנועת המחבלים במשבר" סקירה חודשית-ירחון קציני צה"ל, כרך 18 מס' 7 (אוגוסט 1971)

רבינוביץ, איתמר "ועידת רבאט- רקע והשלכות" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 21 מס' 12 (דצמבר 1974)

שטיינברג, מתי "הארגונים הפלסטיניים באש"ף" המזה"ת לאחר מלחמת יום הכיפורים, ירושלים, מרכז ההסברה, 1975

שטיינברג, מתי ויהושע פורת, "אש"ף הנמר וחברבורותיו-פשר השינוי באש"ף" סקירה חודשית-ירחון קציני צה"ל, כרך 36 מס' 8 (ספטמבר 1989)

שמש, משה "אש"ף: 1964-1993 ממאבק מזוין לחיסול מדינת ישראל, להסכם שלום איתה" מעוז, משה וב"ז קדר (עורכים). מעימות להשלמה, ת"א, משרד הביטחון, 1996

מבוא

- 1 ארנון-אוחנה, יובל ואריה יודפת. אש"פ דיוקנו של ארגון, ת"א, ספרית מעריב, 1985, עמ' 26
- 2 שם, שם
- 3 שם, שם
- 4 שם, עמ' 29
- 5 ביוגרפיה על שוקיירי לקוח מתוך בכור, גיא. לקסיקון אש"פ, ת"א, משרד הביטחון, 1995, עמ' 314
- 6 ארנון-אוחנה, עמ' 34
- 7 יערי, אהוד. פת"ח, ת"א, א. לוי-אפשטיין, 1970, עמ' 34
- 8 ארנון-אוחנה, עמ' 35-36
- 9 שם, עמ' 38
- 10 יערי, עמ' 36
- 11 שם, עמ' 35
- 12 שם, עמ' 37
- 13 אבו-איאד. ללא מולדת-שיחות עם אריק רולן, ירושלים, מפרש, 1979, עמ' 77,79
- 14 יערי, עמ' 48
- 15 שם, עמ' 126
- 16 מדי- ויצמן, ברוס, " הפסגה הערבית, אש"פ והפלסטינים", מתוך גילבר, גד ואשר ססר (עורכים). בעין הסכסוך:
אינתיפאדה, ת"א, הבוץ המאוחד, 1992, עמ' 151
- 17 ארנון-אוחנה, עמ' 66 הערה 5
- 18 יערי, עמ' 156
- 19 ארנון-אוחנה, עמ' 135
- 20 יערי, עמ' 129
- 21 בכור, עמ' 280
- 22 ארנון-אוחנה, עמ' 47
- 23 יערי, עמ' 156
- 24 שם, עמ' 157
- 25 שם, עמ' 158

26 שם, עמ' 158

27 שם, עמ' 160

28 סלע, אברהם. אחדות בתוך פרוד- ועידות הפיסגה הערביות, ירושלים, האוניברסיטה העברית, 1983, עמ' 93

29 ויינטראוב, יוכבד. ארגוני המחבלים, ת"א, משרד הביטחון, 1974, עמ' 39

30 בכור, עמ' 280

האמנה הפלסטינית

1 הרכבי, יהושפט. האמנה הפלסטינית ומשמעותה, ירושלים, שרות הפירסומים- מרכז ההסברה, 1977, עמ' 5 ציטוט מפי שוקיירי

2 שם, שם, ציטוט מפי שוקיירי

3 שם, שם

4 שם, עמ' 6

5 שם, עמ' 20

6 שם, שם

7 שם, עמ' 42

8 שם, עמ' 39

9 שם, עמ' 40

10 שם, עמ' 42

11 שם, עמ' 42

12 שם, עמ' 50

13 שם, עמ' 55

14 שם, עמ' 53

15 שם, עמ' 60

16 שם, עמ' 31

17 שם, עמ' 34

18 שם, עמ' 60

19 שם, עמ' 45

20 שם, עמ' 5

התפתחויות מסביב לארגון

1 ארנון-אוחנה, עמ' 13

2 ביילי, יצחק "ירדן בשנים 1967-1973, המאבק עם המחבלים" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 24 מס' 1 (פברואר

1977), עמ' 18

3 שם, עמ' 19

4 שם, עמ' 22

5 יערי, עמ' 173

6 שם, עמ' 174

7 שם, שם

8 שם, עמ' 175

9 ביילי "ירדן בשנים 1967-1973", עמ' 26

10 שם, עמ' 28

11 שם, שם

12 שם, עמ' 30

13 ארנון-אוחנה, עמ' 138

14 שם, שם

15 ססר, אשר "ירדן, האינתיפאדה והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 151

16 ביילי "ירדן בשנים 1967-1973", עמ' 32

17 סוקר, א. "תנועת המחבלים במשבר" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 18 מס' 7 (אוגוסט 1971), עמ' 5

18 החלטת ועידת לוב ב-28/7/71 מתוך סלע, עמ' 101

- 19 סוקר, עמ' 5
- 20 שם, עמ' 9
- 21 ארנון-אוחנה, עמ' 124
- 22 שם, עמ' 22
- 23 שם, עמ' 125
- 24 בר, שמואל. מלחמת יום הכיפורים בעיני הערבים, ירושלים, משרד הבטחון, 1986, עמ' 70
- 25 אביר, מרדכי "השפעות מלחמת יום הכיפורים על החשיבה האסטרטגית הערבית" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 8 (אוגוסט-ספטמבר 1975), עמ' 6-7
- 26 בר, עמ' 67
- 27 אל-איובי, מוקדם אל הית'ם "התפתחויות אסטרטגיות באזור מזווית ראייה ערבית: אסטרטגיית העתיד הערבית לנוכח המלחמה הרביעית" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 10 (נובמבר 1975), עמ' 21
- 28 שם, עמ' 19
- 29 הרכבי, יהושפט "שלוש תפיסות באסטרטגיה המדינית הערבית" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 8 (אוגוסט-ספטמבר 1975), עמ' 24
- 30 ארנון-אוחנה, עמ' 104
- 31 הרכבי, יהושפט "האם נשתנו עמדות הערבים?" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 24 מס' 1 (פברואר 1977), עמ' 5
- 32 לוי, אביגדור "מגמות בהתפתחות יחסי הכוחות במזה"ת" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 22 מס' 12 (ינואר 1976), עמ' 5
- 33 אל-איובי, עמ' 18
- 34 שם, עמ' 12
- 35 הרכבי "שלוש תפיסות באסטרטגיה", עמ' 31
- 36 דיסון, דניאל "הלם השלום" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 28 מס' 4 (מאי 1981), עמ' 16
- 37 אל-איובי, עמ' 20
- 38 שטיינברג, מתי "הארגונים הפלסטיניים באש"פ" המזה"ת לאחר מלחמת יום הכיפורים, ירושלים, מרכז ההסברה, 1975, עמ' 90
- 39 רבינוביץ, איתמר "ועידת רבאט- רקע והשלכות" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 21 מס' 12 (דצמבר 1974), עמ' 26
- 40 ארנון-אוחנה, עמ' 107
- 41 שם, עמ' 109

- 42 שם, עמ' 101
- 43 שם, עמ' 102
- 44 ביילי, יצחק "המאבק סביב ייצוג הפלשתינאים" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 24 מס' 9 (אוקטובר 1977), עמ' 9
- 45 ארנון- אוחנה, עמ' 160
- 46 ביילי "המאבק סביב ייצוג הפלשתינאים", עמ' 9
- 47 שם, עמ' 7
- 48 שם, עמ' 15
- 49 שם, עמ' 16
- 50 דיזון, עמ' 17
- 51 שם, עמ' 18
- 52 שם, עמ' 18
- 53 שם, עמ' 22
- 54 שם, עמ' 22
- 55 שם, עמ' 23
- 56 שם, עמ' 24
- 57 ארנון-אוהנה, עמ' 203-204
- 58 דיזון, עמ' 26
- 59 דיזון, עמ' 27
- 60 שמעוני, יעקב. לקסיקון פוליטי של העולם הערבי, ירושלים, כתר, 1988, עמ' 356
- 61 שם, עמ' 243
- 62 שם, עמ' 148
- 63 שם, עמ' 148
- 64 אבו-איאד, עמ' 286
- 65 שם, עמ' 293
- 66 שם, עמ' 289
- 67 שם, עמ' 290
- 68 שם, עמ' 291
- 69 שם, עמ' 291

- 70 ארנון-אוחנה, עמ' 141
- 71 שם, עמ' 143
- 72 שיפר, שמעון. כדור של"ג סודות מלחמת לבנון, ת"א, אוניברסיטת ת"א, 1990, עמ' 23
- 73 שם, עמ' 22
- 74 שם, עמ' 30
- 75 שם, עמ' 85
- 76 שם, עמ' 87
- 77 שיפ, זאב ואהוד יערי. מלחמת שולל, ת"א, שוקן, 1984, עמ' 275
- 78 שיפר, עמ' 114
- 79 ססר, אשר. אש"פ אחרי המלחמה בלבנון: המאבק להישרדות בצל סכנת הפילוג, ת"א, הקיבוץ המאוחד, 1985, עמ' 17
- 80 שם, עמ' 16
- 81 שם, עמ' 20
- 82 שם, עמ' 23
- 83 שם, שם
- 84 יודפת, אריה "תהליך השלום במזרח התיכון בין תוכנית ריגאן להחלטות פאס, בין ירדן לאש"ף" בעיות בינלאומיות, כרך כ"ג מס' 1-4 (1985), עמ' ל"ד
- 85 שיפ, מלחמת שולל, עמ' 373
- 86 ססר, אש"פ אחרי המלחמה בלבנון, עמ' 50
- 87 שם, עמ' 23
- 88 שם, עמ' 27
- 89 שם, עמ' 28
- 90 שם, שם
- 91 שם, עמ' 31
- 92 שם, עמ' 39
- 93 שם, עמ' 40
- 94 שם, עמ' 38
- 95 ארנון-אוחנה, עמ' 293-294
- 96 שם, עמ' 71

- 97 שם, עמ' 81
- 98 שם, עמ' 90
- 99 שם עמ' 99
- 100 תומא, אמיל. התנועה הלאומית הפלסטינית והעולם הערבי, ת"א, ספרי מפרש, 1990, עמ' 126
- 101 שם, עמ' 124
- 102 שם, עמ' 128
- 103 שם, עמ' 134
- 104 שם, שם
- 105 שם, עמ' 137
- 106 שם, עמ' 139
- 107 שם, עמ' 142
- 108 שם, עמ' 145
- 109 אבנרי, אורי. אויבי אחי, ת"א, זמורה ביתן, 1989, עמ' 354
- 110 הראבן, אלוף. מלחמות ושלום- ישראל ושכנותיה הערביות- תמורות, בעיות, מסמכים, ירושלים, דביר, 1989, עמ' 219
- 111 קמחי, דוד. האופציה האחרונה המאבק לשלום במזרח התיכון, ת"א, ידיעות אחרונות, 1992, עמ' 287
- 112 שמש, משה "אש"ף: 1964-1993 ממאבק מזוין לחיסול מדינת ישראל, להסכם שלום איתה" מעוז, משה וב"ז קדר
- (עורכים). מעימות להשלמה, ת"א, משרד הביטחון, 1996, עמ' 311
- 113 שם, שם
- 114 הראבן, עמ' 220
- 115 שם, שם
- 116 קמחי, עמ' 287
- 117 סימסולו, רמי. מדיניות החוץ של אסד והתפנית הסורית בסכסוך הערבי-ישראלי, המכללה לבטחון לאומי, יולי 1994, עמ' 31
- 118 קמחי, עמ' 290
- 119 שם, עמ' 291
- 120 בכור, עמ' 165
- 121 שם, עמ' 215

האינתיפאדה

- 1 ש"ף, זאב ואהוד יערי. אינתיפאדה, ירושלים, שוקן, 1990, עמ' 12
- 2 שם, עמ' 17
- 3 שם, עמ' 73
- 4 שם, עמ' 74
- 5 ו, עמ' 21
- 6 סא"ל אברהם "עמדת אש"פ כלפי יהודה, שומרון ורצועת עזה" מערכות - כרך 258 (נובמבר 1977), עמ' 38
- 7 שם, עמ' 39
- 8 שם, עמ' 40
- 9 שם, עמ' 41
- 10 שם, עמ' 40
- 11 פריש, הלל "ממאבק מזוין לגיוס פוליטי- תמורות באסטרטגיה של אש"פ בשטחים" מתוך גילבר, עמ' 50
- 12 שם, עמ' 57
- 13 שם, עמ' 27
- 14 פריש, הלל "ממאבק מזוין לגיוס פוליטי" מתוך גילבר, עמ' 46
- 15 גילבר, גד "התפתחויות דמוגרפיות וכלכליות" מתוך גילבר, עמ' 21
- 16 ש"ף. אינתיפאדה, עמ' 83
- 17 שם, עמ' 80
- 18 שם, עמ' 64
- 19 שם, עמ' 187
- 20 שם, עמ' 188
- 21 שם, עמ' 253

22 יחיא, עאדל "תפקיד מחנות הפליטים" גלאואניס,קת"י "האינתיפאדה והחברה הכפרית הפלסטינית" "עבודה ופעולה: תפקיד מעמד הפועלים בהתקוממות" ג'אד, אסלח "מסלונים לוועדות עממיות: נשים פלסטיניות 1919-1989" תמרי, סלים "בעלי חנויות, רוכלים וההתנגדות העירונית באינתיפאדה" מתוך סבירסקי, שלמה ואילן פפה (עורכים). אינתיפאדה מבט מבפנים,

ת"א, מפרש, 1992

23 שיף. אינתיפאדה, עמ' 179

24 שם, עמ' 190

25 שם, עמ' 194

26 שם, עמ' 24

27 בבנישתי, מירון. מחול החרדות אינתיפאדה. מלחמת המפרץ. תהליך השלום, ירושלים, מקסוול-מקמילן-כתר, 1992, עמ' 81

28 שיף. אינתיפאדה, עמ' 189 ופריש, הלל "ממאבק מזוין לגיוס פוליטי" מתוך גילבר, עמ' 61

29 קליין, מנחם. אש"ף והאינתיפאדה: מהתרוממות רוח למצוקה, ת"א, מרכז משה דיין אוניברסיטת ת"א, סקירות, 1991, עמ' 9-

10

30 שיף. אינתיפאדה, עמ' 25

31 סעיף 3.4.2

32 ביילי, אלכסנדר "יוזמת אוגוסט של חוסיין והשפעתה על מעמד ירדן ואש"ף" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 35 מס'

10 (אוקטובר 1988), עמ' 6

33 שם, עמ' 6

34 קמחי, עמ' 294

35 שם, שם

36 ססר, אשר "ירדן, האינתיפאדה והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 130

37 סעיף 4.1

38 שיף, אינתיפאדה, עמ' 200

39 שם, עמ' 277

40 שם, עמ' 280

41 שם, עמ' 281

42 שם, עמ' 282

43 שמש, עמ' 314

44 ססר, אשר "ירדן, האינתיפאדה והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 131

- 45 שיף. אינתיפאדה, עמ' 282
- 46 ססר, אשר "ירדן, האינתיפאדה והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 132
- 47 שיף. אינתיפאדה, עמ' 283
- 48 הארץ, 5 באוגוסט 1988, עמ' 1
- 49 הארץ, 3 באוגוסט 1988, עמ' 1
- 50 ססר, אשר "ירדן, האינתיפאדה והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 137
- 51 ויצמן, ברוס מדי "הפסגה הערבית, אש"ף והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 157
- 52 סעיף 4.3.2
- 53 שיף. אינתיפאדה, עמ' 127
- 54 שם, עמ' 147 ועמ' 149
- 55 שם, עמ' 129
- 56 שם, עמ' 205
- 57 שם, עמ' 206
- 58 שם, עמ' 149
- 59 שם, עמ' 345
- 60 שם, עמ' 194
- 61 שם, עמ' 287
- 62 ג'רבאווי, עלי "האליטות הפלסטיניות בשטחים הכבושים יציבות ותמורה במהלך האינתיפאדה" האינתיפאדה מבט מבפנים, עמ' 184
- 63 שלו, אריה. האינתיפאדה- הסיבות, המאפיינים והשלכות, ת"א, אוניברסיטת ת"א, 1990, עמ' 167-168
- 64 שיף. אינתיפאדה, עמ' 290

הצהרת העצמאות

- 1 גלבוע, איתן "ארה"ב- אש"ף הדרך למשא ומתן" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 35 מס' 12 (ינואר 1989), עמ' 5

- 2 קמחי, עמ' 302
- 3 הראבן, עמ' 221
- 4 קמחי עמ' 302
- 5 שם, עמ' 303
- 6 הראבן, עמ' 224
- 7 גלבווע, עמ' 6
- 8 שיף. אינטיפאדה, עמ' 288
- 9 סעיף 4.3
- 10 קמחי, עמ' 305
- 11 גלבווע, עמ' 6
- 12 שלו, עמ' 235
- 13 שמש, עמ' 315
- 14 גלבווע, עמ' 7
- 15 שם, שם
- 16 שלו, עמ' 259
- 17 שמש, עמ' 316
- 18 ססר, אשר "האינטיפאדה והתנועה הלאומית הפלסטינית ההקשר ההסטורי" מתוך גילבר, עמ' 209
- 19 שטיינברג, מתי "פשר השינוי באש"פ" מתוך גילבר, עמ' 189
- 20 שטיינברג, מתי ויהושע פורת "אש"פ הנמר והברבורותיו- פשר השינוי באש"פ" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 36 מס' 8 (ספטמבר 1989), עמ' 10
- 21 ויצמן, ברוס מדי "האינטיפאדה והתנועה הלאומית הפלסטינית" מתוך גילבר עמ' 209
- 22 שלו, עמ' 258
- 23 שם, שם
- 24 שטיינברג "אש"פ הנמר והברבורותיו", עמ' 12
- 25 שם, עמ' 8
- 26 שם, עמ' 13
- 27 שם, עמ' 4
- 28 שם, עמ' 13 וססר, אשר "האינטיפאדה והתנועה הלאומית הפלסטינית" מתוך גילבר, עמ' 209

- 29 שלו, עמ' 235
- 30 שטיינברג "אש"פ הנמר וחברבורותיו", עמ' 4
- 31 ססר, אשר "האינתיפאדה והתנועה הלאומית הפלסטינית", מתוך גילבר עמ' 210
- 32 שלו, עמ' 236
- 33 ססר, אשר "האינתיפאדה והתנועה הלאומית הפלסטינית" מתוך גילבר, עמ' 211
- 34 ארנון- אוחנה, עמ' 296
- 35 שם, עמ' 297
- 36 שלו, עמ' 395
- 37 שטיינברג, מתי "פשר השינוי באש"פ" מתוך גילבר, עמ' 189
- 38 שם, עמ' 38
- 39 שלו, עמ' 235
- 40 שם, עמ' 236
- 41 ש.יף. אינתיפאדה, עמ' 206
- 42 בנבנישתי, עמ' 78
- 43 ארנון- אוחנה, עמ' 105
- 44 דברי הכנסת, ירושלים, מושב ראשון 1988, 14-12 לדצמבר 1988, עמ' 172
- 45 שם, עמ' 163
- 46 הארץ, 14 לדצמבר 1988
- 47 דברי הכנסת, 4-2 לינואר 1989, עמ' 839
- 48 דברי הכנסת, 14-12 לדצמבר 1988, עמ' 179
- 49 שם, עמ' 156
- 50 שם, עמ' 167
- 52 שם, עמ' 159
- 53 הארץ, 16 לדצמבר 1988
- 54 דברי הכנסת, 14-12 לדצמבר 1988, עמ' 176
- 55 שלו, עמ' 273
- 56 ש.יף. אינתיפאדה, עמ' 322
- 57 שלו, עמ' 278

- 58 שיף. אינטיפאדה, עמ' 322
- 59 רובין, בארי "מדיניות ארה"ב" מתוך גילבר, עמ' 178
- 60 הראבן, עמ' 106
- 61 דישון, עמ' 25
- 62 סימסולו, עמ' 9
- 63 שלו, עמ' 260
- 64 רובין, בארי "מדיניות ארה"ב" מתוך גילבר, עמ' 177
- 65 שם, עמ' 179
- 66 לרמן, ערן "היהפוך מהפכן את עורו? הדיאלוג בין ארה"ב לבין אש"ף- רקעו ההסטורי, יעדיו והסיבות להשעייתו" סקירה חודשית- ירחון קציני צה"ל, כרך 37 מס' 11 (ינואר 1991), עמ' 27
- 67 קליין, עמ' 28
- 68 שם, עמ' 30-31
- 69 ססר, אשר "ירדן, האינטיפאדה והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 139
- 70 שם, עמ' 143
- 71 רובין, בארי "מדיניות ארה"ב" מתוך גילבר, עמ' 178
- 72 בכור, עמ' 216
- 73 ויצמן, ברוס מדי "הפסגה הערבית, אש"ף והפלסטינים" מתוך גילבר, עמ' 159
- 74 בכור, עמ' 241
- 75 שם, עמ' 160
- 76 שם, עמ' 162